Fikir Sanat ve Edebiyat Dergisi

KAFKAOKUR*

İKİ AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ · SAYI 4 · MART-NİSAN 2015 · 8 TL

*...ben edebiyattan ibaretim.

ISSN 2148-6824

#KAFKAOKUR

4 Frida Kahlo
ÖZLEM GEDİZLİOĞLU, Bir dağın içini ancak başka bir dağ bilebilir...

8 Ah Frida!
Yanılsama

10 Kadınlık Çıkmazı
FEYZA ALTUN MERİÇ, Kadın Olmak

12 Bir Mine Söğüt Röportajı
NERGİS SELİ, Röportaj

14 Çok Yaşa
DİLAN BOZYEL, Anlam

15 3
ALİHAN KAMIŞ, Deneme

16 ACZ
SALİH SAMET GÜR, Cahit Zarifoğlu

18 'Tohum'OLUŞ
KÜBRA M. BÜYÜKKIYICI, Deneme

19 Dile Gelmişsin İstanbul
MELİSSA KEÇELİ, Deneme

20 Labirent Yolcusu
FİLİZ KORUR, Deneme

22 Dünyevi Zevkler Bahçesi - Hieronymous Bosch
EFKAN OĞUZ, Sanat

24 MADAK, UMAY, TEMELKURAN, ERDOĞAN
SÖZLER

26 Tanrım kurtar beni!
FRİDA KAHLO

28 Anlamsızlıktan Umuda...
SABANUR YILMAZ, İnceleme

30 Yitirmeler Diyarı
CEMAL TUZAK, Öykü

31 Kum Saati
MERVE ÖZDOLAP, Deneme

32 Oyun
HALİL BABİLLİ, Öykü

33 Dünün Aynısı
ASLIHAN KELEŞ, Öykü

34 Kürk Mantolu Madonna
Sabahattin Ali, Kitap Alıntı

35 Tutunamayanlar
Oğuz Atay, Kitap Alıntı

36 Asfalt Ovalarda Gezen Pan
HAVVA EMRE, Şiir Eleştiri

38 Kütüphane Sahipleri Bilir
GÜLŞAH KÖKSAL ÇEKİCİ, Deneme

40 Milena'ya Mektuplar
BURCU BARAZ, Franz Kafka

42 Sabahçı Kahvesi
SILA MUTLU, Öykü

44 Döngü
EMRE AKSOY, Öykü

46 Amelie
GAMZE İYEM, Sinema

48 Aylak Adam
BERK İLERİAK, Yusuf Atılgan

50 Satranç (Stefan Zweig)
OZAN KIRICI - DENİZ GÜL, Kitap Düello

52 Instagram
Sizden gelenler

53 Son Şeyler
İçerik adına

155 ....
gökhan dem

Yazılarınızı, çizimlerinizi ve çalışmalarınızı **editor@kafkaokur.com** adresinden bize ulaştırabilirsiniz.

KAFKA OKUR

Fikir Sanat ve Edebiyat Dergisi

Kafka • İki Aylık Edebiyat Dergisi
Sayı 4 • Mart - Nisan 2015 • 8 TL

İmtiyaz Sahibi
Gökhan Demir

Editör
Gökhan Dem /gokhan@kafkaokur.com
Ozan Kırıcı

Düzelti
Fatih Cerrahoğlu
Gamze İyem

Kapak Resmi
Tülay Palaz
Erhan Cihangiroğlu /Arka Kapak

İllüstrasyonlar
Hilal Kosovalı
Tülay Palaz
Leyla Özlüoğlu

İletişim
editor@kafkaokur.com

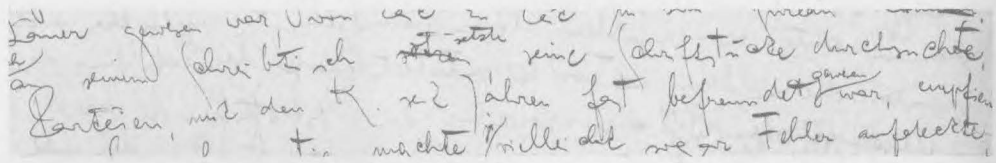
Abonelik
bilgi@kafkaokur.com

Yayın Türü
Yerel, Süreli Yayın

Baskı
Görsel Dizayn Matbaacılık Tic. Ltd. Şti.
Atatürk Bulvarı Deposite İş Merkezi
A5 Blok K:4 no:405 İkitelli OSB /
Başakşehir, İstanbul
Tel: (212) 671 91 00
Faks: (212) 671 91 00
Matbaa Sertifika No: 16269

Dağıtım
Kültür Dergi Dağıtım
Tel: (216) 495 9044
Tel: (216) 495 9045

©Her hakkı saklıdır
Bu dergide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve illüstrasyonlar elektronik ortamlar da dahil olmak üzere yazılı izin olmaksızın kullanılamaz.

Frida Kahlo özlem gedizlioğlu **sayfa 4**

Frida, altı yaşında bir kız çocuğuyken babasıyla çıktığı bir gezinti sırasında ayağı ağaç köklerine takılır ve büyük bir acıyla yere düşer. Bu olaydan sonra geçirdiği çocuk felcinin ardından ona kalan; hafif topallayan çelimsiz bir bacak, bedenine ve aynı zamanda ruhuna saplanan ilk acı vardır. '*Tahta bacak Frida*'; küçük yaşlarda çevresinin uydurduğu bu takma isim, onun ilk mücadelesi olacaktır.

Kadınlık Çıkmazı feyza altun meriç **sayfa 10**

Sonra "İşin mi çocuğun mu?" çıkmazına sokularak bir seçim yapmaya zorlanır ve seçimi ne olursa olsun fütursuzca yargılanır. Çalışsa kendisine sürekli çocuğunun ona ne kadar muhtaç olduğu hatırlatılır, çocuğuna bakmayı tercih etse yaşıtlarının hangi kariyerin doruklarında olduğundan bahsedilir. Neticede gelinen nokta hep aynıdır; kadın üzülür ve içine döner.

Bir Mine Söğüt Röportajı röportaj **sayfa 12**

Yapı Kredi editörü, romanı okuyunca: "Mine, bunu biz basıyoruz." diyerek edebiyatımızı deli hikâyelere kavuşturuyor. "Eğer o gün editörüm, "bu olmamış" deseydi bir daha yazmazdım," diyor ve şöyle anlatıyor: "İstanbul dışında her yer taşradır, eserinin okuyucuyla buluşması bu anlamda İstanbul dışındaki her yazar için zordur; ancak iyi edebiyat sonunda değerini bulur." Bulduğuna inanıyorum...

Anlamsızlıktan Umuda... inceleme **sayfa 28**

... Camus başkaldırmadan söz ederken amacı politik devrim değildir. Politik devrimin insanlıktan çıkmış ve canavarlaşmış bir tarih anlayışının yanında olduğunu söylemiştir. Bu devrimin soyut ve biçimci istekleri karşısında insan mutluluğunun hiçbir dolaysız değeri yoktur. Başkaldırma ise, tersine, doğadan yanadır. Toplumsal ve politik yönleriyle, insanların çektikleri acılara karşı savaşmanın zorunluluğunu ve aynı zamanda bu savaşın bir sonu olmadığını kabul eden bir çeşit alçak gönüllülüktür.

Oyun öykü **sayfa 32**

"Dıkşın! Dıkşın!" "Grav! Grav!"
Selçuk siperine iyice yapıştı. Silahının demir kabzası uzun süredir elinde tuttuğundan iyice ısınmıştı. Avucunu burnuna götürdü, pas kokuyordu. Yine bu paslı demir aldım diye kendine kızdı. Kafasını kaldırmadan siper olarak kullandığı sandalyenin üzerinden silahını uzattı.

Dünün Aynısı öykü **sayfa 33**

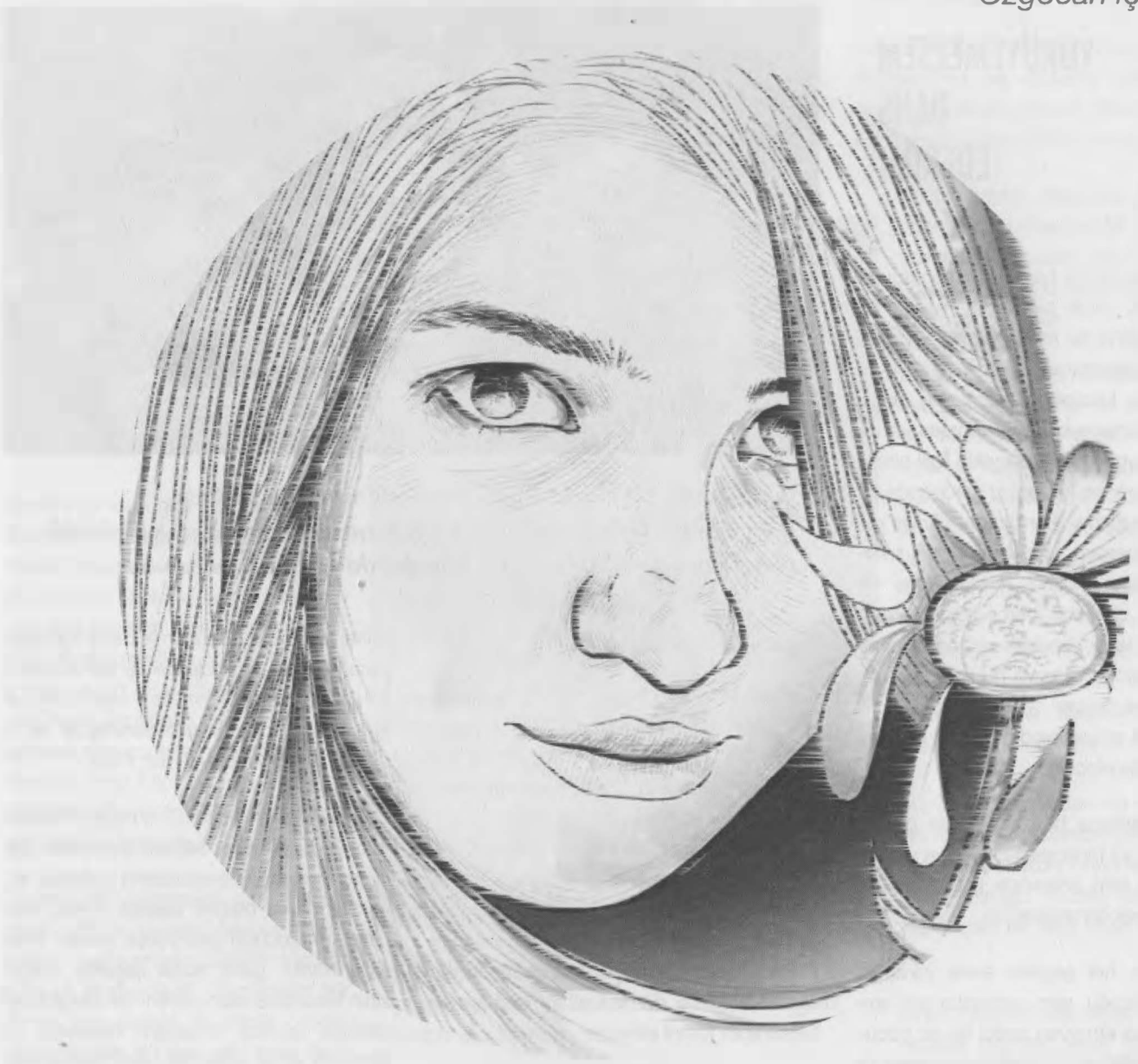
Çayın demlenip demlenmediğini kontrol ederken gözü ellerine takıldı, tombul parmakları, kirli tırnakları tiksinti verdi yüreğine. Sanki ayrı birer canlıydı elleri kendinden bağımsız. Bu dünyaya hizmet etmek için gelmiş olanlar onlardı da Ayşe'yi kullanıyorlardı belki de. Ellerim olmasa ne güzel olurdu diye düşündü, o zaman yemek de yapmazdı, evi de süpüremezdi. Hepsini annesinin yapması gerekirdi. Keşke, dedi Ayşe. Keşke ellerim olmasaydı.

Döngü öykü **sayfa 44**

Meydan artık sakindi. Vapur seferleri bitmiş, işten gelen veya akşam vardiyasına giden insanlar çoktan kaybolmuştu. Bir süredir dudaklarında beklettiği sigarasını yaktı, karanlıkta yanan tütünün cayırdamasını dinledi.

Özgecan için...

Papatyalar ölmez bayım,
Papatyaları öldürürler...

İlazkız

Bir dağın içini ancak başka bir dağ bilebilir...

- FRİDA KAHLO -

YÜRÜYEMEZSEM DANS EDERİM!

Frida bütün zıtlıkları ruhunda barındıran, çoğu kadının gözünde bir fenomene dönüşmeyi başarmış, imrenilecek bir kişilik olmasının yanında; trajik bir hayatın da başrol oyuncusudur.

Bir sanatçıyı en iyi başka bir sanatçı mı anlamamalı? Veya bir kadını başka bir kadın mı, daha da ilerisi; bir aşığı başka bir aşık mı anlamamalı? Frida'nın serüveninde, bunu kestirmek pek kolay değil. Ama bu, bilmeceye dahil olmakla ya da durumla duygudaşlık kurmakla ilgili olmalı ve elbette, her ne kadar bu serüvende bir yer bulsanız da kendinize, Frida'nın anlaşılamamasının veya bu yoldaki belirgin tıkanıklığın sebebi; alışılagelmiş bir ruha sahip olmadığı gerçeğidir. Bu gerçek, Frida'yla bir başkası arasına daima bir mesafe koyacaktır ve bu mesafe, aynı aynı yüzüne bakan sevenleri için, sizin için ve hatta en yakınındaki Diego için bile aynı uzaklıkta olacaktır.

Aslına bakarsanız ben de sizinle birlikte Frida Kahlo'ya biraz yaklaşıp onun yaşam serüveninin tam ortasında bu içselleştirmeyi yapmayı deneyeceğim.

Frida Kahlo, her şeyden evvel yaramaz bir erkek çocuğu, aynı zamanda son anına kadar pes etmeyen inatçı bir kız çocuğu, mücadeleden yılmayan bir savaşçı ve her düştüğünde daha dik kalkabilen asi bir ruh. O, her şeye rağmen, kendine rağmen tutkulu bir kadın, bir sanatçı ve bir aşık.

Frida bütün zıtlıkları ruhunda barındıran, çoğu kadının gözünde bir fenomene dönüşmeyi başarmış, imrenilecek bir kişilik olmasının yanında trajik bir hayatın da başrolüdür.

Doğumu / Gençlik Yılları

Asıl adı Magdelena Carmen Frida Kahlo CALDERON olan ressam, 6 Temmuz 1907'de Meksika'da Casa Azul'da (Mavi Ev) dört çocuktan üçüncüsü olarak dünyaya gelir. Babası, Almanya'dan Meksika'ya göç etmiş bir Macar Yahudisi, annesi ise damarlarında yerli kanı dolaşan bir Meksikalıydı. Ancak kendisi doğum tarihini, Meksika Devrimi'nin gerçekleştiği 7 Temmuz 1910 olarak ilan etmiş, yaşamının modern Meksika'nın doğuşuyla başladığını kabul etmiştir.

Frida, altı yaşında bir kız çocuğuyken babasıyla çıktığı bir gezinti sırasında ayağı ağaç köklerine takılır ve büyük bir acıyla yere düşer. Bu olaydan sonra geçirdiği çocuk felcinin ardından ona kalan; hafif topallayan çelimsiz bir bacak, bedenine ve aynı zamanda ruhuna saplanan ilk acı vardır. ***"Tahta bacak Frida."*** küçük yaşlarda çevresinin uydurduğu bu takma isim, onun ilk mücadelesi olacaktır.

"Chapultec'teki düşüşümle daha sonralan yaşadıklanm arasında ne tür bir bağlantı kurulabilir, bilmiyorum. Ama kesin olan bir şey varsa, o da acının bedenime ilk kez o gün girmiş olduğudur." der, Frida.

Babası, kızları arasında en çok Frida'ya düşkündür. Bunun sebebi öne çıkan zekasının ve sağlık sorunlarının yanında, erkeksi duruşu olabilir elbette. Frida, tam bir erkek çocuğu gibi yetişir. Bunun etkisiyle Kahlo, genç kızlık çağında babasının kendisine olan güveni ve sevgisi sayesinde sadece erkeklerin okuduğu ve dönemin en iyi eğitimini veren Ulusal Hazırlık okuluna kayıt olan ilk kız öğrenci olur. Bu okul, onu dönemin kültürel ve politik havasına çok yakınlaştıracak, sosyalist çevrelere karışmasına zemin hazırlayacaktır. Ayrıca sanat, edebiyat, felsefeyle de bu okulda ilgilenmeye başlar Frida.

Kimilerine göre ateşli ve isyankâr bir komünist, kimilerine göre feminizmin ikonu,

erkeksi bir ilahe. Belki de kimi zaman fazla abartılara boğulmuş, 1980'lerin popüler kültürünün patlattığı koca bir balondu. Evet, burada yine Frida ile aramızdaki mesafenin sınırları anlam kazanıyor.

"Kendi portrelerimi yapıyorum; çünkü çoğu zaman yalnızım ve en iyi bildiğim insan da benim." der Frida KAHLO ki zaten resimlerinde sadece kendini, kendi öz yaşamını anlattığının ayırdına varırız ve her resminde rahatlıkla okuyabileceğimiz bir otobiyografisi vardır Kahlo'nun. Hatta bu yüzden kendisini sürrealist akımın temsilcisi olarak görmez. Çünkü eserlerinde bilinçaltının o istem dışı imgeleri yerine tamamen bilinç düzeyinde yaptığı gerçek yaşam kesitleri vardır.

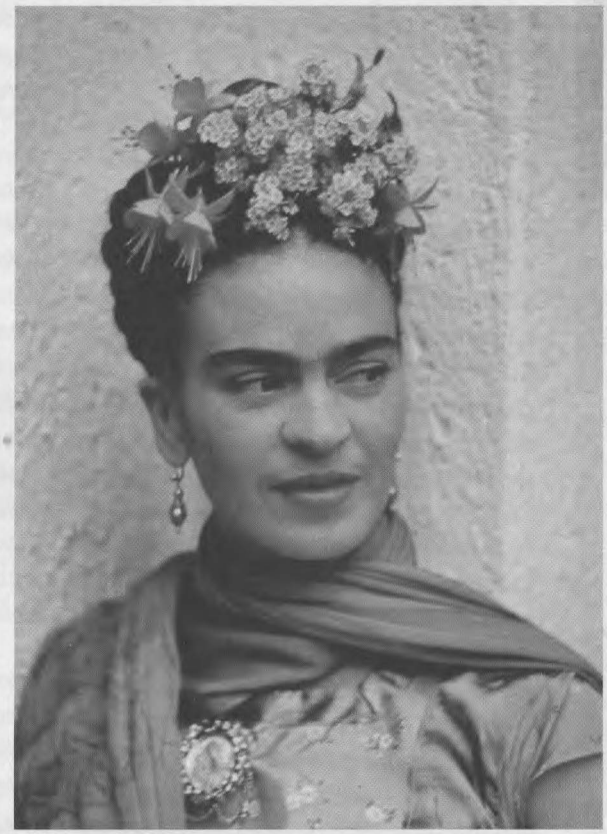
Otobüs Kazası

Kahlo'nun trajik gibi görünen yaşam öyküsüne baktığımızda resim yapmanın onun için kaçınılmaz olduğunu görürüz. O, resmi seçmemişti, resim onu seçmişti. Şöyle ki Frida henüz 19 yaşındayken büyük bir trafik kazası geçirir. Eve dönerken bindiği üstü açık otobüsün tramvayla çarpışması sonucu trenin demir çubuklarından birisi Frida'nın sol kalçasından girip leğen kemiğinden çıkar. Bu elim kazayı Frida şöyle yorumlar:

"Tuhaf bir çarpışmaydı bu, şiddetli değil, ağır ve yavaştı, herkesi sarstı. İnsanın çarpışmanın farkına vardığı, ağladığı doğru değil. Gözümden tek damla yaş akmadı ve demir çubuk, kılıcın boğayı delmesi gibi beni deldi geçti."

Evet, bu kaza Frida'nın deyimiyle hayatındaki ilk dönüm noktası ve hayatının ilk kazasıdır. Bütün yaşamı korselerle, defalarca tekrarlanacak ameliyatlarla ve dayanılmaz acılarla geçer. Ancak Frida, son derece güçlü ve boyun eğmeyen duruşuyla ömür boyu yatağa hapsolmaz.

Şüphesiz, Tanrı da bunun farkındaydı ki Frida'ya böyle bir düzeneği boşuna sunmamıştı. *"Bu üzerime gelen aynanın altında birden şiddetli bir resmetme arzusu uyandı bende."* der. Kazadan sağ çıkması bile imkânsızken, bırakın yürümeyi, Frida ihtiraslı ve çok üretken bir ressam olur. Üstelik çoğu zaman yatağındaki aynadan yaptığı otoportrelerle herkesi kendine hayran bırakır. Bir bakıma da yatağının tavanındaki o haşmetli ayna, Frida'nın deyimiyle gündüzlerin ve gecelerin celladı olur.

Kendi portrelerimi yapıyorum; çünkü çoğu zaman yalnızım ve en iyi bildiğim insan da benim.

Resimleri Ve Sanatı

"Bir sürrealist olduğumu Andre Breton'la tanıştıktan sonra öğrendim." diyen Kahlo, bunu hiçbir zaman kabul etmez. Ancak Andre Breton, Frida'nın sanatını bombanın etrafındaki kurdele olarak tanımlamıştır. Breton sayesinde New York'ta sergisini açar ve büyük ününü o vakit kazanır.

Fridanın eserleri, hayatını sürdürmesi için gereken kazancı sağlamasa da ünü dünyanın dört bir yanına ulaşmıştı. Meksiko City, Paris, Philadelphia, San Francisco ve New York'ta sergiler açmış; sanatseverlerin yoğun ilgisiyle karşılaşmıştı.

Resimlerindeki ustalık, Breton dışında Picasso'nun da dikkatini çekmiş: "Biz, onun gibi insan yüzleri çizmeyi bilmiyoruz." dedirtebilmiştir Picasso'ya.

Frida, hayatı boyunca 143 resim yapmıştır, bunlardan 55 tanesi otoportredir. Buradan onun bir portre sanatçısı olduğu çıkarımını da yapmak mümkündür.

Kahlo yatağa hapsolmayı, kafasının tam üstünde duran ve belki de Frida'nın her anına tanıklık yapmış o aynaya tüm gerçekliğiyle bakarak daha da ilerisi orada kendine farklı bir dünya yaratarak reddetmeyi başarmıştır. Sanatçı, resimlerinde kendi acılarını, ızdıraplarını, yalnızlığını, çaresizliğini herhangi bir akıma dahil olma kaygısı gütmeden ve kendini hiçbir kalıba sokmadan son derece özgür bir ruhla canlandırmıştır. Yaşadığı döneme damgasını vuran Picasso, Matisse, Dali ve Duchamp gibi büyük sanatçılardan da etkilenmez. Ne kübizm ne sembolizm ne realizm ne de sürrealizm onun sanatını alakadar etmez. Ancak resimlerinden taşan içsel bir bağ, ortak bir tavır sezilir.

Onun resimlerinde sanat akımlarının hepsini görmek veya hiçbirini görmemek, Frida'nın resimlerindeki çalkantılı ruh halinin en büyük çelişkisel kanıtıdır.

Diego

1929'da Komünist Parti'ye üye olan Frida, o dönemlerde sanatçı arkadaşı Tino Modotti aracılığıyla hayatının ikinci büyük dönüm noktası olacak ve benzer yorumu kendisinin 'ikinci büyük kazam' diyerek yaptığı ressam Diego Rivera ile tanışır. Frida ona tablolarını gösterir ve aralarında romantik bir ilişki doğar. Başta ailesi olmak üzere tüm çevresinin karşı çıkmalarına rağmen kendisinden 21 yaş büyük olan 'Meksika'nın Michelangelosu' dedikleri bu dev, çirkin ve kadın düşkünü adamla evlenir. Böylece Frida, Rivera'nın üçüncü eşi olur. Kız kardeşinin 'beyaz güvercin ve fili' benzetmesine aldırmadan hatta kimseye aldırmadan bu kazanın çarpışma anına imzayı atar. Ve...

Başlangıç Diego...
Yapıcı Diego...
Çocuğum Diego...
Ressam Diego...
Babam Diego...
Oğlum Diego...
Sevgilim Diego...
Kocam Diego...
Dostum Diego...
Anam Diego...
Ben Diego...
Evren Diego...

Frida KAHLO, ikinci otoportresini evlendiği yıl yapar. (Eser, 2000 yılında bir Amerikalı koleksiyoner tarafından 5 milyon dolara satın alınmıştır.)

1930'da Diego'yla beraber Amerika'ya gitti ve 1933'te Rivera, aldığı duvar resmi siparişlerini bitirinceye kadar eşiyle birlikte orada yaşadı. Evliliklerinden iki yıl sonra bir düğün fotoğraflarından yola çıkarak "Frida ve Diego Rivera" adlı tablosunu yaptı. San Fransisco Kadın Ressamlar topluluğunun yıllık sergisinde sergilenen bu eser, onun bir sergide yer alan ilk tablosu oldu.

Kuşkusuz, Rivera çiftinin fırtınalı, inişli çıkışlı bir beraberlikleri oldu. Sağlık sorunları nedeniyle bir bebeğini aldıran ve iki düşük yapan Frida, eşiyle 1939'da ayrıldı. Ancak çok uzun sürmedi bu ayrılık ve bir yıl geçtikten sonra yeniden barışan çift evlilikleri süresince birbirlerini sık sık aldattılar. Üstelik biseksüel olduğu bilinen Frida'nın kadın birlikteliklerinin de sayısı az değildir. Çeşitli erkeklerle ilişkileri olan Frida, eşini en yoğun aldatışı Rus devriminin önde gelen isimlerinden Lev Troçki ile yaşamıştır. Troçki, Rivera'nın Meksika Cumhurbaşkanından aldığı özel izin ile 1937'de Meksika'ya gelmiş ve Frida'nın evine yerleşmişti. Aralarındaki ilişkiyi Troçki'nin eşinin fark etmesi üzerine Frida, Troçki'den ayrılmıştır. Troçki'ye düzenlenen suikastın ardından suikastçı ressam Siqueiros'un arkadaşı olması nedeniyle sorgulanan Frida, bir süre Meksika'dan ayrılmış, o sırada San Francisco'da bulunan eski eşi Rivera'nın yanına gitmiş ve çift orada yeniden evlenmişlerdir.

Diego'ya Mektuplar

Son derece ihtiras dolu bir aşk ve arzuyla Diego'ya tılsımlanmış bir sevgisi olan Frida, hayatının özgerçekliğini resimleriyle yansıtırken Diego'ya olan tutkusunu da en özel ve sahici haliyle ona olan mektuplarında kelimelere dökmüştü. Öyle dolu bir aşkla severken Diego'sunu, sayfalarca mektup yetmedi içindeki depremleri ve yıkıntıları anlatmaya.

Frida'nın resimleri kadar ün yapmış mektuplarından biri:

Diego Rivera'ma..

Seni sevmeye başlayalı çok uzun zaman oldu. Küçük bir kız çocuğu idim, seni sevmeye başladığımda. Şimdi ise bedeni çürümeye başlayan yaşlı bir kadınım. Bütün bedenler çürüyor aslında Diego'm. Eskiyor bütün bedenler. Ama acı çeken yüreği var ise bir bedenin, daha hızlı çürüyor o beden.Benim acı çeken bir yüreğim var Diego. Seni sevmeye başladığım o günden beri, acı çeken bir yüreğim var.

Beni anlamadın demeyeceğim. Beni anladın. Zaten en dayanılmaz acı buydu. Sen beni anladın. Anladığın halde canımı yaktın Diego. Ben de seni anlamak istedim. Tüm hayatımı, hayatımın her bir zerresini seni anlamaya adadım. Sen nereye gittiysen, ben de gittim. Sen neye güldüysen ona güldüm. Sen kimi sevdiysen onu sevdim. Hangi kadınla seviştiysen o kadınla seviştim. Bende bulamadığın ve başka kadınlarda aradığın şeyi keşfetmek için, senin öptüğün kadınlan öptüm. Dokunduğun kadınlara dokundum...

Senin sevmediklerini de sevdim ben Diego. Neden sevmediğini anlamak için, onlan... sevdim !!! Ya da sevmeye çalıştım... İçimdeki, sana dair olan öfkeyi dindirmek için yaptım belki. Öfkem dinmedi Diego.

Her defasında körkütük aşık olarak, sana döndüm. Ya da aslında senden hiç gitmemiştim.

Seninle Amerika'ya gelmemi istediğinde, benim olduğunu sandım. En büyük yanılgım oldu bu belki de. Sen ne benim ne de başka bir kadının olamazdın. Kimseye ait olamazdın sen ! Ruhun buna izin vermezdi. Oysaki ben, sana ait oldum hep. Yattığım tüm adamlar ile sana ait olarak yattım Diego. Acı çekerek seviştim onlarla...

Bir tek senin çocuğunu doğurmak istedim. Ah Diego'm.. Bu paramparça rahmimden nefret ettim, bebeğimizi tutamayınca. Söküp atmak istedim rahmimi. Sana çocuk doğurmayı beceremeyen bir organı taşımak yük oldu bana.

Kanlar içinde kaldığımda beyaz çarşaflar üzerinde, bana nasıl acıyarak baktığını gördüm. Nasıl korktuğunu, ölmemden. Sırf bundan ölmedim ben Diego'm. sen acı çekme diye. Ve beni terk ettiğinde, o kanlar içinde kaldığım günkü acı dolu bakışlanna sığınarak acılı mektuplar yazdım sana. Çaresizlik kokan, kadınlık onurumu ayaklar altına aldığım mektuplar yazdım. Bana acı ve geri dön istedim. Buna bile razıydım sevgilim.

Senin çirkin olduğunu söyleyen annemden nefret ettim. Sana benim gibi bakamayan herkesten. Senin güzelliğini görememelerini anlayamadım hiç…

Kurbağa sevgilim, Diego'm… Bana dünyanın en büyük acısını yaşattın sen. Gün be gün öldüm seni sevmeye başladığım ilk andan itibaren.

Ama sevgilim, bir daha gelseydim dünyaya yine seni severdim… Canlı canlı çürüyeceğimi bilerek!

Diego'dan Frida'ya bir mektup:

Diego'dan Frida'ya sevgilerle…

Ağzımda senin dudaklarından kalan badem tadı var. Dünyalanmız hiç dışan çıkmadı.

Bir dağın içini ancak başka bir dağ bilebilir.

Bütün mektuplan unut Frida. Sonsuza uzanan bir aşkın özeti say. Zaman eziliyor ve kararsız bir mevsim giriyor aramıza.

Aşk nedir ki? Belki bir dudak tiryakiliği. Bulutsuz bir göğe içimizi çizmek belki. Küçük bir el, ipek dalgası ya da kaygılı bir ses; çözüp çözüp bağlıyor küskün yanlanmızı. Hayatın tarihi de böyle bir şey Frida. Temiz yüzlü bir çocuktan doğuyoruz, sonra bütün defterleri denize atıyoruz. Ağzımızda soğuttuğumuz sözleri unut Frida. Onlar ki zamana açılan koridorda bir çınlama sesi. Geçmişin aklını kanştırıyoruz ve hiç ummadığımız yerden kırılıyor kalbimiz. Gece ve keder, iki kere ter…

Senin bu ellerin diyorum, açık bir bahçe kapısı ve tuvalden kelâma uzun bir yol haritası. Bir dolu şenlikse eğer dünya, senin ellerin yerli yerinde Frida.

Bütün mektuplan unut Frida. Bazı gerçekler vardır, bıçağın ucu kadar sıcak. Gitmek istediğimiz yerler vardır, gömülmek istediğimiz şarkılar. Oysa dürüst bir hayat için yaşlanıyor herkes. Ve anılar, adresi silinmiş evlerde saklanıyor. Belki unutmayı beceremiyoruz Frida, aklımızda hep eski sözlerin yükü. Neye dokunsak, orası çamurlu gece. Nereye baksak, oradan bir rüzgâr geliyor yüzümüze. Çürümek de böyle bir şey Frida. Eşyalar yalnızlaşır, kapanır kapılar ve tavan batar tenimize.Cıvıl cıvıl günlerin rüyası giriyor uykumuza. Saçlannla konuşuyoruz, biraz gül kokuyor. Ama daha çok kül, durmadan…

Senin bu ellerin diyorum, apansız bir yaz iklimi ve odadan odaya iyi geceler müziği. Hayatın hüznü bir vedaysa eğer, senin ellerin derman yerine Frida.

Son Zamanları

Frida 1943'te La Esmeralda adlı sanat okulunda öğretim üyeliğine başlar, sağlığı kötüleşmesine rağmen 10 yıl boyunca ders vermeyi sürdürür. Sonraları öğrencilerine 'Los Fridos' yani 'Frida öğrencileri' denilir.

1953'te ülkesindeki ilk kişisel sergisini açar ki bu sergi bile Frida'nın o meydan okuyan tavrına şahit olur. Nasıl mı? Frida'nın o yıllarda sağlığı iyiden iyiye bozulur, artık doktor kontrolündedir ve sürekli yatağa bağımlıdır. Ama sergisini de sırf bu sebepten kaçıramaz. Frida hayatı boyunca yatağa boyun eğmezken, kendisi için fevkalede önem arz eden bugünü mü kaçıracaktı? Hayır onu biraz tanıyan bunu bilirdi. O gün elbette doktorunu dinler ve yataktan çıkmaz ama yatakla birlikte o hasta bedeni sergi salonuna renk ve mutluluk verecektir. Yani muzip ve sınır tanımaz zekâsıyla pratik bir çözüm getirir Frida bu duruma. Ve elbette unutulmaz bir sergi tarihte yerini alır. "Ayaklarımı umursamıyorum, benim kanatlarım var." diyen Frida, ölümsüz olmanın hazzına aslında daha yaşarken varmıştır.

Frida Kahlo, 13 Temmuz 1954'te, akciğer embolisi teşhisiyle vefat eder. Geride ise son yaptığı tablo "ViVA LA VİDA (Yaşasın Yaşam)" isimli bir natürmorttu.

Son sözleri ise, günlüğüne yazdığı şu cümleydi:

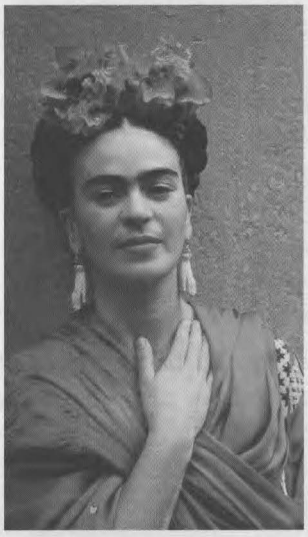
"Çıkış yolunun güzel olacağını ve asla geri dönmeyeceğimi umarım."

Son derece manidar olan bu sözler ve tablosu, aykırı kişiliğinin kılığına hiç ters düşmedi.

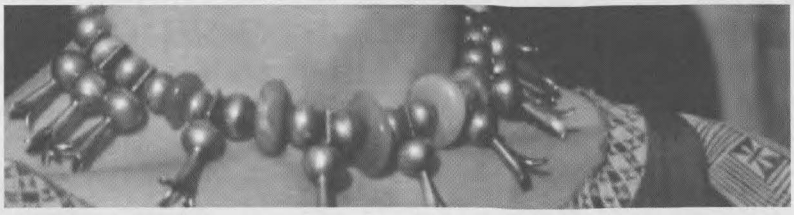
Hazırlayan: ÖZLEM GEDİZLİOĞLU

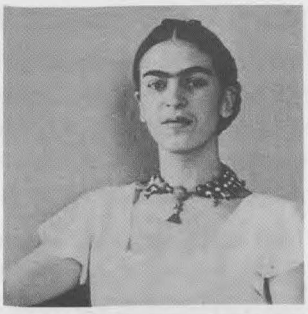
Bedenim beni bırakacak. Oysa ben hep o bedenin kurbanı olmuşumdur; biraz asi de olsa bir kurban işte. Biliyorum aslında birbirimizi yok edeceğiz, böylece mücadele sonunda ortaya hiçbir galip çıkmayacak. Düşüncenin sırf hasar görmemiş olmasından ötürü, tenden oluşan öteki maddeden kopabileceğini düşünmek, ne hoş bir yanılsama.

Kadınlık Çıkmazı

FEYZA ALTUN MERİÇ

Bastırılmış kişilikler ve toplumlar en sarsıcı dalgalanmalara gebedir. Bu dalgalanmalar toplumun her kesimine kadın erkek ayırmaksızın sirayet eder. Özellikle kadınların hiçleştirildiği, değersizleştirildiği ve köleleştirildiği toplumlar mutsuzluğa mahkûmdur. Yani bunu erkekten bağımsız sanmak büyük bir yanılgıdır.

Daha küçük bir çocukken "Kız çocuğu şunu yapmaz, ayıptır, günahtır, çok konuşmaz, sesli gülmez vs" diyerek büyütülür kadın. Daha tazecik beynine işlenir içinden geldiği gibi davranmaması gerektiği. Öyle ki, hayatı öğrenmek üzere oynadığı oyunlara bile müdahale edilir.

Neyi yanlış yaptığını ve neden sürekli düzeltildiğini idrak edemeyen, sürekli hata yaptığını düşünen küçük kız zamanla başkalarının talimatlarına muhtaç hisseder kendisini. Onaylanmak ve izin almak kişiliğinin bir parçası haline dönüşür.

Ergenlikte tavan yapar baskılar. Yaşadığı çevre ve bu çevrenin zihniyetine göre karşılaştığı baskı çeşitlenir; şiddeti artar veya azalır. Fakat bu baskı hep vardır. Evinden gelmese, komşusundan gelir, komşusundan gelmese mahallesinden gelir, mahalle mi kaldı artık derseniz; gelir, sitenin güvenliğinden gelir. O da mı olmadı, sosyal medyada paylaştığı fotoğrafın altına yorumla gelir; bir yerden kulağına çalınır.

Cinsel kimlik ve kadınlık yetilerinin oluştuğu ergenlikte, biraz olsun zincirlerini kırmaya meyleden kadın, meylinin şiddetiyle doğru orantılı bir tahakkümle karşılaşır. Tüm duyguları bastırılan, hissiyatı, coşkuları, arzuları baltalanan kadına zaten ağır yaralar içerisindeyken yapmak veya sahip olmak istediği her şey için onlarca şart koşulur; şartları katı kurallar, kuralları ihlaller ve ihlalleri cezalar izler. Bu baskıları biraz olsun kırabilmiş genç kadınlar şanslıdır nispeten ama onlar da hep bir bahaneyle yaşamayı öğrenirler; doğruyu söylerse direkt reddedileceğini bilen kadın, küçük bahanelerle başlar işe. Pembe yalanlar büyük yalanlara dönüşür. Yaşananlar unutulmak ve yalanlanmak üzere yaşanır.

Ergenlikten çıkarak yetişkinliğe adım atan kadın, çalışmaya başlamasıyla bir nebze rahatlamış olmasına rağmen, çevresinden evlenmesi konusunda baskı görmeye başlar. Bu baskı sempatik biçimde de tezahür edebilir; ama bilin ki evlense de bitmez. Talepler "Çocuk yap"a dönüşür. Çocuk yapınca çocuğuna nasıl bakması gerektiği konusunda bolca nasihate, akla ve görüşe maruz kalır. Etraf, ahali, toplum, ona mütemadiyen "Sen bu çocuğa bakamıyorsun" mesajını verir. Öyle ki yoldan geçen, hiç tanımadığı kimseler bile yorum yapma, müdahale etme hakkını görür kendisinde. Kadın ise bir kez daha yetkinliğinden ve yeteneklerinden tereddüt ederek boyun eğer. Çünkü bazen o ısrarlar, o nasihatler öyle bir boyuta ulaşır ki sadece 'SUSSUNLAR' diyerek kabul eder dayatılanları.

Sonra "İşin mi çocuğun mu?" çıkmazına sokularak bir seçim yapmaya zorlanır ve seçimi ne olursa olsun fütursuzca yargılanır. Çalışsa kendisine sürekli çocuğunun ona ne kadar muhtaç olduğu hatırlatılır, çocuğuna bakmayı tercih etse yaşıtlarının hangi kariyerin doruklarında olduğundan bahsedilir. Neticede gelinen nokta hep aynıdır: Kadın üzülür ve içine döner.

Toplumun taleplerini hiçbir zaman karşılayamayan ve olduğu gibi kabul edilmeyen kadın, takdir edilmemesi bir yana daima hemcinsleriyle de kıyaslanır ve kendisi bile farkında olmadan, hemcinslerini çekememeye, kendisinden daha mutlu "sandığı" her

kadına kıskançlık duygularıyla bakmaya başlar. Kendi olabilmeyi başarmış kadınlar her zaman önce kadınlar tarafından ayıplanır, en amansız eleştiri ve tepki de onlardan gelir. Yani kadınların en acımasız davranışları yine kadınlardan görmesinin temel nedeni budur.

Sonra çocukların büyümesiyle kadının başarısı ve varoluşu, çocukları üzerinden derecelendirilir. Çocuklar ne denli avukat ve doktorsa, ne denli mühendis veya paralı iş sahibi ise kadın o denli başarılı ve "iyi anne" sayılır. Bu nedenle, çocuklarının mutluluğundan ziyade etrafın ne diyeceğini daha çok önemseyen anne, çocuklarının üzerinde amansız bir baskı kurar. Oyunlarını nasıl oynamaları gerektiğinden, neye inanmaları gerektiğine; hangi okula gitmeleri gerektiğinden, hangi mesleği seçmeleri gerektiğine kadar kontrol etmeye çalışır. Bu noktada ondan başka varoluşlara ve tercihlere saygı duymasını beklemek anlamsızdır. Zira bu olgunluğu gösterebilecek ve farklılıkları kabul edebilecek alt yapıya sahip olamamıştır.

Ve kargaşa, işin içine erkeğin girmesiyle daha da büyür. Mutsuz, kendini bile tanımayan kadın, bir erkeği nasıl mutlu edebilir ki? Mutluluğun karşılıklı bir alışveriş olduğundan bihaber, beklentiler içerisindeki erkek, nedense mutlu olmak için, karşısında güçlü kadın ister. Toplumun yarattığı tereddütler içerisindeki bu kadın onu mutlu edemez. Bu sefer de kadın "güçsüzlük ve acizlik" ile suçlanır, küçümsenir. Kadının edilgen olmasını isteyen erkek ise zaten onu daha çok bastırabilmek ve sindirebilmek için bu tercihi yapar. Evliliğinde de mutluluğu bulamayan kadın, çoluğu çocuğu için, huzuru ve "ağız tadının" bozulmaması için katlanmak, susmak, kabullenmek zorunda kalır. Sonuçta çocuklarına tutunur sıkı sıkı. Onları varlığının tek sebebi gibi görmeye başlar; toplumdan ve kocasından göremediği ilgiyi, takdiri ve sevgiyi özellikle oğlundan beklemeye başlar. Oğlunun başka bir kadını mutlu etmesini içten içe hazmedemez. Çocuğu olabilecek başka bir kadını kendi rakibi gibi görmeye başlayarak sağlıksız ruh halini bir kez daha ortaya koyar.

"Kadın toplumun domino taşıdır. Devrildiği anda tüm taşlar yıkılmaya başlar. Zira kadın geleceğin annelerini ve kocalarını yetiştirir, bir sonraki neslin temellerini atar." Feyza Altun Meriç

Kısacası, doğumundan ergenliğine, ergenliğinden yetişkinliğine kadar kendisine sürekli nasıl davranması gerektiği öğretilen kadın, bir noktadan sonra, kendisine yabancılaşır. İsteklerinin, tercihlerinin ve yaşadığı hayatın kendi seçimi olduğuna inanmaya başlar, sorgulamaz. Bu durumda da neden mutsuz olduğunu idrak edemez. Mutsuzluğunun sebebini fark eden kadın ise acil çıkış kapısı arar. Kimileri o kapıdan çıkmayı başarır. Başaramayanlar ise ya başarısızlıkları ile yüzleşip umudunu kaybeder ya da yenilgiyi kabullenemeyip daha da gömülür mutsuzluğuna.

Tüm bu mutsuzluğu toplumdan bağımsız sanmak akıl dışıdır. Çünkü kadın toplumun domino taşıdır. Devrildiği anda tüm taşlar yıkılmaya başlar. Zira kadın geleceğin annelerini ve kocalarını yetiştirir, bir sonraki neslin temellerini atar.

Uygulanan baskı ve dayatma son derece sistemli ve amaçlıdır elbet. Jüponlu Sırtlan'ın da dediği gibi:

"Kadının ufkunu genişleterek güçlendirin aklını; körü körüne itaat sona erecektir; ancak, iktidarlar her zaman körü körüne itaate ihtiyaç duyduğundandır ki zorbalar ve şehvet düşkünleri, haklı olarak karanlıkta tutmaya çalışırlar kadını; çünkü bunlardan birincisinin tek istediği bir köledir, ikincisinin istediği ise elinde tutacağı bir oyuncak."

Kendini ifade edebilen, düşündüğünü açıklama cesareti gösterebilen ve "ben bu dayatmayı kabul etmiyorum" diyen kadınlara "GÜÇLÜ KADIN" denir. Onlar hem hayran hem korkan gözlerle izlenir. Çünkü onlar düşünmeye korkulanları dile getirmektedirler: Eleanor Roosevelt, Rosa Parks , Mary Wollstonecraft, Harriet Beecher Stowe; Jane Austen, Simone de Beauvoir, Halide Edip Adıvar; Frida, Coco Chanel, Bedia Muvahhit... Kimisi köle sistemini benimsemiş toplumlarda köleliğe karşı savaş açmıştır, kimisi kadınların ezilmesine karşı, kimisi aşkını cesurca yaşamış, kimisi kadınların yok sayıldığı bir dönemde onlarca kitap yazmıştır! Aslında onlar sadece çıkış kapısından geçebilmiş kadınlardır.

Bu açmazlardan, çıkmazlardan kurtulmak için, kapıyı bulmak, eşiği geçebilmek için, kadın öncelikle etrafında örülen bu duvarın **hayali bir halkadan** başka bir şey olmadığını görmelidir. Dayatmaları sorgusuz sualsiz kabul etmeyi tez zamanda bırakmalıdır. Sorunların kaynağı başkaları ise çözümü kendisi olabilmelidir. Birilerinin yardıma koşmasını beklemek yararsızdır. Bunu yapmak için kahraman olmaya veya dünyayı değiştirmeye de gerek yoktur. "Benim yapmamla olur mu, değişir mi, düzelir mi?" soruları oyalanmaktan ve bahane üretmekten başka bir şey değildir. Kabuğunu kırmak vereceği tek bir karara bağlıdır. Ve asla korkmamalıdır. Aslında onların kendisinden korktuğunu anladığı gün, işte o gün, kendi devrimini gerçekleştirecektir.

Bir Mine Söğüt Röportajı

Röportaj: NERGİS SELİ

"Kalpler tepelerden kıylara yuvarlanır ama kıyılardan tepelere tırmanmaz mı demiştin?" Mine Söğüt

Zümrüt Gözlü Kadın Mine Söğüt

"Köye gelince Turgutreis sapağından dön, az ileride sağda Hayat Kafe'de buluşuruz" diyerek tarif etti görüşeceğimiz yeri. Dönüp dönüp yazdığımı okuyorum, bir cümlede geçen iki kelime kaburgalarımı kırıyor! Köy... Hayat... Bu, nasıl tesadüf olabilir ki?

Gümüşlük'e varınca köyün kahvesinin önünde durdum. Amcalar oturmuş pişpirik oynuyor, kahvelerini höpürdete höpürdete yudumluyorlar. Etrafta bir toprak kokusu, etrafta bir güzel insan kokusu...

- Amcacım, Hayat Kafe'yi biliyor musun?
- Ne diyon kızım?
- Amca, Hayat Kafe diyorum. Biliyor musun ne tarafta?
- Ne kahvesi, Hayal kahvesi mi?
- Hayat Kafe amca, Hayat Kafe...
- Yok kızım burda Hayal Kahve mayal kahve...

Daha ilk dakika içimde filizlenen kıskançlık duygusunun ayrımına varmıştım. Evet, amca çok doğru söylüyordu; az sonra "hayal" gibi bir ka-dınla tanışacaktım. Ne tanışması, adım gibi bildiğim bir kadınla oturup kahve içecektim, hayatını höpürdete höpürdete yudumlayacaktım birkaç saat sonra, derken, üç beş saat oldu...

Sonunda Kafe'yi bulduğumda yolun kenarına park etmiş kıpkırmızı dev arazi arabasını görünce dedim bu olamaz, olmamalı... Bir insan, bir insana bunu yapar mı? Kıskançlık denilen lanet duygu kanımda yol almaya böylece devam etti... İçeri girdiğimdeyse rengârenk örtülerin, duvarların arasından bana doğru yürüyen iki koca zümrüt gördüm; göz demenin kesinlikle haksızlık olacağı iki koca zümrüt. Gerisini gözlerim sonra yakaladı; rastalı saçlar, boyunda atkı, elin üzerinde dövme, kalemindeki özgünlüğün görünüşünde de olduğu, tarif etmekte zorlandığım bir kadın...

Kendimi birden, röportaj demenin zor olduğu bir sohbetin içinde buldum; iki meraklı kadının birbirini keşfetme saatleri diyelim. "Bu sohbetten bir şey yazamazsam beni affet." dedim. "Boş ver, gittim Mine'yle tanıştım çok güzel bir sohbet ettik dersin." diyerek içimi ferahlattı; ama atladığımız bir şey vardı; o her sözüyle, her hareketiyle adama kitap yazdıracak bir kadındı...

"Her zaman mı farklıydın?" diye sordum ve çocukluğundan başladık yürümeye: "Sokakta oynayarak büyüyen bir çocuktum. Bir gün dört yaşlarındayken çete savaşı yapıyor arkadaşlarım, birbirlerine taş atıyorlar. Dedim, birbirimize taş atmamız çok yanlış, yapmayalım biz taş atmayalım. Onları sözlerimizle kaçırabiliriz." O gün herkesin ona deli diye baktığı ve oyun dışında bıraktığı bir gün olmuş. Kendini ilk o gün farklı hissetmiş. Sözlerin gücü için hala aynı şekilde düşünüyor ancak şunu da eklemeden geçmiyor: "Evet, sözlerimizle kaçırabiliriz ama tabii ki kaçıramayıp kafamıza taşı yiyoruz." Kendini şanslı addediyor, kitaplarla tanışması daha okuma, yazma öğrenmediği yıllarına dayanıyor. "Babam bana Nazım Hikmet şiirleri okurdu, daha okumayı öğrenmeden Nazım şiirleri ezberlemiştim." diyerek anlatıyor edebiyatla ilk tanışıklığını...

"Ben daha ilkokuldayken ne isteyip ne istemediğini bilen bir çocuktum." diyor. O zamanlar tiyatrocu olmak istediğini anlatıyor; ancak babasını on yedi yaşında kaybedince hayatı altüst oluyor, manevi çöküntünün yanı sıra maddi çöküntüye de uğrayınca kapağı hemen üniversiteye atıyor, Latin Dili ve Edebiyatı okuyor. "Tiyatrocu olamadım; ama işimin anlatarak veya yazarak olacağını biliyordum." diyor. Başka türlüsünün mümkün olmadığını söylüyor. Üniversite bitince para kazanma kaygısıyla hemen iş aramaya başlıyor. Sonuç olarak kendinden ve isteklerinden uzaklaşmayıp gazeteciliğe başlıyor. Sohbetin burasında rahat bir nefes alıyorum, sanki sonunu bilmediğim bir hikâye dinliyorum. Editörü ondan Adalet Cimcoz'la ilgili bir biyografi yazmasını istiyor, ortaya bütünlüğü olan harika bir deneme çıkıyor. İşte bunun üzerine sevgili Mine Söğüt ilk romanı olan

Beş Sevim Apartmanı'nı yazıyor. Yapı Kredi editörü, romanı okuyunca: "Mine, bunu biz basıyoruz." diyerek edebiyatımızı deli hikâyelere kavuşturuyor. "Eğer o gün editörüm, bu olmamış deseydi bir daha yazmazdım," diyor ve şöyle anlatıyor: "İstanbul dışında her yer taşradır, eserinin okuyucuyla buluşması bu anlamda İstanbul dışındaki her yazar için zordur; ancak iyi edebiyat sonunda değerini bulur." Bulduğuna inanıyorum.

Deli Kadın Hikâyeleri'ni ilk okuduğumda binlerce parçaya bölündüm. Kadın olmanın, kadın olamamanın sancısını her hücremde hissettim. Altını çizdikçe satırların, kâğıt kesiği yaralar oluştu tenimde; örttüğüm, gizlediğim, sakındığım ve utandığım her yanım çırılçıplak kaldı.

"Aslında ben kasıklarımdaki sancı ve
Bacaklarımın arasındaki ıslaklık kadarım.
Ne bir eksik... ne bir fazla.
Beni rahat bırakın.
Dilediğim kadar sevişeyim, dilediğim yerde öleyim."

Bu deli hikâyeleri yazan deli bir kadın olmalıydı; belki mutsuz, belki umutsuz, fazlasıyla mağdur bir kadın. Kesinlikle acı anıları olan, belki tacize uğramış, belki dövülmüş, sövülmüş, aşağılanmış... Hayır! Gördüğüm gayet aklı başında, gayet şanslı, yalnızca haddinden büyük gözleri olan bir kadındı!

"Kadınlığımı önemseyerek büyümedim hatta bunu ayıp bildim, ben önce insanım! Ama sırf gözden oluşan bir insanım ve önümde, arkamda, tepemde her yanımda gözlerim var ve maalesef görüyorum! Gördüğümü de yaşıyorum, hissediyorum ve kalbimin kabul etmediği hayatlar görmek beni öfkelendiriyor. Kadınlık tarifim, kendi üzerimden değil yaşadığım toplum ve hatta dünya üzerinden yaptığım bir tarif."

Tarihin başından bu yana kederle, acıyla örtülü bir varoluşu sürdürüyoruz. İtirazım var, diyorum: "Önce kabul etmekle başla, sonra çözüm üret." diyor. Umutsuzum, çıkar yol bulamıyorum, diyorum: "Umut her zaman var, her şey mümkün." diyor. Hareket edemiyorum diyorum: "Çıkmaz sokak görünce kalıvermek! Dön çık ve diğer sokaktan devam et veya tırman öbür tarafına bak, hiçbir prangamız yok!" diyor. O konuşuyor, o konuştukça sözler uçmuyor, havada mıhlanıp kalıyor; konuşuyor, konuştukça büyütüyor; beni, görüşümü, ülkemi ve dünyamı...

Küçücük bir köyde büyük, büyük, büyük bir sohbet dolaşıyor; sokaklara, taşlara ve toprağa dökülüyor. Köyün çılgın kedilerinin ayaklarına değiyor, ayaklarının değdiği her yere bulaşıyor.

Kediler... Mine Söğüt kedileri çok seviyor ve merak ediyorum kedilerin edebiyatta yeri neden bunca sağlam. Bilge Karasu, Enis Batur, Sait Faik, Peyami Safa daha birçok yazar kedileri edebiyatın içine katmışlar. "Neden?" diyorum. "Masada yaşıyorlar çünkü, kitap okuyorsun üstünde yatıyorlar. Yazıyorsun, patilerini atıyorlar. Bizden güçlü bir ilişkileri var edebiyatla. Kedi hep senin baktığın yerdedir, kedi seven yazarların şansı yok çünkü devamlı kadraja giriyorlar. Böylece bilinçaltı kedisiz olmaz diyor." diyerek beni gülümsetiyor. Yavru bir kedi bulsam alıp eve götürecek hale getiriyor...

Kafka'ya geliyor bu kez söz: "Kafka, benim on beş yaşlarında Dönüşüm'le keşfedip büyülendiğim bir yazardı, aynı dönem Sartre'ı da keşfettiğim, Borges'i okumaya başladığım ama bir ucunda da Boris Vian'ı şaşırdığım ve Beckett'le kendimi bulduğum zamanlardı. Tam o ergen dönemlerde bu kitaplar sana yalnız değilsin diyor ve birden bir akrabalık kuruyorsun. Kafka da benim o akrabalarımdan biri. Edebiyatın gücünü görüyorsun!"

Edebiyatın gücünü soruyorum bunun üzerine; "Diğer her şey kadar." diyor, katılmıyorum; nasıl ki Kafka, Beckett sizi dönüştürüyorsa, Mine Söğüt okumak da aklın sınırlarına saldırıyor, duvarları yıkıyor, demirleri söküyor, dişlerinizi kenetliyor; aslolan o da dönüştürüyor! "Yazmasam deli olmazdım." diyor. Yazmasa deli olurum, biliyorum.

"Bu şehir yüzyıllardır erkektir ve kadınları sevmeyi bilmez. İşte bu yüzden, bu şehirde ben her gün kendimi defalarca öldürürüm. Bomba olur patlarım; kulesinden, köprüsünden aşağı atlarım. Elimde bir bıçak her yerime saplarım. Tavandaki bütün ipler kendimi asmam için sallanır. Arabalar önlerine atlamam için yol alır. Denizinde, lağımında, çöpünde kimliksiz cesedim. Kimsesizler mezarlığında daracık çukurlara sığar dev cesaretim."

Küçücük bir kadın, dev cesaretiyle yazıyordu. Yazmalı, yazmalı, yazmalı...

Yazmalıyım...

Çok Yaşa

DİLAN BOZYEL

sessiz bir akşamüstüydü,
kararlar almaya çalışıp evrildiğimiz günlerden biriydi.
kar gibi bir şey yağıyordu da tutmuyordu çatımızı beyaz renk.

açık pencereden içeri giren toz yüzünden burnum kaşındı
zannediyordu,
üç kere hapşurdum.
üç kere baktım gözlerine,
umursamadığını zannetmiyorum. umursamaz biri değildi.
öyle biri olsa aşık olmazdım, olamazdım.

birkaç yıl önceyi hatırladım,
ailemin evindeydim; gece saatleriydi.
babam televizyon başında haberleri izlerken
annem muhtemelen yatağında koyunları sayıyordu.
birkaç meymenetsiz adamın sesi vardı evde siyasetten
bahsediyorlardı,
babam hapşurdu.
üç kere.
koştum içeri, su alır gibi yaptım buzdolabından.
üç kere;
çok yaşa
çok yaşa
çok yaşa,
dedim.
televizyondaki adamların sesinden başka bir ses duyamadım.

o gece de ağlarken uyuyakaldım.

hapşurmak büyük meseledir, bilmezseniz bilin diye yazdım.
bir anlık ölür insan, bilimadamlarından tutun peygamberlere
kadar
hepsi söyler bunu.
her hapşurduğunda öldüğünü biliyor musun? kalbinin, o nice
geçici dertleri salıp durduğun kalbinin durduğunu?
sonra sil baştan, güzelim kalbinin çalıştığını.

çok değil, azıcık nefesle söylenen bir söz insanı daha çok
yaşatır,
bilirsin değil mi?
hapşurana çok yaşa,
çok yaşa diyene sen de gör
demekten ibaret sevgi.

insan sevmediğinin bile ölümünü istemez oysa, değil mi?

ölüm gazeli

geçip gitmede ömür
umutlar hep yarın,yarın,yarın
tükenen zamanı dolduruyor hep kuru kavgalar,
boş didişmeler,
faydasız gürültüler
aklını başına al kardeş.
günü,bugün say,
ve bak bakalım
hangi sevdalara harcamadasın sayılı günlerini?

bazen cüzdan doldurmayan bir iş,
bazen mide ondurmayan bir aş telaşı.
nefesler bir bir tükenmede kardeş,
ömür akmada.

mevlânâ

3

ALİHAN KAMIŞ

"İnsanlar sabırsız oldukları için Cennet'ten kovuldular, tembelliklerinden geri dönemiyorlar." Franz Kafka

Evren varmış, Dünya yokmuş. Ayaklar baş olmuş başlar tekmelenerek katlediliyor iken tonla soytarı cinayetlere, hırsızlıklara ve yolsuzluklara kelimeleri ve alkışları ile destek veriyor, daha fazlasının arzulanması insanları amansız bir yalakalığa sürüklüyorken...

Zamanın, mekânın ve yüzlerin hiçbir önemi yok iken ölmeyeceğini sanarak yaşayan 'Gönüllü Köle Pazarı'nın Başkanı' kör zihnini ele geçiren kibiri ile etrafına nefret söylemleri saçıyor, son anın ardında yanarak dahi temizlenemeyecek bedeni yüzlerce başka bedenin siperi altında korunuyorken…

Dört tarafı şimdi toprak ile çevrilmiş olanların sözlerini, düşüncelerini, heyecanlarını ve miras bıraktıkları kahramanlıklarını hatırlıyorken, dilden dile aktarıyorken ve aynı dönemde Katil utanmadan katilliğini; yani cinayetini; yani o öldürme anında, mesela attığı son tekmeyi ya da belki sıktığı kurşunu, sırtını sıvazlayanların ona kazandırdığı cesaret ile savunabiliyor, gözleri kör olanlar bu duruma destek veriyor ve birileri oturdukları kral koltuklarından hiç inmeyeceklerini düşünüyorlarken...

Rüzgâr aynı yönden eser bazen. Birileri karşı durur, birileri karşı durduğunu savunur. Yorulur. Zaman herkes için farklı akmaktadır. Unutur. Hep karşı durduğunu sandığının gücünde en sonunda kaybolur. Mesela utanmaz, bir çocuğun ölümünün ardından yaşananları, insani bir kılıf içine oturtmaya çalışır ve yok olur.

Birileri inanır. Kula kulluk etme dönemi başlamıştır. Utanır. Onun inancında yalana, birinin sırtında taşınmaya ve emeği olmadan kazanmaya yer yoktur. Yer olanı kendi safında görür. Şaşırır. Düşünür. Sormaya çekinir ve günü gelir. Kendisini şaşırtanın yalancı tanıklığı için çağrılır. Kederlenir. 'Sonrasında tövbe edeceğim' der ve O'nun nezdinde onarılamayacak büyük kırgınlıklar meydana getirir.

Birilerinin hiç doymayan gözleri vardır. Neyin yeteceğini düşünmeyip hep daha fazlasını arzulayanlardandır. İşi toprak altında, kendisi yüksek bir gökdelenin zevki sefasındadır. Yüzleri kömür tarafından boyananların, onun mekânında yeri yoktur; ama mekanı bir gün onların mezar taşının temsili olmuştur. Utanmamış, bir aptal kutusunun içinden konuşmuş ve ihmal de yoktur demiştir.

Çünkü ihmali olanların, el sıkıştıkları tarafından korunduğunu görmüş, nedenini sinsi bir tebessüm içinde anlamış, kendini kendinden olanların gücüne ortak sayıp rahat bir nefes almıştır. Olaylar olayları unutturmuş, o kemikleri sızlatan gözyaşları, tehditlerin ardından kutuya atılan bir zarf gibi kaybolmuştur.

Her dönemin ayrı birer suçlusu ve hiçbir zaman değişmeyen tek bir mağduru olmuştu. Şimdi unutturulan ve konuşulmayan geçmiş zamanda kibarlığı ile tanınan bir beyefendi, gece yatağından kaldırılıp hedef tahtasına konmuştu. Hastaydı. Önce yazı yazdığı köşesine, haklılığı bilindiği halde haklılığı teslim edilmeden bir oldu bitti içinde, sonrasında gözlerinin gördüklerine bir veda sunmuştu. Onun tutuklanması, ortaklığın bozulmasının hemen ardından, geleceğin suçlusunun omuzlarına, yaşatılanlar için bir özür dahi dilenmeden konmuştu.

Ancak bütün bu kargaşa içinde bir Oğul, aptallığı ile neşemizi birazcık da olsa yerine getiren olmuştu!

Dört duvar arasında hapis kalmayı kabul etmek önce. Sonra her gün aynı saatte uyanık, aynı yolculuğa çıkış, aynı umutsuz yüzlere bakış... Boyun eğmek, tıpkı öncesinde olduğu gibi sonrasında da kabul etmek. Her gün aynı çarklının bir parçası olup gerisin geri yatağına dönmek. Hayatın zorlu bir mücadele olduğunu, çetin şartlarda yorulduğunu dert yanarak dile getirmek. Akşam yiyeceğin için, gündüzlerinden feragat etmek. Aynısını yaşamaya mahkum bırakacağını, yaşadığın eziyeti ve çileyi unutup kendi mutluluğun adına dünyaya getirmek. Onu belki güvendiğin, belki korktuğun, en kötüsü umursamadığın, derdi olanın ya da daha acısını derdini unutup boşluğa bakanın ellerine teslim etmek. Büyük yapının küçük parçalardan oluştuğunu bilene ve her küçük parçaya kendisinden olması için kanserli birer hücre nakledene…

Çaresizliğin için sebebin çok, çaresizliğine karşı başkaldıracak gücün yok. Ekmeğin ve ekmeği onun elinde. Sen bunun makus talihinin bilincinde ve her şeyden habersiz bir Zeytin Fidanı ağlayarak eğilmekte.

Sessizlik ve Karanlık beklemekte. Bu gösteri dünyasının yalancı ve riyakâr soytarılarını, büyük bir kızgınlık ve nefret içinde seyretmekte. Hayattaki en önemli şey sabretmekte. Sabrın ardından gelecek olan özgürlük anı için beklemekte. Dayanmak zor olsa da, kibirine yenileni ve kibire biat edeni toprağın dahi kusacağını bilmekte.

ACZ

"Seçkin bir kimse değilim, ismimin baş harflerinde kimliğim, bağışlanmamı dilerim." A.Cahit Zarifoğlu

Abdurrahman Cahit Zarifoğlu; eskilerin tabiriyle kademini arza şair-i mâderzât olarak basanlardan, anadan doğma şair. Onun şiiri sadece hissettikleri üzerine inşa edilmiş değildir, aksine kendine has bir üslupla duygunun ve aklın neticesinde bir "hikmet" farkındalığı ile yazılmıştır. Zarifoğlu, şiirlerinde doğumdan-ölüme, börtüden-böceğe, arzdan-semaya, zerreden-kürreye hâsılı kelam, tüm mahlûkatı ve tüm mahlûkatın yaratıcısını vurgulu bir şekilde konu edinir. Onun şiiri pek çok farklı deryadan ve ummandan beslenir. Zarifoğlu şiiri keşfedilmeyi bekleyen bir ummandır. Veyahut Enis Batur'un dediği gibi "Cahit Zarifoğlu bir gün keşfedilecek özel bir adadır."

Zarifoğlu şiirinin malzemesinin bolluğu şiirinin beslendiği kaynakların bolluğuyla doğru orantılıdır. Babasının memuriyeti nedeniyle gezilen şehirler, yine babasının annesi ile evli iken başka bir kişi ile yeniden evlenişi, "babaya muğber" oluş ve babadan kaçış; uzatmalı üniversite hayatı, Alman Filolojisi talebeliği, otostopla Avrupa'yı geziş, yeni ırk ve yeni dilden insanlarla kurulan arkadaşlıklar; uçuş, avcılık ve güreş gibi meraklar; Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç, Nuri Pakdil gibi kişilerle kurulan yakınlıklar; Necip Fazıl aracılığıyla Şeyh Kasım Arvasi'ye damat olma; İslam, Afganistan, Filistin, tasavvuf, dava, müslüman, mümin... İşte tüm bunlar ve daha fazlası Zarifoğlu biyografisinin özeti olması yanında onun şiirinin kaynaklarından bir parçadır. Bir şairin şiirini anlaşılmaz olarak nitelemek yerine onun biyografisine ilişkin noktalar bilindiği oranda, şiirini anlaşılmaz kılan bir çok nokta da ortadan kalkacaktır. Bazı şiirleri anlamanın yolu şairini tanımaktan geçecektir.

Zarifoğlu'nun dediği gibi "Ne çok acı var." Acı onun şiirinin, hayatının ve soyut aşkının bedelidir. Onun şiirinde babaya kırgınlık, gücenmişlik ve babaya karşı muğber oluş kendini gösterir. "Kaçmak ve bulmak." Zarifoğlu kimden kaçtı, şüphesiz bir babadan kaçtı; ama bu öyle bir kaçış ki her an babayı bulabilirim duygusuyla. Zarifoğlu'nda "Kapalılık gitgide içe kapanış konumuna dönüşmüştür. Besbelli yalnızlık. Zaman zaman İbsen'in kaygılı ferdiyetini, zaman zaman Rilke'nin haykırışlarını anımsatan, yaşamı ve ölümü bir sorgu gibi karşımıza çıkaran Cahit Zarifoğlu şiiri, bir gün, çok daha aydınlık bir ortamda acısını asıl okuruna iletecektir." (Selim İleri).

Zarifoğlu; şiirini, hiçbir akım ve gruba dâhil olmadan, tümünden bağımsız kendine ait bir ses ve kendine has bir üslupla, içeriğini takdir ettiği tüm üstatlarından soyutlanmış bir zeminde kaleme almıştır. Zarifoğlu'nun kapalı, içe dönük mizacı ve bu mizacın etkisindeki şiirler, şair ve şiirinin, çevresiyle ilgisizliği olarak anlaşılmamalıdır. Bu şiirler kendini "acz" olarak tanımlayan tevazu sahibi bir şairin şiirleridir. Zarifoğlu gerçekten yürek safında zarif bir şair, zarif bir insan ve zarif bir müslümandır. O, gece vakti komşularının daktilo sesinden rahatsız olabilme ihtimalini düşünen,

dergiye gelen okur mektuplarını herhangi bir yüksünmeye ve kibirlenmeye kapılmadan tek tek cevap veren zat-ı zariftir.

Cahit Zarifoğlu şiir yazmanın yanında pek çok düzyazı da kaleme almıştır. Bu düzyazılarının çeşitliliği hikâyeden, denemeye, romandan günlüğe, tiyatrodan çocuk hikâyesine kadar geniştir.

Zarifoğlu'nun toplu olarak yayınlanan şiirleri, dört ana bölümden oluşuyor. Bunlar İşaret Çocukları, Yedi Güzel Adam, Menziller , Korku ve Yakarış. Sondaki Ek bölümü ise tema bakımından diğerlerine yakın duran bir içeriktedir. Duyguların zarifçe nakşedildiği bir bütünü simgeliyor. Onun şiirleri tek tek kapalı ve anlaşılmaz gibi dursa dahi ancak parçalarını birleştirebildiğiniz ölçüde bir şeyler anlayabileceğimiz bir bütündür. Zarifoğlu'nun şiirlerini bir bütün olarak yapboza benzetsek teşbihte hata etmiş sayılmayız. Onun şiiri için kapalı ve anlaşılmaz gibi derken anlamsız olduğu asla söylenemez. Aksine Zarifoğlu'nun kendine has üslubu sebebiyle onun şiiri çetin bir şiirdir, bu yüzden okuyucu tarafından özel bir dikkat ve çaba gerektirerek incelenmelidir.

Zarifoğlu, İşaret Çocukları'nda, şüphesiz olması beklenen ve istenen bir nesli işaret ediyor. Yedi Güzel Adam'da, işaret neslin vasıfları belirtiliyor. Şair "Yedi Güzel Adam" şiirinde, aslında yedi tane güzel insan yok, her kim ki bu vasıflara uyuyor, yedi güzel adamdan biridir, diyor. Menziller'de ise bu neslin durması gereken konağı işaret ediyor. Bu menzil, Korku ve Yakarış öncesindeki son duraktır. Korku ve Yakarış bölümü ise havf-reca arası bir dar bir yoldur. Şaire göre mü'minin asıl durak yeri işte tam burasıdır. Ek bölümünde ise şair, kendi yerine ilişkin ince temennalarını duyurmaktadır.

"Bu insanlar dev midir
Yatak görmemiş gövde midir
Bir yara açar boyunlarında
Kolkola durup bağırdıklarında"
(Yedi Güzel Adam)

Yedi Güzel Adam adlı şiir kitabına kadar Cahit Zarifoğlu'nda İkinci Yeni etkisi olduğu söylenebilir. Özellikle ilk dönem şiirlerinde içe kapalılık ve kendi evine yabancılık hali şiirinin temel dayanaklarından birisidir. Yedi Güzel Adam adlı şiiri modern Türk şiirinin en büyük zaferlerindendir. Onun şiiri yaşayan bir şiirdir, şiirini okurken kendinizi şair ile âdeta bir masada oturmuş ve konuşur halde bulursunuz. Şair masadan kalkar ve şiir biter.

Zarifoğlu her şeyden önce bir dava adamıdır. Yedi Güzel Adam'la birlikte "Ümmeti Gözetmen Gerekli" derken onun şiirinde dava adamlığının en güzel numunelerinden birisini görürüz. Yine "Daralan Vakitler" adlı şiirinde, Müslüman bir şairin duruşu olarak ibret verici, hem de eğitici bir misyonun deklarasyonunu sunar okuyucusuna. Onun şiirinde daima Beyrut'un gözyaşları, Kudüs'ün çığlığı, Afganistan'ın çocukları, Filistin'in dökülen kanı kendini gösterir. Zarifoğlu kalemi ve kelamıyla daima davasını ve kendi dünya görüşünü karakterize eder. Fakat bu yönelişin, onun şiirindeki genel çizgiyi değiştirecek boyuta ulaştığı söylenemez aksine bu tutum şiirini güçlendirir. Zarifoğlu "dervişane" tutumunun doruk noktasına ve dervişçe bir kabullenişe Korku ve Yakarış ile kavuşur ve sükûnete erer.

Zarifoğlu şiirinde aşk maddi-manevi bir "yâr" olarak tezahür eder. Bu "yâr" kimi zaman bir "eş"e kimi zaman ise daha aşkın bir kavrama tekabül eder (dava, yaratıcı vb.). Zarifoğlu, şiirlerinde maddi olarak bu ideal yâr/eş temalarını çizerken, bu yar ile ilgili hissedilen en yoğun duygu, yâr'ın/eş'in erkeğinin ardında duruşu ve ona ilham verişidir.

"Önce sağlam olmalı arkam
O ince gelin
Belirir hemen ardında erin
1000 yıl durmadan en atmış bir çınar gibi"
Bir diğer örnek,
"Yar kurbanın olam
Dola yaşmağını bileğime
Ki düşmanı güzel vuram"

Aşkın maddi olduğu kadar manevi bir boyutu da vardır şüphesiz. Şu mısralar bu manevi aşk hali için küçük bir örnektir.

"Yedi adam biri bir gün
Bir aşk gördü
Gereğini belledi
Ölüm girse koynuna
Ayırmaz aşkı yanından"

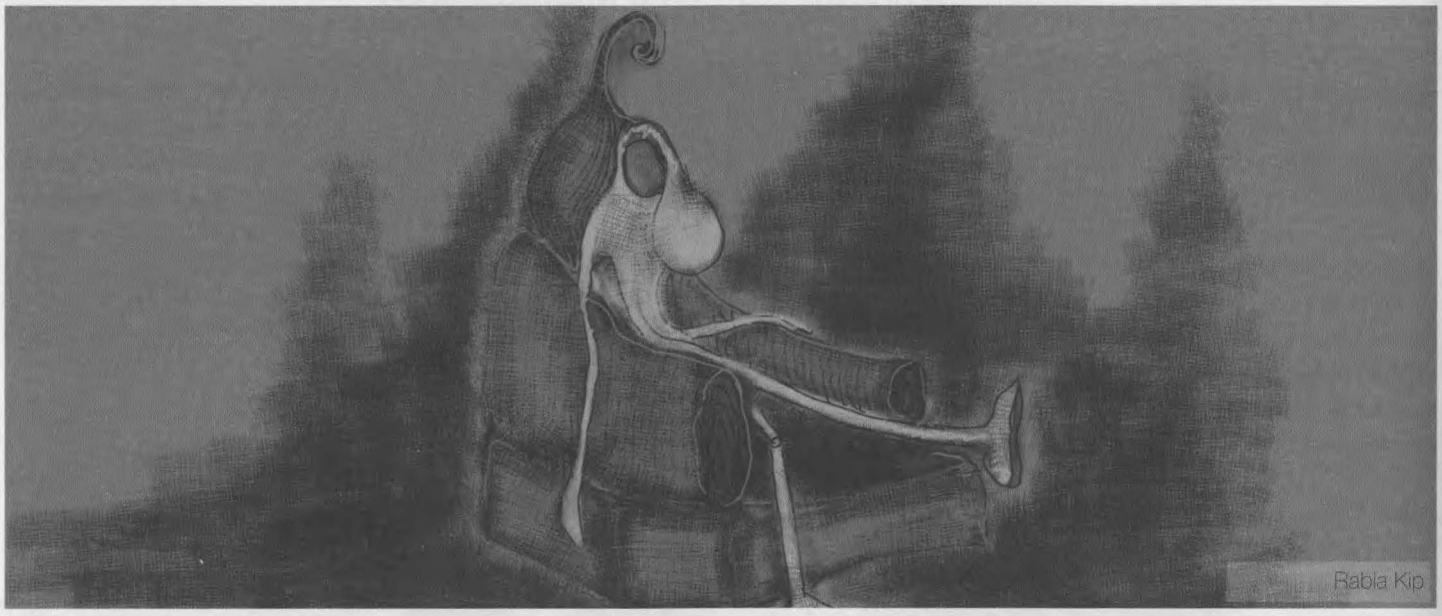
Zarifoğlu şiiri babaya muğber oluşuyla, içe kapanıklığıyla, zor anlaşılırlığıyla, tevazusuyla, davasıyla tam bir kapalı kutu olarak görülebilir. Onun şiirini anlamak için okuyucunun yapması gerekenler aslında bellidir, biyografisini öğrenmek, şiir hakkındaki görüşlerini kavramak, tek tek şiirleri bir yapboz parçası gibi birleştirerek bütüne ulaşmak ve bunların hepsinde önce "zarifçe" bir üslup takınmak. Montaigne'in dediği gibi, "şiir büyük zekaların rüyalarıdır" ve bu rüyalara ortak olmak, ciddi çabalar gerektiriyor. Bu dünya kervanından "Zarif Adam" ve "Zarif Şiiri" gelmiş ve geçmiş ne mutlu bize.

Zarif Adam'ın ruhu şâd, mekânı cennet olsun...

Yazan: SALİH SAMET GÜR

'Tohum'OLUŞ

KÜBRA M. BÜYÜKKIYICI

"Nehrin mırıltısı geliyordu uzaktan,

"Hayatın her anı bir karar zamanıdır."

Sayfalar açılıyor, düşen yükselen grafiği gizemli dokunuşlarıyla not alıyordu kalem.

Sessizce toprağa düşerek rüya görmeye başlıyordu tohum.

Görünen ve görünmeyen ne varsa arka fonda kalıyor, ayın ve bulutun sürüyordu oyunu.

Güneş ve hava da sessizce katılıyordu bu anlamlı şölene.

Ümit, tan yerini ağartıyor; çaba, hayatın çiçeklerine saksılık yapıyor; ızdırap, dağıtıyordu sisi.

Zaman akıyor, sınav soruları kaçışıyordu.

Herkes meyvelere bakıp bir şeyler söylüyordu." Kemal Uyar.

Karar verilmişti bir kere, sözler yerini bulmuş ve güzel kokulu tohumlar bir bir atılıyordu eşsiz kâinata. Her şey gibi küçücüktü başta, ama kâinat kadar değerli, kâinat kadar muazzam güzellikte belki de onun kadar büyük olacaktı. Küçücük tohum büyüyordu her batan güneşle. Ay ile güneşin oyununa iştirak ederek zaman dolduruyordu düşe kalka. Yeşermeye başlamıştı çoktan, başı dik bir şekilde günden güne boy atıyor, eski halinden eser kalmıyordu. Rengi, kokusu, hatta ruh hali değişiyordu durmadan. En verimli zamanı idi meyve vermenin, ümitle meyve vereceği günü bekliyordu tüm diğer tohumlar gibi ama beklenen olmadı. Haftalardır yağmayan yağmur yüzünden ne bir meyve verebildi ne de hayatını idame ettirebilmesi için gücü kalmıştı. Eskiden o dipdiri duran gövdesi yere bakmaya, giderek kurumaya başlamıştı. Bu ızdırap içerisinde ümitleri giderek azaldı ve kendini ku- ruyup ölme, yok olma düşüncesinde buluverdi. Tam 'her şey bitti' derken uzun zamandır beklenen yağmur bardaktan boşalırcasına yağmaya, yağdıkça da ümitleri tekrardan yeşertmeye başladı. İşte tam o an gönlü ve gözü ile yeniden var olduğunu, varoluşunun gerçek sebebini anladı. Artık biliyordu kaderine kendi muhatapları ile yön verdiğini. Sağlam kökleri sayesinde ayakta kalabileceğini anlamıştı çoktan. Yalnız olmadığını hissetti ve her şeyin bir vakti olduğunu, sadece onun için doğru olan zamanı beklemesi gerektiğini anladı. Yaşadığı onca sıkıntının bir anlamı, güzelliği olduğunu düşünmek ümitsizlikten vazgeçirmişti onu. Önce semaya doğru, sonra sağa ve sola en son olarak ta yaratıldığı yere doğru baktı ve her yerde varoluş sebebini gördü. Kara toprağa girmeden önce sayısız meyve vererek birçok canlının nasiplenmesine ve daha nice tohumların yetişmesine vesile oldu.

Varoluşun kıymetini bilen tüm tohumlar derin kökler salar bu hayata, vakti zamanı geldiğinde saldığı kökler derinliği bilinmez çukurlardan kurtarır sahibini, kurtardığı diğer tohumlar gibi...

Dile Gelmişsin İstanbul

MELİSSA KEÇELİ

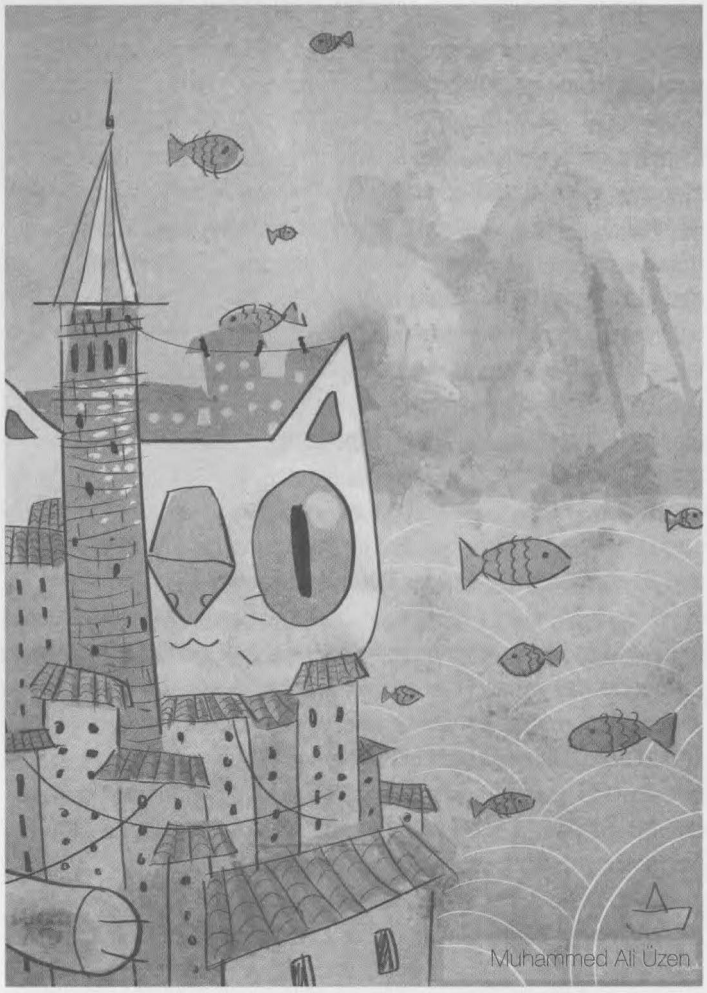
Bir ilkbahar sabahı düşmüş açık mavinin her tonu gökyüzüne ve yüzümü yakıyor güneş. Sahiller boyunca vapur seslerine, kaldırımlara karışmış insan yansımaları. Telaş içinde savrulmuşlar dört bir yanına Taksim'in. Öte yandan ağız ağza dolu tramvaylar, otobüsler, arabalar geçiyor önümden. Ve başını almış gidiyor asfalt ayaklarımdan. Belki dükkânını açmak üzere evinden çıkmış üç beş adam, okuluna geciken saçı atkuyruğu küçük bir kız, köşede kavga eden iki sevgili. Yanımdan geçip gidiyorlar ait oldukları yerlere, yollara belki yönlere. Yürüyorum Beyoğlu sokaklarında. Hangi köşe başına çıksam bir hikâye anlatacak şimdi. Usulca başlayacak hikâyesine ya derdine edip de ortak ya da sevincine dost. En hüzünlüsüdür Galata. Diyecektir ki, "Ne yangınlar gördüm, ne imparatorluklar, ne esirler, ne yıkımlar gördüm, ne yıkanlar. Ne manzara görebildim, ne insanlar…"

Üçtaş oynayan çocuklar gördüm bir öğle sonrası. Boyası dökülmüş evlerden yemek kokuları taşıyor, hayat gibi sokağa. İçime çekiyorum. Tam ortasındayım Balat'ın. Karşımda bir kahvehane, içinde genç şair hasretini yüklemiş omuzlarına. Şiir yazıyor, çay dumanının buğulu görüntüsüne. Durdum bir yerden göğü, Haliç'i dinledim. Hangi evin önünden geçsem bir hikâye anlatacak şimdi. Milyon tane hayatın gelişine gidişine tanık olan kapıları fısıldayacak küçük çatlaklardan. Diyecektir ki, "Elbet çatlakların yerini insanları dolduruyor evin, zamanın yerini çivi izleri aldığı gibi boylu boyunca."

Gece uykunun kolundan çekiştiriyor şehri terk etmek için. Boğaz rüzgârı, martı çığlıklarına karışmış çoktan Sarıyer'de. Dalgalar kayıkçıların ağlarına uzanmış, balıklar denize meftun. Hangi sahile vursam bir kıyamet kopacak şimdi. Dile gelecek mehtaba dalmış deniz. Diyecektir ki, "Ya oltasına takıldım kaldım hayallerine dalmış ihtiyar balıkçının ya da yazgısı kalbinin limanını arayan genç bir kaptanın." Kaldırım taşlarını araladı dalgalar, ağladı saatlerce. Saklandığı gökten örtü misali dökülüyor yağmur damlaları üstüne İstanbul'un.

Bir adam dikiliyor iskelenin önünde, gazete bayiinin yanında hemen, elinde simit. Geri dönüşü olmayan vedalar yağar yağmur gibi çatısına Haydarpaşa'nın. Oturdum merdivenlerine, kalabalıklar düşündüm. Birbirine sarılmış insan silüetleri, trenin arka ışıklarına karışmış, nice eller gördüm. Bavulunu çarpa çarpa yetişenlerin, yüreğine basa basa gidenlerin sesleri kulağımda hala. Vagonlarca geçiyor kelimeler, geçip giden diğer her şey gibi sessiz sessiz. Ey iliklerine kadar mağrur, ıssız, soğuk istasyon, merhaba! Ve oturmuşuz karşılıklı Kız Kulesi'yle. O, bir ok atımı kadar uzak kuleden bir ada. Sürgüne vatan, kaleden dünya. Bense bir tutkun İstanbul'a. Hangi söze sığınsam, inkâr edecek şimdi. Diyecektir ki, "Güzelliği de Kız Kulesi gibi İstanbul'un, hüznü de."

Yeşilin en güzel tonu, yol kıvrımlarına boylu boyunca uzanan. Burnumun direğinde hala denizin tuzlu bahar kokusu. Ortaköy Camii güvercinleri seyre dalmış. Ufka ulaşmış mı akşam güneşi? Bir ihtiyar camiden çıkıyor elinde baston. Bir bank seçiyor, en güzel meydanına komşu Boğaz'ın. Eminim dilinde bir türkü ve közlenmiş kestanelerin tatlı tadı. Hangi şehre sürgün edilsem ahı kalacak şimdi. Sen körler ülkesinin karşısına kurulan kent, İstanbul. Diyeceksin ki, "Bilirim gökte bembeyaz bir güvercinin, sürgünde esirin, gezginin, insanı bu şehrin, mavi bir balkonun bulutlarından, benim toprağımı aradığını ve bilirim vedalara sığındığını ancak özlem kalacak şimdi…"

Muhammed Ali Üzen

Labirent Yolcusu

FİLİZ KORUR

Anafilya

Zeus bile dolambaçla örülü, bu boğucu taş ağı çözüp bir yol bulamaz. Ben geçmişimi ve tüm kimliklerimi unuttum. İç sıkıcı duvarları çınlayan dolambaçları izlemek yazgımdır benim. Geçen yılların sonunda hangi gizil bükeyler büküntüler şiddetin galerileridir ki. Zamanın tefecileridir bu çatlak köhne duvarlar. Süprüntüler içindeki solgun işaretlerin ayrımındayım. Büklümlü gece bana doğru kükrüyor ve de ıssız ulumaların yankısını taşıyor. Ben gölgelerden bilirim ki Öteki hep orada, nasıl bir alın yazısı sonsuza dek kendisini taşımak bu dokunmuş ve belki de dokunmamış Hades bitmez kanım ve cesetimi sömürmek içindir. Herbirimiz diğerini ararız. Ama katıksız bir bekleyiştir bu ve o bir hesap günüdür.

Jorge Louis Borges

Yunan mitolojisine baktığımızda labirentin ilk örneğinin mimar Daidalus tarafından Girit Kralı Minos için yapıldığını görürüz. Daidalus, Minotaur'u hapsetmek için Kral Minos tarafından labirenti yapmakla görevlendirilen ilk mimardır.

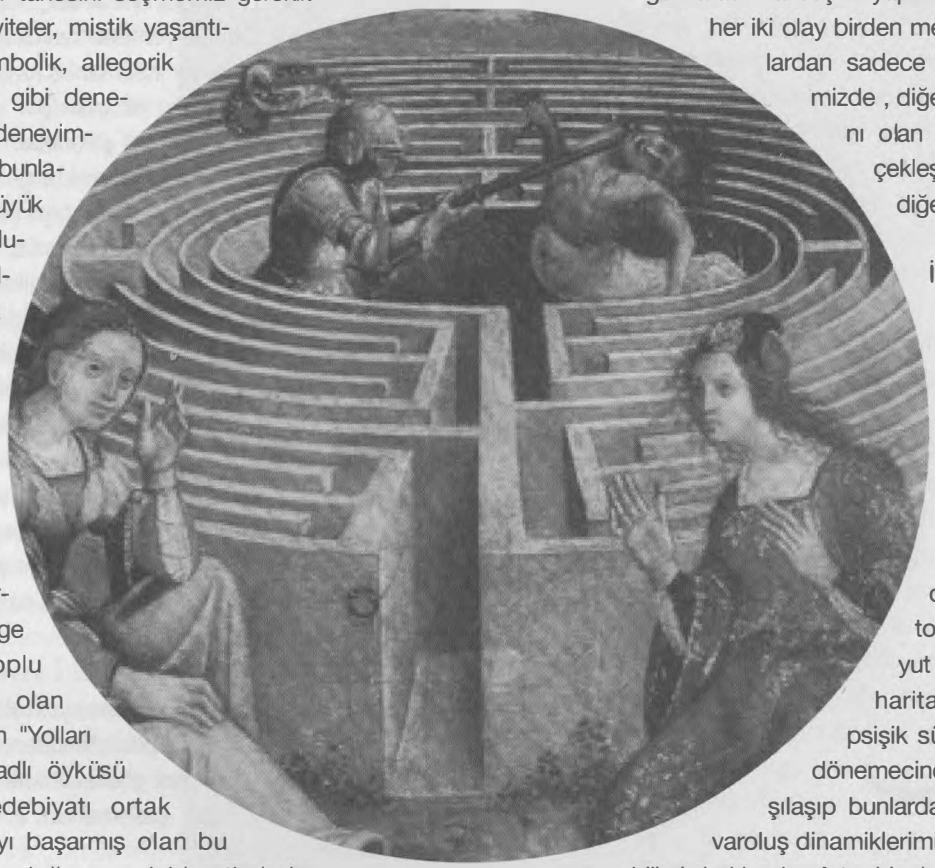
Labirent mistik düşüncede "zaman" kavramını temsil eder. Yani zamanın aşkınlaştığı "ebedi şimdiyi". Mitlerde zaman art süremli değildir. Birbiriyle senkronik olan zamanların hepsi şimdiki zamana bağlanır. Başlangıç ve yaşanan an (şimdi) birleştirilir. Kadim insanların zaman kavramına nasıl baktığı ile ilgili ipuçları masal ve mitoslardaki tanrısal figürlerden bize göz kırpar. Bu mitoslarda tek yönlü lineer, doğrusal zamanın tersine döngüsel, yenileyen ve ters akışlara olanak tanıyan bir zaman anlayışı geliştirilmiştir. Kadimler zamanın akışını bir labirent gibi birbirini yenileyerek sonsuzca büyüyen, birleşen, ayrışan, paralel giden, çatallaşan baş döndürücü bir zaman ağı gibi düşünmüşlerdir. Bu akış sonsuz olasılıklar barındırır. Bu anlatılarda iç içe girmiş ve sonsuza kadar giden evren kurgusu tam da bir labirenttir.

Labirent kavramı, yaşamın içindeki pek çok gerçeğe metaforik bir gönderme yapar. Ruhumuzu zamanın büyülü dokusunun arkasından sürükler. En temel varoluşsal problemlerimize çözüm aratan soruların peşinden giderken son bir soruda durup cevabını bulmakta gerçekten zorlanırız. Bu soru, "ben kimim" sorusudur. Aslında neyin içinde olduğumuzu anladığımızda, ne olduğumuzu, kim olduğumuzu anlarız. Gerçekte biz neredeyiz, neyin içindeyiz. Aradığımız tüm soruların cevabı bizi yine kendi içsel dehlizlerimizin labirentine sürükler. Orada karşılaşacağımız sadece salt kendimiz değildir. Kolektif bilincimizin ve ruhumuzun derinliklerindeki mental miras ve arkeik hafızadan beslenen pisikemiz, yani bilinç ve bilinç dışını içeren kişiliğin temeli mitlerden oluşur. Mitler, bizi kendimiz hakkındaki en soylu ve samimi çözümlemelere götüren ruhâni metaforlardır. Kolektif bilinçaltımızdaki arketiplerin her birinde başka bir yüzümüzü keşfederiz. Bazen şeytan, bazen melek, bazen tanrı olan yüzlerimizi. Pisişemizin fantezi ve realite sarmallarından örülü duvarları da âdeta bir labirenttir. Bu labirentin içinde gezinmeye karar verdiğimizde kendi kozmik köklerimizi aramaya başlamışız demektir.

Gerçek ve fantezinin sınırlarını her aştığımızda kendisini yeniden oluşturan ve duvarlarını yenileyen içsel labirentimizin bir haritasını çıkarmak demek, cevabını bulamadığımız o soruya gerçek anlamda yaklaşmak demektir. İçimizde bütün insanlık tarihini şifrelenmiş bir halde taşıdığımız için, kolektif bir insanlık zamanı ile birlikte bugünkü bilincimizi oluştururuz. Eskilerin unutulmuş insan ırklarının yaşam, ölüm, ilahi düzen, zamanın gizemleri ile ilgili bildikleri herşey ve varoluş gerçekliklerinin neresinde durduklarının bilgisi kodlanmış bir şekilde her insanda gizlidir. Metaforlaştırılmış tüm insanlık tarihinin kodlarını açа açа ulaşabileceğimiz sırlardan uzanacağımız gerçekliğin çekiciliğine kapılanlar, kendilerini her zaman bir labirentin içinde bulmuşlardır.

Labirentin kapısına gelen her insan için, o güne kadar kendisinin kim olduğunu ifade ettiği herşey birden anlamını yitirmiştir. Bu sınıra geldiyseniz kim ve ne olduğunuzun gerçek ipuçlarını bulmak için yapmanız gereken şey, eski sizi temelden yıkıp yeni bir içsel inşaata başlamaktır. Bunun için de beynimizin o güne dek çalıştırılmamış belli kısımlarının harekete geçirilmesi yoluyla zamanlar arası bilgilere uzanan bir bağlantıya geçmemiz gerekir. Bu bağlantı kendiliğinden oluşur. Çünkü doğru sorular doğru cevaplara götürür. Eğer soru çok katmanlı ise cevap da zamanlar ötesinden çok katmanlı olarak belirir. Dünyamızı gerçek ve düş diye ikiye bölüp çoğaltmaya devam ede ede yeni bir labirent inşası başlatmamız, tarihsel zamandan çıkarak bengi zamana, erdemlerin, değerlerin, idelerin ve ilkelerin zamanlarına dahil olmaya başlamamız gerekir. Binlerce senedir mistiklerin içimizde olduğunu söylediği evrensel/külli bilgi yani Levh-i Mahfûz'a ulaşabilmiş beyinsel holografik mekânizmanın bizi çıkaracağı yolculuğa hazır olmak, zamanın doğrusal tek bir çizgi üzerinden temsiline karşı çıkıp, geçmiş gelecek algımızı değiştirmemiz ile olacaktır. Bu algıyla düşünmeye devam ettiğimizde şimdiye dek hep geçmişin geleceği şekillendirdiğini düşünürken, artık fark ederiz ki şu anda

aynı zamanda geçmişimizi de oluşturuyoruz. Ve aslında doğrusal zamanın tersine döngüsel bir zamanla birlikte yaşama eşlik ediyoruz. Sonsuz boşlukta herşey başka bir şeyin içindedir. Biten herşeyin arkasından yeni bir boyutsal derinlik başlar. Girdiğimiz her berzah, yeni bir boyuta açılan kapıdır. Bu boyutlarda düşüncenin akış hızı daha farklıdır. Frekans olarak bilincimizi hangi düzeye uyumlarsak o boyuta açılırız. Tabi bu ulaşım ve yolculuğa rasyonel/ seri işlemli mantıkla çıkılamaz. Şimdiye kadar bilinen ulaşım yollarından bir tanesini seçmemiz gerekir. Bunlar meditatif aktiviteler, mistik yaşantılar, vecd halleri, sembolik, allegorik düşünceler, zikir vs. gibi deneyimlerdir. Bu yolları deneyimleyen her yolcu tüm bunların sonunda daha büyük bir şeyin parçası olduğunu anlar ve kim olduğu sorusunun çok katmanlı ama bir o kadar da basit bir yanıtıyla karşılaşır.

Labirent metaforuna psikoloji-edebiyat etkileşiminden baktığımızda göze ilk çarpan nokta eser, Jorge Louis Borges'in toplu eserlerinin ilk cildi olan Ficciones'de yer alan "Yolları Çatallanan Bahçe" adlı öyküsü dür. Psikoloji ve edebiyatı ortak paydada buluşturmayı başarmış olan bu büyük yazar, insan doğasının labirentlerinde gezinerek onun bütünlüğüne göndermelerde bulunmuştur. Bu öyküde Borges sayısız ilişkiler aracılığıyla, birbirini kesen sonsuz olasılıklara dayalı bir kurgu yaratıp yazdığı eseri bir labirent haline getirmiştir. Umberto Eco da Gülün Adı adlı eserinde labirent şeklinde tasarlanmış bir kütüphaneye izinsiz giren kişinin macerasını anlatmıştır. Çağdaş sinema da labirent metaforuna kayıtsız kalmamıştır; "The Maze Runner" ve "Inception" filmlerindeki kahramanlardan birisi iç dünyaya, diğeri ise dış dünyaya açılan bir asansör ile maceralarına başlar. Mr.Nobody filminde de, filmin baş kahramanı hayatın kaosu ve çok boyutluluğu içinde kendisinin farklı bir yüzü bir tekrarı ile karşılaştıkça aslına bir labirentle karşılaşmaktadır. Aynı olay ve durum karşısında sürekli yeni seçimler yapmak zorunda kaldığı bir hayatı yaşadığını, daha doğrusu bir labirentte ilerlediğini anladığında, aslında asla bir seçim yapmadığını, bütün olasılıkları aynı anda deneyimlediğini anlar. Kuantum fiziğinin bir yorumu olan Çoklu Dünya Teorisi veya Çoklu Evren Hipotezi'ne göre söyleyecek olursak, bir olayın sonucuyla diğeri arasında seçim yapmak zorunda kaldığımızda her iki olay birden meydana gelir. Ancak bunlardan sadece bir tanesi bizim evrenimizde , diğeri ise herşeyi bizimle aynı olan bir başka evrende gerçekleşir. Bütün bu evrenlerden diğer evrenlere erişilebilir.

İnsan kendi labirentinden ibarettir. Her bilgi, her olay yani her dönüş olası, çeşitli gelecekleere doğru açılır. Labirent, zamanın aşkınlaştırıldığı "ebedi şimdidir". Labirentin her kapısının üç şifresi vardır; bunlar psikolojik, toplumsal ve evrensel boyut algımızdır. Labirentin haritasını oluşturan bireyin psişik süreçleridir. Labirentin her dönemecinde kolektif imgelerle karşılaşıp bunlardaki bilinç dışı enerjiyi ve varoluş dinamiklerimizi bilince çıkarırız. Simya bilimi hakkında Artephius'un ünlü deyişi şöyledir; "Her kim simyacı filozofların yazdıklarını simgesel değil de, harfi anlamda alırsa, asla kurtulamayacağı bir labirentin bucaklarında kaybolur."

Dünyevi Zevkler Bahçesi - Hieronymous Bosch

EFKAN OĞUZ

"Ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt"

Eski Ahit'ten olan bu sözler, "Tanrı buyurdu ve yaratıldılar; sonra emreyledi ve öylece durdular," demek. Alıntı aynı zamanda, 15.-16.yy. Hollandalı ressamlarından olan Hieronymous Bosch tarafından ünlü triptiği "Dünyevi Zevkler Bahçesi"nin dış kapağında kullanılmış ve eserin kontekstini belirlemektedir. Biçem olarak eser, biri merkezi olarak üç panel üzerine yapılmış ve paneller kapanınca yine bir başka kabartma (rölyef) resimden oluşuyor. Tarz bakımından ise sürrealizme öncülük ettiği ve her ne kadar açıkça inkâr etse de Salvador Dali de dâhil olmak üzere birçok ressama ilham kaynağı olduğu biliniyor.

Dış panelde tanrının dünyayı yaratışının 3. günü tasvir edilmiş, yani bitkiler yaratılmış fakat hala hayvan ve insanlar hala yaratılmamış. İç panellerdeki canlı ve hayat dolu tasvire tezat bir şekilde dış panelde soluk yeşil-gri tonlamalar dışında bir renk kullanılmamış. Kompozisyon devamında gelecek, yaşam dolu fakat aynı zamanda günahlarla bezeli kötümser bir geleceğin habercisi niteliğinde. Tanrı ise yaratımının yanında oldukça küçük kalmış, küre dışında, sol üst köşede konuşlanmış.

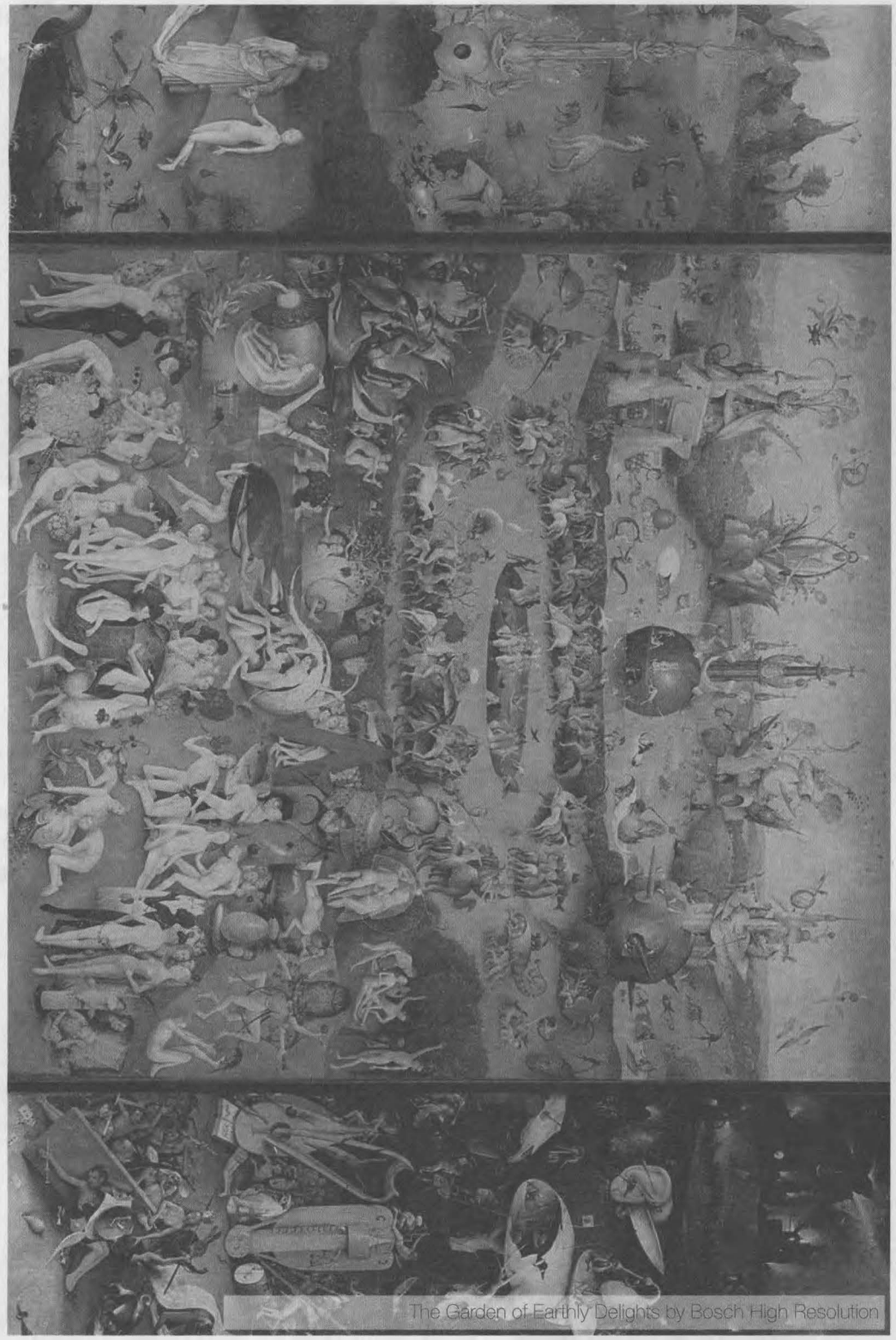
İç paneller ise geleneksel şekilde soldan sağa doğru okunuyor fakat buna karşı çıkanlar da bulunmakta; zira her ne kadar tinsel bir bağlam üzerine inşa edilse de, standart inançlardan ve benzer konulu çalışmalardan birçok kez sapmalar göstermekteler. Örneğin en soldaki cennet tasvirinde, hâlihazırdaki inançlara koşut bir şekilde, Tanrı Âdem'e Havva'yı tanıtıyor fakat aynı anda birbiri ile beslenen hayvanlar, dolayısıyla ölümün de var olduğunu görüyoruz. Bununla beraber sağ alt köşede ise kitap okumakta olan, kıyafetler içinde ilginç, gagalı bir yaratık göze çarpmakta. Orta panelin ufuk çizgisi ise soldaki panelin ufuk çizgisi ile aynı seviyede, dolayısıyla uzamsal bir bütünlük söz konusu. Kompozisyon yüzlerce çıplak insan ve hayvan figüründen, ayrıca gerçek dışı boyutta objelerden ve meyvelerden oluşuyor. Bu panel, çalışmanın güncel isminin (çalışmalara isimlerini eskilerde sanatçılar vermiyor, daha sonradan başkaları tarafından isimlendiriliyordu) işaret ettiği "dünyevi zevkler"in anlatıldığı asıl yerdir. Ortada yer alan havuzdaki çıplak kadın figürleri, havuz etrafındaki diğer insanlar ve hayvanlar tarafından adeta tavaf ediliyor. Cinsellik bir araçtan çok kendi içinde bir amaç halini almıştır. Kadınların vücut dillerinden ise sıkıldıkları anlaşılıyor. Bu ve buna benzer Hıristiyanlıkta günah kabul edilen davranışlar sergileyen birçok figür, insanlığın şehvet peşinde kendinden geçmeye başladığı, şuursuzluk ve karmaşıklık halinin ortaya çıktığı, modern zamanlara önayak olan ilkel zamanları anlatmaktadır. En sağdaki panelde ise ilk panelde Âdem'in Havva'ya şehvetli bakışlarıyla başlayan ve merkez panelde vuku bulan "ahlaki çöküş"ün cezası niteliğinde olan Cehennem tasvir edilir. Yine aynı isimli kitabında, Peter S. Beagle bu bölüm için şöyle der:

"Bosch'un cehenneminde, her şey görsel bir argo. Ceza, işlenen suç ile uyuşmakta. İğrendiren tahtında otururken obur insanları yutup dışkı çıkaran bir şeytanın altında oluşan göletin yanına çömelen cimri kişi, hala kullanımda olan, paranın doğasıyla alakalı bir Alman deyişini tasvir eder."

Aslında o dönem, Bosch bu çalışmayı soylu sınıftan aldığı sipariş üzerine yapmış fakat kişisel görüşlerinden, çalışmasının olumsuz karşılanma olasılığı ihtimalini göz ardı ederek, ödün vermemiştir; ve lakin garip bir biçimde, çalışma tüm soylu sınıf tarafından da büyük beğeni görmüştür.

Cehennem paneli, aynı zamanda içerdiği müzikal elementlerle de sıkça bahsedilir. Kullanılan ve sembolik değeri olan birçok çalgının yanında, nota yazıları da okunabilmektedir ve hatta bazıları bu notaları müziğe dökmeye çalışmıştır. Ortaya çıkan sonucu arka kapaktaki link ile dinleyebilirsiniz. Bununla beraber cehennem aslında medeniyete dair izlerin görüldüğü ilk yerdir. Kompozisyonun en arka kısımda yanan kasaba-vari yerleşim birimi fethedilen bir şehri anımsatmaktadır.

Aslında her ne kadar birbirinden ayrı gibi görünse de, tüm paneller birbirine birçok ortak unsur ile bağlıdır. Cehennem tasvirinde görülen karmaşıklık, bir öncekine göre artmış olan gerçek dışı tasvirler, şehvet ve günahın her türlüsü aynı zamanda orta paneldeki ilkel ve sapkın insanlık tasviriyle örtüşmektedir. Cennet panelindeki atmosfer ise yine merkezde bulunan panelde kendisini tekrar ediyor. Dolayısıyla bu durum, çalışmayı doğrusal bir biçimde okumaktan vazgeçip, bir bütün olarak bakmamızı sağlıyor. Bir başka deyişle, dünya zevkleri, Blake'in de kitabının başlığı olan, "Cennet ile Cehennemin Evliliği"nden başka bir şey değildir. Kitabında, "Karşıtlar olmadan, ilerleme olmaz. Çekicilik ve İticilik, Us ve Ruh, Aşk ve Nefret İnsan varlığı için gereklidir," diyerek Blake bu durumu özetliyor. Her ne şekilde incelenirse incelensin, Bosch bize, kötümser bir biçimde de olsa, insan doğasının tüm bu zıtlıkları aynı anda barındırdığını gösteriyor. Louis Aragon'un Paris Peasant kitabında da dediği gibi: "Aydınlık, sadece karanlık ile ilişkiliyse anlamlıdır; doğruluk, hatayı öngörür. Hayatımızı kalabalık kılan, onu keskin ve sarhoş edici hale getiren, bu birbiri içine geçmiş zıtlıklardır. Biz sadece bu çatışma bağlamında varız; beyaz ve siyahın çarpıştığı alanda."

The Garden of Earthly Delights by Bosch High Resolution

Şiirlerin içinden çıkıp gelen kadınlar vardır.
Öpse şiir, saçını dağıtsa mısra, gülse kıta olur.

Zaten hep sensiz olduğumu anladım. Zaten
hep sana yazıyor olduğumu.

Sen bana öyle bakıyorsun ki hemen kalkıp
dönmek istiyorum. Eteklerinin dönüşünü
gösteren, hayal kırıklığından habersiz bir kız
çocuğu gibi.

Belki hayat dediğimiz budur yalnızca, bilmediğin
bir şeyin peşinde koşadurmaktır,
adlandıramadığın için çağıramadığın...

MADAK

UMAY

TEMELKURAN

ERDOĞAN

Frida Kahlo

...Bedenim beni bırakacak. Oysa ben hep o bedenin kurbanı olmuşumdur; biraz asi de olsa bir kurban işte. Biliyorum aslında birbirimizi yok edeceğiz, böylece mücadele sonunda ortaya hiçbir galip çıkmayacak. Düşüncenin sırf hasar görmemiş olmasından ötürü, tenden oluşan öteki maddeden kopabileceğini düşünmek, ne hoş bir yanılsama...

...Ah, Dona Magdalena Carmen Frida Kahlo de Rivera, topal Majesteleri, kırk yedi yılın geçtiği bu kavurucu Meksika sıcağında, iliğine kadar yıpranmış, sancı her zamankinden bin beter kasıp kavururken, onarılması olanaksız bir durumdasınız işte!

Tanrım kurtar beni!

Anlamsızlıktan Umuda...

SABANUR YILMAZ

1913 yılında Cezayir'de dünyaya gelen, yazar ve filozof olarak ünlenen Albert Camus, varoluşçuluk ve absürdizm ile ilgilenir. Camus'nün dünyasına baktığınız zaman ilk gözünüze çarpan ise hayatın tamamen anlamsız ve saçma olduğu fikridir, felsefesini bu düşünce üzerine kurar. Camus, insan hayatını 'absürt, anlamsız ve mantıksız' olarak niteler. Aslında bu noktadan bakıldığında kolayca Albert Camus'nün dünyasında umuda yer olmadığını söyleyebiliriz. Bunun gerçekten böyle olup olmadığı konusunda kendimce bir yorum getirmeye çalışacağım yazarın deneme türündeki yazılarından ve romanlarından yola çıkarak. Ele aldığım iki temel romanı ise Yabancı ve Veba olacak.

Camus, ölümle sonuçlanan bir hayatın anlamsızlığını savunmuş olsa da hayatın güzelliklerinin, insanın acıları ve umutsuzluklarının göz ardı edilmemesi gerektiğini düşünür. Mademki 'absürt, anlamsız ve mantıksız' bir hayatta yaşıyoruz mutluluğu insan kendisi yaratmalıdır, der. Mutluluğun ise insanları ve dünyayı karşılıksız bir şekilde sevmek olduğunu düşünür. Yani hayatın onun penceresinden anlamsız görünüyor olması, her şeyi bir kenara bırakmak anlamına gelmez. Hatta tam tersi!

Yabancı adlı romanında Camus, toplumdan uzak düşmüş bir karakter olan "Meursault"un dünyasını anlatır. Romanda annesinin ölümü de dahil olmak üzere karşılaştığı olayları büyük bir soğukkanlılıkla karşılayan bu karakterin toplumsal yaşamdan ne kadar kopuk olduğu çok açık bir şekilde görülür. Mesault, ölümü duygusuzca kabullenir, aslında karşılaştığı bütün olayları aynı duygusuzlukla kabullenir. Peki bu bir vazgeçiş mi? Umut bunun neresinde?

Veba ise Oran'da ortaya çıkan ve bütün şehirde umutsuzluk yaratan vebaya karşı verilen savaşın hikâyesidir. Dr. Rieux ve arkadaşları vebaya karşı soğukkanlılıkla mücadele ederler ve sonunda başarılı olurlar. Burada önemli olan nokta ise şu: Dr. Rieux bu başarının geçici olduğunun ve vebanın geri döneceğini bilir aslında, ama yine de vazgeçmez. "Şimdi hastaları tedavi etsem de veba bir gün geri dönecek, aynı şeyler yine yaşanacak" düşüncesine teslim olmaz. Çünkü yaşadığımız sürece kötü olana karşı savaşmak gerektiğini bilir. Dr. Rieux ile Mersault karakterleri birebir aynı karakterler olmasalar da bambaşka hayatlara sahip kişiler olsalar da her ikisinin de hareketlerinin çıkış noktası benzer düşüncelere dayanır: "Hayat anlamsızdır; ama bu her şeyi bırakmak gerektiği anlamına gelmez. Eğer yaşıyorsak mücadele etmemiz gerek." Camus'nün felsefesinin temelini oluşturan bu konulardaki düşünleri için de yazarın Sisyphe Efsanesi ve Başkaldıran İnsan başlıklı denemelerine başvurulabilir.

1.Başkaldırı ve Umut?

John Cruickshank, 'Albert Camus ve Başkaldırma Edebiyatı' başlıklı çalışmasında Camus'nün sözünü ettiği anlamsızlık ile kastettiğinin "nihilizm" olmadığını söyler ve Camus'nün şu sözlerine yer verir:

"Hepimiz kendi içimizde kendi hapishanelerimizi, cinayetlerimizi, kendi yıkıcılığımızı taşıyoruz. Ama bunları dünyaya salmak bizim ödevimiz değildir. Bizim ödevimiz onlarla hem kendi içimizde hem de başkalarında savaşmaktır." Dolayısıyla hayata karşı bu olumsuz gibi görünen bakış açısı onu umutsuzluğa götürmez.

Yabancı ve Veba romanlarındaki karakterlerin davranışlarında ve düşüncelerinde Camus'ün felsefesine ait işaretlerin olup olmadığını sorguladığımızda ise Albert Camus'nün öne sürdüğü bu düşüncelerin romanlarına yansıdığı ortada. Başka bir ifadeyle Camus'nün romanları onun absürt ve başkaldırı kavramlarının sanatsal bir biçimde ifade edilmiş şekillerinden başka bir şey değildir. Romanların her ikisinde de felsefi alt yapı roman kurgusunun önüne geçer.

Yabancı'nın absürt kahramanı Meursault ve Veba'nın anlatıcısı Dr. Bernard Rieux hem okura bir başkaldırı örneği sunması hem de ölüme karşı takındıkları tavır bakımından birbirlerine benzerler. Hikâyeleri birbirlerinden farklı olsa da her ikisi de ölüm karşısında aynı umursamaz tavrı takınır. Hayatı tamamen anlamsız ve saçma bulan Meursault romanın sonunda ölüme karşı direnmez ve kendi ölümünü de annesinin ölümü gibi kolayca kabullenir. Diğer karakterimiz Dr. Rieux vebanın geri geleceğini bile bile bu hastalığa karşı savaşır. Şehrin durumunu sadece izler, durumu kabul eder, karısının ölümüne de tepki vermez, onun da ölüm karşısında duygusuz olduğunu söyleyebiliriz.

Camus, ölüm hakkındaki düşüncelerine açıklık getirecek ipuçlarından birini Sisyphe Efsanesi'nde intihar üzerine şu söyledikleriyle verir:

"Kendini öldürmek, bir anlamda, melodramdaki gibi, itiraf etmektir. Hayatın bizi aştığını veya hayatı anlamadığımızı itiraf etmektir. Gene de bu kıyaslamalara fazla dalmayıp, her zamanki kelimelere dönelim. Bu, yaşamanın, 'zahmete değmediğini' itiraf etmektir yalnız. Yaşamak hiçbir zaman kolay değildir elbet. Birincisi alışkanlık olan birçok sebeplerden dolayı, hayatın buyurduğu hareketleri yapmaya devam ederiz. İsteyerek ölmek, bu alışkanlığın gülünç niteliğinin, yaşamak için her türlü derin sebep yoklu-

ğunun, bu günlük çırpınmanın anlamsız niteliğinin, ızdırabın faydasızlığının içgüdü ile de olsa kabul edilmiş olmasını gerektirir."

Sonuç olarak, yaşam devam ediyorsa inanç ve umut da var demektir. Camus'nün söz konusu iki romanında da bu umut her şeye rağmen vardır.

Camus için hayatta cevaplanması gereken önemli sorulardan birisi hayatın anlamı sorunsalıdır. O hayatın kaynağının umut olduğunu söylememiş veya romanlarında tozpembe bir yaşam çizmemiş olsa da hayatın anlamını aramanın umut kavramıyla bir alakası olması gerek diye düşünüyorum. İçinde hayata karşı inancı veya en ufak bir umut kırıntısı olmayan biri neden hayatının anlamını bulmaya çalışsın?

Meursault ve Dr. Rieux hayatlarının anlamını bulmakta başarılı olabildiler mi? Meursault'un bu anlamda bir çaba sarf ettiğini söylemek güç. Hayatına bir anlam katmak gibi bir derdi yok, hayatın kendisi anlamsız ve hayatı geldiği gibi yaşıyor ve geçiyor. Böylece kendi ölümü de ona korkutucu gözükmüyor. Tamamen toplumsal yaşamın dışında kalmış bir uyumsuz. Fakat Dr. Rieux'a gelince işler biraz değişiyor. Dr. Rieux hayatına bir anlam buluyor: Başkaldırı.

Şunu da belirtmekte fayda var: Camus'nün başkaldırı derken söylemek istediği politik bir başkaldırı değil!

"... Camus başkaldırmadan söz ederken amacı politik devrim değildir. Politik devrimin insanlıktan çıkmış ve canavarlaşmış bir tarih anlayışının yanında olduğunu söylemiştir. Bu devrimin soyut ve biçimci istekleri karşısında insan mutluluğunun hiçbir dolaysız değeri yoktur. Başkaldırma ise, tersine, doğadan yanadır. Toplumsal ve politik yönleriyle, insanların çektikleri acılara karşı savaşmanın zorunluluğunu ve aynı zamanda bu savaşın bir sonu olmadığını kabul eden bir çeşit alçak gönüllülüktür."

2.Albert Camus'nün Dünyası

Albert Camus, 'absürt' kavramını Sisyphe Efsanesi'nde açıklar. Bu düşüncenin bizi hayatın anlamsızlığına değil, başkaldırıya götürdüğünü yukarıda anlatmaya çalıştım. 'Başkaldıran İnsan' başlıklı denemesinde Camus bu başkaldırı kavramından ne anladığını uzun uzun anlatır. Sisyphe Efsanesi'nden alacağımız şu örneğin onun felsefesini daha açık bir şekilde anlaşılmasını sağlayacağını düşünüyorum:

"Tanrılar Sisyphe'i bir kayayı durmamacasına bir dağın tepesine kadar yuvarlayıp çıkarmaya mahkûm etmişlerdi, Sisyphe kayayı tepeye kadar getirecek, kaya da tepeye gelince kendi ağırlığıyla yeniden aşağı düşecekti hep. Faydasız ve umutsuz çabadan daha korkunç bir ceza olmadığını düşünmüşlerdi, o kadar haksız da sayılmazlardı."

Bu paragrafın sembolik anlamda bir insanın günlük hayatını anlattığını düşünebiliriz. Camus'nün aslında başkaldırı dediği işte o kayayı her seferinde bıkmadan usanmadan dağın tepesine çıkarmaktı belki de. "Tepelere doğru tek başına çarpışma bile bir insanın yüreğini doldurmaya yeter. Sisyphe'in mutlu olduğunu düşünmek gerek."

3.Yabancı ve Veba Üzerine

Albert Camus'a 1957 yılında Nobel ödülü kazandıran Yabancı, yazarın ilk romanıdır. Romanın ilk bölümünde Meursault, annesinin öldüğünü öğrenir, cenazesine gider ancak tamamen duygusuzdur. Bir cinayet işler. Cinayetin sebebi çok da önemli değil aslında. Meursault adam öldürdüğü için suçlanır, annesinin cenazesinde ağlamadığı için yadırganır ve onun idamına karar verilir. Ama Meursault tüm bu olanlara karşı tamamen kayıtsızdır. Bence onun ruh halini en güzel özetleyen bölümlerden biri kitabın sonunda Meursault'un idamı beklerken düşündükleridir:

"Hatta hâlâ da mutluydum. Her şey tamam olsun, kendimi pek yalnız hissetmeyeyim diye, benim için artık idam günümde bir sürü seyirci bulunmasını ve beni nefret çığlıklarıyla karşılamalarını dilemekten başka bir şey kalmıyordu."

İlk olarak 1947'de yayımlanan Veba ise Cezayir'deki Oran şehrinde yaşanan veba olayını konu alır. Şehrin sokaklarında farelerin ölmesi üzerine başlayan tedirginlik insanların da hastalanarak ölmeye başlaması üzerine daha da artar. Dr. Rieux ve arkadaşları her geçen gün artan bu ölümlerin sebebini başta çözemezler ancak sonraları bunun veba olduğuna karar verirler. Aylar süren karantina döneminde şehirde pek çok insan vebadan ölür. Ancak Dr. Rieux hastalığa karşı savaşır ve romanın sonunda şehir eski rutinine geri döner. Ancak Albert Camus yine en ilgi çekici bölümü ve felsefesini yansıtan cümleleri romanın sonuna saklamıştır. Dr. Rieux'nun vebanın ortadan kalmasının ardından içinde bulunduğu ruh halini anlatan şu paragraf aslında Camus'ün düşüncelerini de açık bir şekilde yansıtır:

"Gerçekten de kentten yükselen sarhoşluk çığlıklarını dinlerken Rieux bu hafifleme duygusunun hep tehdit altında olduğunu düşünüyordu. Çünkü bu neşe içindeki kalabalığın, kitaplardan da öğrenilebileceği gibi, veba mikrobunun hiçbir zaman ölmediği veya yok olmadığından, yıllarca mobilyalarda ve çamaşırlarda uykuya daldığından, odalarda, mahzenlerde, sandıklarda, mendillerde ve kâğıtlarda beklediğinden ve belki bir gün, insanların bir mutsuzluk yaşaması yahut bir şeyler öğrenmesi için vebanın kendi farelerini uyandırıp mutlu bir kente ölmeye yollayabileceğinden haberi olmadığını biliyordu."

Sonuç olarak Meursault'un hayatı sorgusuz sualsiz kabullenişinde ve Dr. Rieux'nün vebaya karşı savaşında umut kırıntıları kendini göstermektedir.

Yitirmeler Diyarı

CEMAL TUZAK

Günün ilk ışıklarıyla bu şehir de aydınlanır belki. Ağaçlar yeniden filizlenir. Toprak, kan yerine yağmur sularını içine çekmeyi bekler artık. İzmir'de kar yağar da çoluk çocuk, hasta yaşlı demeden sokaklara dökülür herkes. İspanya'da bir matador, boğaya atılan okların önüne atar belki kendini. Bu benim hayal dünyam. Bu benim ütopyam. Gün ağardı diye hangi şehir aydınlanmış sanki? Bir bileniniz var mı?

Dünyanın herhangi bir noktasından yürümeye başladığında aynı yere geri dönemezsin. Kesin bir duvara filan çarparsın. Her insan, sırf sen yürüme diye önüne engeller koyar. Bu insanın; yuvarlak olan dünyayı düzleştirme biçimidir. Engel! Kıskanılmak, yerinde olabilmek, hor görülmek, itilmek "sen hiç yoksun burada" demek Irak'ta bir çocuk ağlatmak; bunlarda bir engeldir insanın insana koyduğu. Fiziksel engel değil, ruhsal engeldir bahsettiğim. Engelleri bir bir aşacağız, aşılamayan her engel için başımızı bir omuza yaslayacağız. Omuzdan daha güzel olan, bir anne dizine yaslayacağız belki başımızı. Annemin dizleri buradan çok uzak. Koysam başımı yastığa, okşayabilir mi dersiniz altı yüz kilometre uzaktan? Bilirsiniz, hayat başlıbaşına bir kederdir ve anneler hayatın tek tesellisidir. Biri duvar koyduğunda önünüze, "gerekirse sırtıma bas ve aş o duvarı" diyecektir. İnsanlar üzülür; hem de mutluluk avucunun içindeyken. Gecenin bir yarısı kapıya çıkıp sigarasını yakan adamlara da, bir tek anneler üzülür zaten. Terli olduğuma bakmayın, insan olmanın yorgunluğu bu. Sev bir kadını. Bacaklarına dokunma, yüreğindedir sevgi. Okşa bir köpeğin başını. Başında değil, yüreğindedir sadakat. Tutun elimi, elde değil avucumdadır hayat. Ve zaman gelir, güvercinleşir ellerim. Uçar gider yağmur yerine kan yağan gökyüzüne. Göğün benden beklediği budur, fazlası değil. Uçurtmamıza taş bağladılar çocukken, bundan fazlası değil. Otobüsün kapılarını kapattılar tam binecekken, fazlası değil. En yakın hissettiğimizi bulduğumuzda ilk onu kaybettik, inanın fazlası değil. Fazlası değil diyorum çünkü güvercin olana kadar sabırla beklemek zor. Sevdiğin birini kaybetmek, bilmem nasıl anlatsam... Sevdiğin birini kaybetmek, ağlayamayıp dizlerinin üzerine çökmektir herhalde. Erkekler ağlamaz yalanına inana inana ağlayamadım bunca zaman. Oturdum bir sigara yaktım. Ellerimi masaya,yitirmenin hüzünlerini yüreğime bıraktım.

Acılar kalpte, eller de masanın üzerinde durur genelde. Yaralarımızı göstermeyelim kimseye, sakın. İlk o kaşımaya başlar. En yakın dostunuzdur bunu yapan; teselli ettiğini, düşmanına karşı silahlanmak sanarak belki. Öldü diye anlatırken "nasıl öldü?" diye sorarlar sana.. Öldü ulan işte. Öldünün nasıl'ı mı

olur? İt gibi seviyorken öldü. İt gibi korkarken öldü. Bir masada karşılıklı otururken öldü. İnsanın dostu olmaz olsun! Benim hiç dostum olmadı. Olmasındı. Öldükten sonra ağlayan dostu insan ne yapsın? İnsanın gerçek dostu, sen yaşarken ağlamalıydı. Benim için hiç kimse ben yaşarken ağlamamıştı. Dostsuzluğun ve bir başınalığın insanı besleyen bir göbek bağından farkı yoktu benim için. Birine inanır veya güvenirsen o göbek bağı ilk senin boynuna dolanırdı. Annemin acısı bir ip olmuş dolanıyor boynuma. Ben susuyorum. Anneler acı çekerken bir evlada susmak düşer genelde. Asıl insanı boğan da susmaktır zaten.

Bu görünümü yuvarlak, düzeni dümdüz dünyada, atların harp meydanında seni sırtladığı fakat bir ayağı yaralandığında üzerine kurşun yağdırdığın; yani sadakate kurşun sıktığın bu acımasız dünyada, alıp bavulunu terk edip gitmek, en iyi yoldur belkide. Ama nereye gitmek? Kapının önüne çıksam terliklerimle? Hiçbir yüz görmeden dönebilir miyim evime yine? Valiz hazırlayıp evinin önünde beklemek de bir isyandır kimine göre. Sevmek de bir isyandır. Sevip yanında olamamak ise yerin dibine sokulmaktır. Yerin dibine girmekten magmaya yaklaştık iyice. Bütün insanları sevmenin dayanılmaz acısıdır bu dipteki sıcaklık. Güvercinler gibi göklere çıkacağız derken, yerin dibinde yeni bir düzen kurduk kendimize. Sevgimizin bizden alındığı, sesimizin bizden çalındığı...

Dünya;

Annem,

Ve Sen...

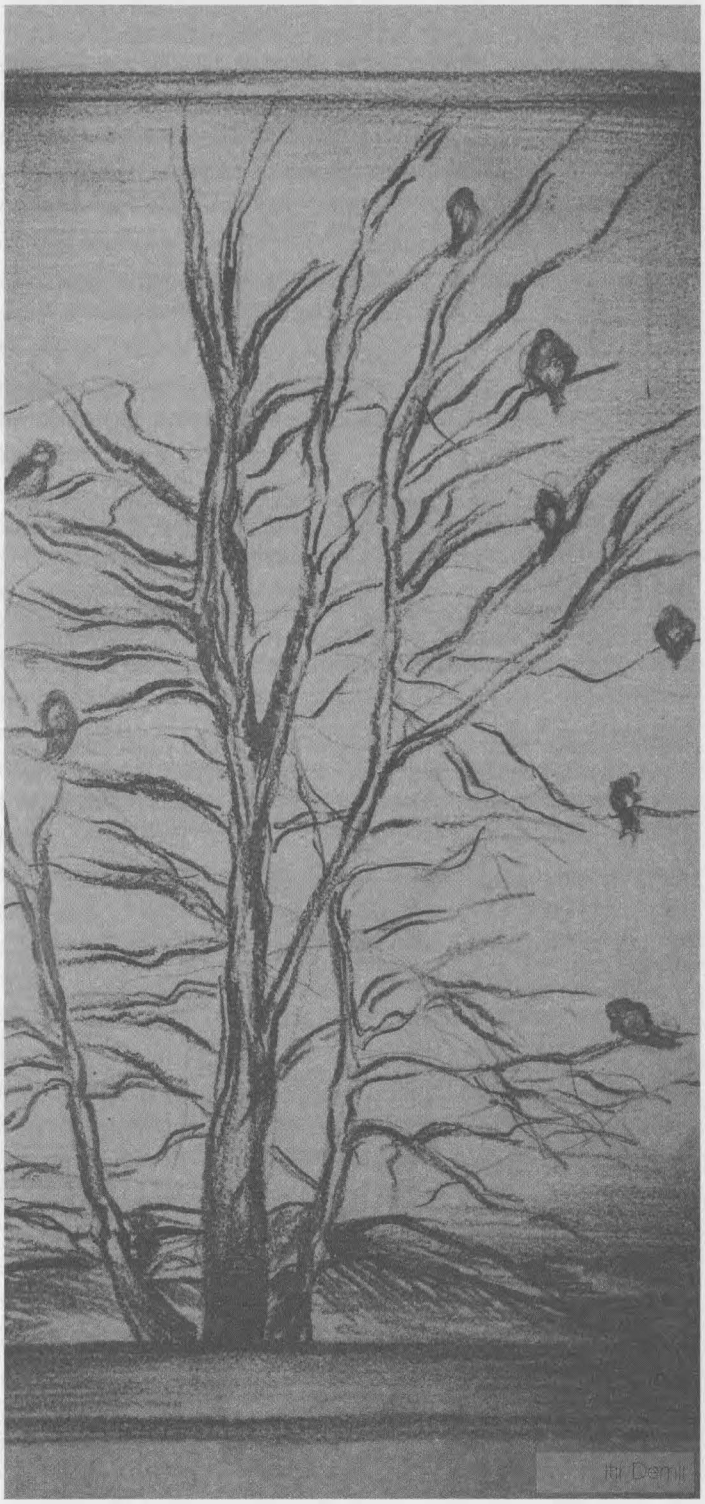
Öyle güzelsin ki, bileklerimi kessem intihar süsü olursun yanımda.

Kum Saati

MERVE ÖZDOLAP

Neden yaşıyoruz? Sahi, dünyaya getirildiğimizden beri gerçek sevgiyle mi yoğruluyoruz? Yoksa beş yıllık kalkınma planının bir ayağı, aile büyüklerimizin sorularına yanıt mıyız? Bu kadar kolay mı var etmek? Peki ya var olmak... Öyle olması gerektiği için mi varız? "Yaşı geçmeden evlensin." denilen kadınların, erkekliğini bir çocukla taçlandıran adamların artıkları mıyız? Yahut belki de tertemiz sayfalarız, beyaz, onları aklamak için. Tekrardan doğamayacağını bilen insan, hatalarıyla, noksanlarıyla buraya hapsolmuşken bir umuda sığınıyor, bir çocuk yapıyor ve işte şimdi her şey yoluna girecek! Olamadığı, yapamadığı şeyleri giydirebileceği bir vitrin mankeni var artık başköşesinde, mağazasını en güzel kombinlerle temsil edecek. Ama ne mağaza bildiğiniz mağazalardan, ne manken o mankenlerden. Çünkü bizimki zaman geçtikçe adım adım yürüyecek, elbiselerini kendi seçecek, üzerine giydirilenleri istemeyecek, başka bir şey olacak yani zamanla. Ancak insan olduğu gibi kabul edemez ki hiç kimseyi. İroniktir bu, canına okuyan tüm sistemi, düzeni, bu adaletsizliğin arasında nefes almayı kabul eder de sevdiği insanları olduğu gibi kabul edemez. Kendi yansımasındaki boşlukları doldurmayınca artık beğenemez karşısındakini. İşin özürü kaçırır, neyi neden yaptığını düşünmeden, ne istediğini bilmeden 'olması gerektiği' için yapar pek çok şeyi. Bir insanı dünyaya getirmek bile bazen yalnızca sırası geldiği için... Böyle var olan insan, okulda notlara, vitrinde etiketlere, ilişkilerde bedenlere takılacaktır elbette. Kime yarar sağladığının, kime zarar verdiğinin, ne beklediğinin önemi kalmayacak, değişmenin, değiştirmenin gücü yok olacak, önüne koyulan mamayı yiyen bir hayvandan farksız öylece yaşayıp gidecek sırası geldikçe. Hafta sonunu yaşadığı kentin gözde mekanlarında geçirebildiği sürece ehemmiyeti yok zaten tüm bunların. En yakınındakileri bile tanımaya zamanı ve ihtiyacı yok, duymaya, dinlemeye, anlamaya vakti yok. Yalnızca ortak sesleri var üzerine düşünmeden tartışmasız kabul ettikleri, düzene küfür eden, sürekli aynı şeyleri söyleyen. Zaman yok çünkü düşünmeye, zaman değerli! Yapılması ve yapılmaması 'gerekenler' belli zihinlerde, nereden, nasıl ve niçin geldikleri meçhul, çok düşünme! Uy ve geç, uy ve geç. Uyuyor ve geçiyoruz, UYUyor ve geçiyoruz. Altımızdan çektikleri emek merdiveni düşerken yere çakılışımızı izliyoruz. Önümüzdeki tabaktan yerken devlet baba, biz ağzını siliyoruz. Her yer beton, her yer beton, biz daha çok istiyoruz; sonra duvarlarına yeşiller çiziyoruz. Bitiyoruz be, bitiyoruz.

Düşün şimdi, korkma dur geçsin zaman, akrep-yelkovan kovalasın birbirini. Bütün gücünü gör ellerinde ve aklını akıt kum saatinin tanelerinde. Mağdur değilsin, yok, hiçbir zaman değildin. Bu düzeni sen kendi ellerinle çizdin ve şimdi ölü toprağını o ellerinle silkeleyeceksin üzerinden. Ve yeniden doğacaksın, yeni şeyler anlatacaksın.

Oyun

HALİL BABİLLİ

"Dıkşın! Dıkşın!" "Grav! Grav!"

Selçuk siperine iyice yapıştı. Silahının demir kabzası uzun süredir elinde tuttuğundan iyice ısınmıştı. Avucunu burnuna götürdü, pas kokuyordu. Yine bu paslı demiri aldım diye kendine kızdı. Kafasını kaldırmadan siper olarak kullandığı sandalyenin üzerinden silahını uzattı.

"Dıkşın! Dıkşın!"

"Öyle olmaz oğlum!" diye bir ses yükseldi. "Kafani da çıkaracaksın ki bizim de vurma şansımız olsun."

"Yok ya?" dedi Selçuk. "Savaşta her hile olur. Hem sen elimi gördüğüne göre kafanı çıkarmıştın demek ki? Vurdum seni, ben kazandım!"

Kendine başka bir sandalyeyi siper eden Murat sinirlendi, "Tutturamadın ki akıllım! Tutturamadın işte. Görerek atacaksın ki vurduğunu bilesin."

Ayak sesleri, bağrış çağrışın yükseldiği odaya yaklaşmaya başladı. Nesli, bir eli hırkasının cebinde salona girdi. Devamlı suretle cebindeki metal cisimleri evirip çeviriyordu.

Selçuk ile Murat, dedelerinden yadigâr kalan tabancaları bulmuşlardı ve teröristçilik oynuyorlardı. Nesli, kendi çocukluğunda kovboyculuk denilen bu oyunun adının ne zaman değiştiğini düşündü.

Nesli'nin asker olan babası, Selçuk'un elindeki paslı tabancayı Kıbrıs Savaşı sırasında bir Rum subaydan almıştı. Murat'ın tuttuğu tabanca ise, babasının tayinleri sebebiyle Türkiye'nin neredeyse her yerini gezmiş olan beylik tabancasıydı.

"Annem, daha sessiz olun. Bakın başım ağrıyor."

Aslında midesi bulanıyordu. Gözyaşının sağ yanağından süzüldüğünü hissetti. Hâlâ mı ağlıyordu? Hem de fark etmeden. Çocuklardan saklamak için gözyaşını elinin tersiyle, beceriksizce sildi, gözlerini birkaç kere açıp kapadı.

Selçuk ile Murat gözlerini kırpmadan annelerine bakıyorlardı. Olan bitenden bihaberdiler. Yine de oldukça tedirgin gözüküyorlardı. Nesli, biraz kendimi sıkıp da içimde tutmadığım gözyaşını gördüler ya, o yüzdendir diye düşündü.

Murat saklanarak arkasında küçücük olduğu sandalyeden kafasını uzattı, sonra dizlerinin üzerine doğruldu. "Anneciğim, bir şey mi oldu? Seni üzdük mü? Çok mu bağırdık? Hep Selçuk yüzünden..."

Nesli gülümsedi. "Yok," dedi. "Üzmediniz evladım. Başım ağrıyor dedim ya?"

"Anne," dedi Selçuk, çekinerek. "Babam hala arkadaşında mı kalıyor?"

Babam lafını duyan Nesli'nin midesindeki bulantı bir kat daha arttı. Kendini güçlükle zapt ederek, "Evet," dedi. "Hala arkadaşında."

"Arkadaşında çok kalıyor ama anne," diye üzüntüyle söylendi Selçuk. "Biz hep özlüyoruz babamı. Babam yoksa arkadaşını bizden daha mı çok seviyor?"

"Bugün son çocuklar," dedi Nesli. Yeniden gülümsemeye, neşeli görünmeye ve dik durmaya çalıştı. "Bu akşamdan itibaren arkadaşında kalmayacakmış, dün konuştuk." Parmakları cebindeki küçük metal nesnelerin üzerinde dolaştı. "O da sizleri çok özlemiş. Babanız bu akşam eve dönüyor."

Çocuklar aldıkları haberin sevinciyle oyunlarını unutup ayağa fırladılar ve annelerinin boynuna sarıldılar. Anneleri iki ufaklığa da büyük bir sevgiyle sarıldı, öptü ve kokularını içine çekti. Şaşılacak şey, kucakladığı çocuklarına sanki onları çok uzun zamandır görmemiş gibi hasret duyuyordu. Bu yumağın hiç dağılmamasını isterdi ama bitirmesi gereken bir iş vardı.

"Çok oynadınız artık. Benim de kafam şişti zaten. Verin şu dedenizin tabancalarını," diyerek iki elini de uzatıp beklemeye başladı. Çocuklar direnmeden, sadece annelere karşı gösteril bilir bir uysallıkla tabancaları kadına verdiler.

"Haydi bakayım. Doğruca odanıza gidin. Dersinizi yapın da akşama babanızla zaman geçirebilin."

İki ufaklık annelerini mutlulukla öpücüğe boğdu. Çocuklarının kolları arasında nefes almakta zorlanan Nesli, "Ben az sonra bakkala çıkacağım, usulca oturun, yaramazlık yapmayın tamam mı?" diye çocukları tembihledi ve popolarına şaka yollu birer şaplak vurdu. Selçuk ile Murat gülerek kaçıştılar. Nesli evlatlarının koridoru dönüp odalarına girmelerini seyretti.

Tek başına kalınca derin bir iç çekti, etrafına bakındı. Midesinin bulantısı iyiden iyiye artmıştı. Umarım son anda kusup da her şeyi berbat etmem diye düşündü.

Rum tabancasını solundaki sehpanın çekmecesine bıraktı, babasının beylik tabancasını ise beline soktu. Severek aldığı vazonun sehpanın köşesinde tehlikeli bir şekilde durduğunu fark etti. Vazoyu düzeltip sehpanın ortasına koydu. Çocukların siper olarak kullandıkları sandalyeleri kaldırdı, masanın yanına düzgünce yerleştirdi.

Cebindeki metal cisimler ile bir kere daha oynadı. Bir... İki... Üç...

Üç taneydiler.

Kocacığım ve sevgili arkadaşı, bekleyin geliyorum.

Kapıyı açtı, dışarı çıktı.

Dünün Aynısı

ASLIHAN KELEŞ

Bir horoz öttü uzun uzun. Gün ağardı, Ayşe uyandı. On sekiz yıldır aynıymış gibi geliyordu, sanki bir yaşındayken de sabah kalkar, çayı demler, kahvaltıyı hazırlardı. Bu hayata hizmet etmek için gelmişim, diye düşünürdü zaman zaman. Kendini buna inandırır mutlu olurdu. Bir görevi yerine getirmenin gönül rahatlığını duyardı anne ve babası sofradan hem tok hem memnun kalkınca.

Çayın demlenip demlenmediğini kontrol ederken gözü ellerine takıldı, tombul parmakları, kirli tırnakları tiksinti verdi yüreğine. Sanki ayrı birer canlıydı elleri kendinden bağımsız. Bu dünyaya hizmet etmek için gelmiş olanlar onlardı da Ayşe'yi kullanıyorlardı belki de. Ellerim olmasa ne güzel olurdu diye düşündü, o zaman yemek de yapmazdı, evi de süpüremezdi. Hepsini annesinin yapması gerekirdi. Keşke, dedi Ayşe. Keşke ellerim olmasaydı.

Anne ve babasının uyanmadığından emin olduğunda babasının ceketinin ceplerini karıştırdı, bunu bir ritüel haline getirmişti. Televizyonda gördüğü bir dizide, bir ceket cebinden aşk pusulası çıkıyordu da adam ve karısı boşanıyorlardı. Belki böyle bir mucize de kendi başına gelir, babasının ceketinin cebinden yabancı bir kadının ateşli aşk sözcükleri dökülür de Ayşe bunu hemen annesine yetiştirirdi. Gizli gizli gülümsedi. Babasının cebinde her zamanki tütün çöpleri, saçma sapan gereksiz kartlar ve üç beş kuruş para vardı. Zaten daha başka ne olabilirdi ki... Babasının zavallılığına acıdı. Yabancı bir kadının aşkına layık olamayacak bir zavallı. Ayşe'nin elleri biraz daha kirlendi.

Pencereye doğru ilerledi, dün gece babasının paketinden gizlice aşırdığı sigarayı yaktı, evdeki sesleri kontrol ederek. Zaten uyanmazlardı ki, Ayşe'nin onları uyandırmasını beklerlerdi. Ya Ayşe uyanamasaydı? Bugün, örneğin. Yatağında ölüverseydi de çay demleyemeseydi... Herhalde kendiliklerinden uyandıklarında kızarlardı Ayşe'ye. "Ayşe! Bu çay niye hazır değil, geç kalacak baban işe! Şimdi ölüvermek de nerden çıktı sümsük!" derdi, annesi. Babası da "Dokunma kızıma, ölüversin ne var." derdi. Ayşe liseye gitmek istediğinde babası böyle demişti, "Dokunmayın kızıma, okuyuversin ne var..." demişti de, annesi yemekleri düşünmüştü, yemekleri kim yapacaktı, evi kim süpürecekti... Belki başka şeyler de düşünmüştü; ama Ayşe okula gidememişti.

Ayşe, sigaranın yarısını içip yarısını başka bir gizli günah anı için cebine soktu. Perdeleri havalandırdı, ağzına bir salatalık attı. Çayın demini kontrol etti ve anne babasının odasına doğru yürüdü, kapıyı sessizce açtı. İkisi de pis uyuyorlardı. İnsan nasıl bu kadar pis uyuyabilir diye düşündü Ayşe. Çarşafları kaymıştı ve doğrudan yatağın üstünde uyuyorlardı, yastıklar sağda solda zavallılıklarını artırıyorlardı. Anne ve babasının arasında aylardır gördüğü yastık aynı yerdeydi bir tek. Odada değişmeyen tek şey oydu. Annesi hem dışarıda hem içerde sürekli giydiği kazağı giymişti uyurken de. Belki doğarken de bu kazakla doğmuştu annesi. Altında çamaşır sularından yer yer pembeleşmiş lacivert eşofman altı vardı. Babam nasıl başka bir kadının aşk pusulasını aramıyor ki şu kadından sonra diye düşünürken gözü babasına takıldı, onun durumu daha beterdi, öyle ki betimlemeye bile tiksindi Ayşe, elbette başka kadınlar babasına bakmazdı.

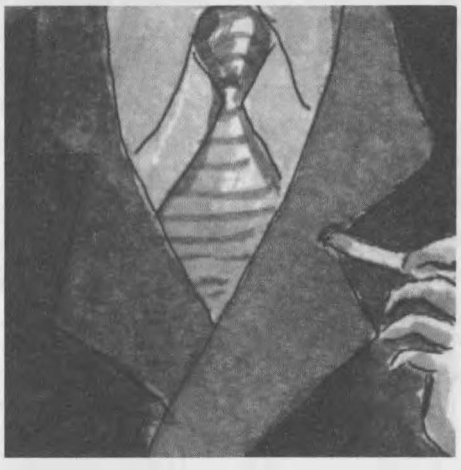
Şimdi mutfaktaki kahverengi saplı büyük bıçağı alsam, dedi... Hiç kimsenin ruhu duymazdı; çünkü onlar Ayşe uyandırmadan uyanmazlardı. Ayşe bu dünyaya onları uyandırmak için gelmişti. Eğer o olmasaydı, bu ikisi sonsuza dek uykuda kalırlardı belki, çay içemezlerdi, yemek yiyemezlerdi. Ayşe'yi bu görevleri üstlensin diye yapmışlardı. Bu görevleri yerine getirmek için lise diploması aramıyordu annesi, dolayısıyla okumamıştı Ayşe. İsmi bile öylesine verilmiş gibiydi, "Ayşe". Hiç görmediği babaannesinin ismi. Kendi ismi bile değildi ki bu, sanki babaanne tekrar dünyaya gelmişti, kendi hiç olmamıştı. Bu isimden hep nefret etmişti. Bir şansı olsa adını Melis yapardı. Belki daha varlıklı olurdu o zaman. "Merhaba ben Melis." dedi, elini odaya doğru uzatıp sallayarak. "Memnun oldum." O sırada gözü yine ellerine takıldı, bu ellere sahip bir Melis var mıydı ki hayatta? Melislerin elleri böyle olmazdı, yumuşak ve ince olurdu, parmakları uzun ve tırnakları ojeli olurdu. O, Melis olamayacaktı. Babası "Melis oluversin ne var işte." derdi belki; ama Melisler bulaşık yıkamazlardı ki soğuk suyla. Soba kurumlarıyla kararmazdı kışın ellerinin çatlakları. O Ayşe'ydi işte. Babaannenin isim taşıyıcısı, çay demleyici, yemek yapıcı, temizlikçi Ayşe. Ellerine baktı, anne-babasına baktı... Kahverengi saplı büyük bıçağı yerine koydu ve annesinin kazağına dokundu. "Hadi kahvaltı hazır. Babamı da uyandır gel."

Bütün çekingenliklerim yok olmuştu. Bu kadının karşısında her şeyimi ortaya dökmek, bütün iyi ve fena, kuvvetli ve zayıf taraflarımla, en küçük bir noktayı bile saklamadan, çırçıplak ruhumu onun önüne sermek için sabırsızlanıyordum. Ona söyleyecek ne kadar çok şeylerim vardı... Bunların, bütün ömrünce konuşsam bitmeyeceğini sanıyordum. Çünkü bütün ömrümce susmuş, zihnimden geçen her şey için: Adam sen de, söyleyip de ne olacak sanki? demiştim. Eskiden her insan hakkında hiçbir esasa dayanmadan, sırf mukavemet edilmez bir hissin, bir peşin hükmün tesiriyle nasıl: Bu beni anlamaz? demişsem, bu sefer bu kadın için gene hiçbir esasa dayanmadan fakat o yanılmaz ilk hisse tabi olarak, işte bu beni anlar! diyordum.

Sabahattin Ali, Kürk Mantolu Madonna

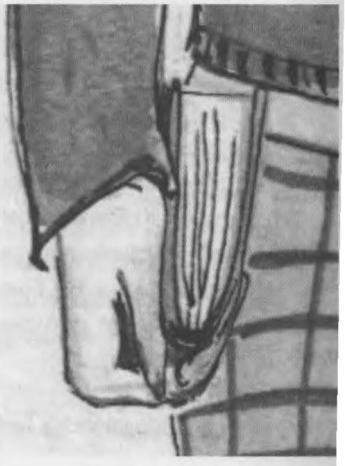
Öyle bir kapı olmalı ki çalınca, insana hiç bir şey sormadan açsalar; kapının ortasındaki küçük pencereden bakıp da kim o demeseler. Sonra hemen içeri alsalar beni. Ben anlatmak istesem bile, hemen sustursalar: biz her şeyi biliyoruz. Her şeyi biliyor musunuz gerçekten? Evet. Neden sormuyorsunuz ayrıntıları? İstediğin zaman anlatırsın. Sana dinlenme fırsatı verdiğimizi de sanma. Hiç anlatmasan da olur. İstediğin zaman gidebilirsin. İstediğin zaman geri dönebilirsin. Anlayış da göstermiyoruz sana. Özellikle buna çok sevindim. Anlayış göstermenin sende bir gerginlik yaratacağını, ne zaman isteyecekler endişesini doğuracağını biliyoruz. Sen sormasaydın bunları bile anlatamazdık . Hiç bir sözü sonuna getirmeyi düşünmüyoruz. Yaşama şartlarını açıklar mısınız?

Oğuz Atay, Tutunamayanlar

Asfalt Ovalarda Gezen Pan

HAVVA EMRE

Şu dünyada insanca yaşamak da yoksa

Ne kalıyor geriye, yüzyıllardan?

Önemli eleştirmenlerden biri olan Plehanov'a göre sanat eserini bilimsel eserlerden ayıran özellik, hakikati mantıksal yoldan değil, imgeler vasıtasıyla dile getirmesidir. Ne bir eseri ne de onu vücuda getiren sanatçıyı, yaşadığı dönemden, toplumdan soyutlamak olanaksızdır. Sanatçı, yaşadığı devrin olaylarını, toplumun özelliklerini imgeler, metaforlar ve simgeler vasıtasıyla eserine taşır. Bir edebi esere eleştirel bir gözle baktığımızda, sadece sanatçının psikolojisini değil, üretildiği dönemin pek çok özelliğini de görmemiz mümkündür.

Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Behçet Necatigil'in "Panik" adlı şiirini bu bakış açısıyla irdelediğimizde, dönemin toplumsal yapısını, üretim biçimini, insan ilişkilerini görebilmekte ve bunların sanatçının psikolojisi ve yaşama bakışı üzerinde ne tür etkiler uyandırdığını fark edebilmekteyiz. Söz konusu şiir, 15 Ekim 1962 gününde Varlık Dergisi'nde yayımlanmıştır. Necatigil bu şiirinde mitolojik göndermelerden hareketle Marksizm'in temel kavramları olan toplumdaki sınıf farklılıklarını, alt yapı ve üst yapıyı, üretim güçlerini ve üretim biçimlerini ele almıştır.

Marksizm'e göre tarih, üretim biçimlerinin değişerek devam etmesidir. Üretim araçları, üretim biçimleri, emek, sermaye, artı değer (surplus valve) gibi kavramlar Marksizm'de önemli bir yer tutar. Marksistlere göre toplum, alt yapı ve üst yapıdan meydana gelir. Alt yapı bütün iktisadi ilişkileri kapsarken, üst yapı ise hukuk, din, devlet, eğitim, sanat ve edebiyattan oluşur. Alt yapı üst yapıyı daima belirler.

Tarımsal ekonominin hüküm sürdüğü, feodalizmin egemen olduğu bir dönem yavaş yavaş çözülünce yerini kapitalist sisteme bırakmıştır. Değişen ekonomik sistem ve üretim güçleri, üretim biçimleriyle birlikte alt yapının oluşturduğu üst yapının bir parçası olan sanat ve edebiyat da bundan nasibini almıştır. Edebiyat yapıtları gizemli bir biçimde gökten inmezler ya da basit bir biçimde yazarlarının psikolojisiyle açıklanamazlar. Edebiyat, toplumsal ilişkilerin bir ürünüdür. Bu ürünleri incelerken ikamet ettikleri toplumsal yapıya, hâkim ideolojiye ve bunlar arasındaki bağlantılara dikkat etmek gerekir.

Necatigil'in içinde yaşadığı toplumun iktisadi ilişkilerinin, üst yapının bir parçası ve edebiyat ürünlerinden olan "Panik" şiirine yansıdığını görebilmekteyiz. Söz konusu şiir şu şekildedir:

Panik

Artık ıssız kırları bıraktı Pan;
Şimdi birçok ülkelerin milyonluk kentlerinde
Asfaltlarda, betonlarda dolaşıyor
Kızgın, uzun yazların öğlen saatlerinde.

Blok apartmanların şahane katlarından
En çalımlı taşıtlara atlıyor.
Devcileyin arkalar, koskoca bankalardan
Yanında yardakçılar, yaşıyor.

Sessiz dilsiz kimseleri kestiriyor gözüne,
Dişlilerden kaçıyor.
Fabrika duvarları sağır kale kapıları
Yılgın yorgun adamlar, bezgin ürkek kadınlar..
Çullanıyor onların az ekmek sevincine.

Değil yalnız yazların kızgın sıcaklarında
Hemen her gün, hele büyük kentlerde
Bulvarları tarıyor, hain gülüşleri sessiz.
Pan'la karşı karşıya, gözleri kararıyor
Katı cıvık asfaltta yalın ayak bir işsiz.

Yoksullar açlar hastalar sürünürken
Kentlerin göbeğinde, kuytu köşelerinde;
Hıncını alamamış sanki insanlardan
Uygarlığı zalim, daha da azıtıyor
Atom bombalarında, uzay füzelerinde.

Yarınlar? Gizli kara gazte haberlerinde
O varsa ekmeklerde, sularda ağulu
Hattâ çocuk yüzlerine düşmüşse gölgesi,
Keser bizim gibiler yarınlardan umudu.

Renklerde, emeklerde, ırklarda..
Yahudiler, işçiler, zenciler.. Pan!
Şu dünyada insanca yaşamak da yoksa
Ne kalıyor geriye, yüzyıllardan?

Behçet Necatigil bu şiirinde imgeler ve mitolojik göndermeler yoluyla yaşadığı toplumu yansıtmıştır. Bu imgeleri ve göndermeleri

anlamlandırabilmek için şiirin arka planına bakmak gerekir. Şiir, Klasik Yunan mitolojisinde keçi ayaklı olan ve kırlarda flüt çalarak dolaşan tanrı Pan'ın artık kırları terk ettiğini ve kentlerde dolaştığını söyleyerek başlar. Behçet Necatigil '100 Soruda Mitologya' adlı eserinde tanrı Pan hakkında şunları dile getirir:

"Pan, Dağlık Arkadia'da küçükbaş hayvanların, çobanların tanrısı. Keçi ayaklı Pan, Hermes'in oğludur. Tanrıların, çokluk, insan kılığında değil de hayvan kılığında düşünüldüğü ilk zamanlarda Pan da keçi kafalıydı; sonradan bu keçi kafasından sadece boynuzlar ve sakal alıkonarak, yüzü insan yüzü oldu. Pan, çoban kavalını sever, azgın tekeler gibi güzel Nympha'ların peşine düşerdi. İnsanların, hayvanların uyuduğu, kızgın, ıssız yaz öğlelerinde birdenbire, beklenmedik gürültüler koparır, dört bir yana "panik" korkular saçardı. Marathon Savaşı gecesi Persleri bu biçimde paniğe uğrattığı için, Atinalılar savaştan sonra tanrı Pan'a Akropolis eteğinde bir tapınak yaptılar. Pan sözü Yunancada "bütün" anlamına geldiğinden Mistikler, sonraları Pan'ı her şeyi yapabilir bir tanrı payesine çıkardılar."

Necatigil'in 100 Soruda Mitologya adlı eserinde tanrı Pan için verdiği bu bilgiler, "Panik" adlı şiirini anlamlandırmamızda önemlidir. Tanrı Pan'la özdeşleşen panik kelimesi sadece başlıkta geçmekle birlikte panik duygusu da şiirde kendini hissettirir. Yunan mitolojisinde önemli bir yer edinen tanrı Pan'a şiirde de önemli bir görev yüklenmiştir. Ancak Pan burada daha çok olumsuz yönüyle mevcuttur. Zira şiirde yer alan toplumsal sınıflar içinde sessiz dilsiz kimseleri gözüne kestirip yalın ayak bir işsize panik ve korku salarken dişlilerden yani güçlü olanlardan kaçınır. Tanrı Pan burada güçsüzün, ezilenin yanında değil güçlü olanın yanındadır ve etrafında da yardakçılar vardır. Onların yanında olduğu gibi tıpkı onlar gibi de yaşar. Blok apartmanların şahane katlarından en çalımlı taşıtlara atlar.

Şiirin ilk dörtlüğünde kırsal kesimden kente göç ve kentleşme olgusu vardır. 1840'lı yıllarda başlayan Sanayi Devrimi ile birlikte fabrikaların kurulup üretici – tüketici kitlelerin toplaşmasından doğan sanayiye dayalı kentleşme, ilkin XIX. Yüzyılda Avrupa'da görülmüş, giderek hemen hemen tüm dünyaya yayılmıştır. Sanayileşme, insanları küçük yerleşim birimlerinden, köylerden kentlere sürüklemiş, "köyden kente göç" dediğimiz sosyolojik olguyla kentleşme olayı yaşanmıştır. Sanayileşmeye bağlı kentleşme, peşinden çevre, mimari ve yerleşim biçimi ile ilgili değişimleri doğurmuştur. Söz konusu şiirde de eskiden kırlarda dolaşan tanrı Pan artık milyonluk kentlerde ve kentlerin asfalt yollarında betonlarında dolaşıyordur ve yine eskiden olduğu gibi uzun yazların öğlen saatlerinde yapıyordur bunu.

Dörtlüklerden ve bentlerden meydana gelen "Panik" şiirinin ilk bendine baktığımızda toplumdaki üretim biçimini görmekteyiz. Fabrika duvarlarından üretim biçiminin endüstriyel üretim olduğu anlaşılmaktadır. Şair, fabrika duvarlarını sağır kale kapılarına benzetir. Fabrikada çalışan işçiler tıpkı kalelerde esir olan ve çalıştırılan köleler gibidir. Sesleri kimseye ulaşmaz. Tıpkı köleler gibi yorgun, bezgin ve ürkektirler. Ve yine tıpkı köleler gibi emeklerinin karşılığında aldıkları çok azdır. Bunu az ekmek sevinciyle belirtir şair. Bu az ekmek sevincine bile tanrı Pan ve yardakçıları (burjuvazi) çullanır.

Şiirin ikinci bendinde ise eskiden kırlarda, genelde uzun yazların öğle saatlerinde dolaşan Pan, artık hemen her gün özellikle de büyük kentlerde dolaşıyor. Hain gülüşleri sessizdir. Şair bununla Kapitalist sistemde görünürde olmayan ama emeğin sömürüsüne dayanan köleliğe gönderme yapar. Kapitalizmde görünürde resmi bir kölelik olmasa da aç kalmak ve burjuvazinin belirlediği şartları kabul ederek çalışmak arasında tercih yapmak zorunda olan işçi sınıfı vardır. Hain gülüşün sessizliğiyle bu duruma gönderme yapılmıştır. Hain gülüşleri sessiz olan Pan'la karşı karşıya gelen yalın ayak bir işsizin gözleri kararır. Pan'la özdeşleşen panik hissi burada karşımıza çıkar. Eskiden kırlarda çığlıklarıyla, kahkahalarıyla korkutan, paniğe düşüren Pan, endüstriyel üretim biçimin hâkim olduğu, kentleşmenin hüküm sürdüğü bir devirde sessiz ve hain gülüşleriyle bu işlevini gerçekleştirir. Emeğinin sömürülmesi ve aç kalma seçenekleri karşısında gözleri kararır yalın ayak bir işsizin.

Üçüncü bentte ise toplum içinde yoksullar, açlar, hastalar sürünür kentlerin göbeğinde, kuytu köşelerinde. Buna rağmen hıncını hâlâ alamamış gibi zalim uygarlığı gelişen teknolojiyle, bilimdeki ilerlemelerle daha da azıtıyor. Uygarlık olarak adlandırılan olgu zalim bir yapıdadır. Var olan gelişmeler insanların mutluluğuna, huzuruna hizmet etmek yerine onlara daha da fazla zarar vermektedir. Bunu atom bombalarıyla, uzay füzeleriyle gerçekleştirmektedir. Atom bombaları bize ABD'nin 1945 yılında Japonya'nın Hiroşima ve Nagazaki kentlerine attığı atom bombalarını hatırlatır. Yarattığı felaketin ve tahribatın izleri hâlâ devam eder bu olayın. Şair atom bombalarıyla bu olaya da gönderme yapmaktadır.

Kütüphane Sahipleri Bilir

GÜLŞAH KÖKSAL ÇEKİCİ

Şiirin üçüncü dörtlüğüne kadar çizilen tablodan sonra yarınlar şair için bir muammadır. Bu olumsuz tablonun gölgesi saflığın ve masumiyetin timsali ve geleceği simgeleyen çocukların yüzüne de düşmüşse artık yarınlardan umut kesilir der.

Son dörtlükte ise şair, insanlar arasında yapılan ayırımları haykırır. Renk, ırk, emek, din ayırımları ve bunlara dayalı yapılan sınıflama, ötekileştirme şairin tanrı Pan'a haykırmasına sebep olur. Dünyada insanca yaşamak da yoksa yüzyıllardan geriye ne kalır diye sorar. İnsanlar arasında toplumsal yaşamda yüzyıllar içerisinde gelişen ve oluşan kültürün içinde insan gibi yaşama olgusunun olmaması, şairin gözünde geriye kalan her şeyi boş ve anlamsız kılar.

Behçet Necatigil, Ekim 1953'te Hisar Dergisi'nde yayımlanan bir konuşmasında şair ve toplum arasındaki bağlantıyı şu şekilde dile getirir:

"Topluma karşı görevli olmak ne şairin tekelindedir, ne şunun, ne bunun. Bu işte herkes görevlidir, görevli olmalıdır. Vicdan diyoruz, yurt sevgisi diyoruz, insanlık diyoruz. Bunlara sahip olmadıkça hani nerde hayvanlara karşı bizdeki manevi üstünlük? Bir insan olarak herkes toplumun dertlerini zaten kendi derdi bilir, bilmelidir; bunun için ayrıca şair olmaya ne hacet? Ama bu böyle diye, siyasi makale mi olacak bütün şiirler? Benim bildiğim; şair, esasen bireysel ve toplumsal dertlerin azabını çeken adamdır. Bireysel – kişisel dertlerin de toplumsal unsurlardan yoksun olduğu iddia edilemez. Bir gözlemci olarak bir toplum tablosu çizen bir şair, bunu eğlenmek, zevklenmek için yapmıyor herhalde."

Necatigil'in bu konuşması, ele aldığımız "Panik" adlı şiirini bir bağlama oturtmak açısından önemlidir. Söz konusu düşüncelerini, ele aldığımız şiirin genelinde görmekteyiz. Alt yapıyı oluşturan kesimin (işçi, emekçi kesim ve çektiği sıkıntılar, azaplar yine alt yapının belirlediği üst yapı içerisinde yer alan edebiyat eserinde karşımıza çıkar. Behçet Necatigil şiirinde, üretim güçlerini oluşturan unsurları (fabrika, emek vb.) ve özellikle işçi sınıfını ve çektikleri sıkıntıları, mutsuzlukları işlemiştir. İşçi sınıfının hayat tarzı, günlük faaliyetleri, hayat mücadelesine karşılık burjuvanın yaşam tarzı, işçi sınıfa karşı duruşu, sömürüsü eserin iskeletini oluşturmaktadır. Toplumun bir parçası olan şairin, yaşadığı dönemin pek çok özelliğini imgeler ve çeşitli göndermeler aracılığıyla şiirine ne şekilde yansıtabildiğini Behçet Necatigil'in "Panik" adlı şiiri üzerinden görmüş olduk.

Kitaplar, bir karton kapak ve yüzlerce sayfayla dolduran mürekkep yığınından çok daha fazlasıdır, onları tutkuyla sevenler için; nefes alan, yaşayan, yaşlanan birer canlıdır. Bir şekilde sahip olunup evimize girdikleri andan itibaren onlar, yazanlarıyla birlikte, yaşadığımız mekânları bizlerle paylaşmaya başlarlar. Öyle ki, evimizin en önemli, en değerli, en özel köşelerini, odalarını tahsis ederiz onların şerefine. Oturdukları yerler, en iyi ağaçlardan, en estetik mobilyalardan olsun isteriz. Elbette bunlar, bizlerin gücü ve kitaplara olan sevdamızın yüceliğiyle paralellik arz eder. Eğer okur, okuduğu kitapların kendisinde kalmasını, evinin bir bölümünde durmasını anlamlı bulmuyor, kitabı okur okumaz elinden çıkarıyorsa, bu söylemler onlar için pek bir şey ifade etmeyecektir. Zaten bizim sözümüz de onlara değil, kitaplarından ortaya gerçek bir 'kütüphane' çıkarmaya çalışan muhteremleredir.

Bir okur olarak ben, kitaplarımla hep aynı mekânda olmak, aynı ortamda oturup kalkmak –hatta uyumak- isteyenlerdenim. Ama şu anda yaşamakta olduğumuz ev ve salonu bu arzuma cevap verebilecek imkân ve büyüklükte değildi ve başkalarının çok kolaylıkla giyinme, ütü yapma, ayakkabı dolapları koyma için ideal bulacağı bir odayı ben, tavana değin uzanan rafları olan bir kitap odasına dönüştürdüm. Bir kısmı annemde olan kitaplarla benim evimde bulunanları ilk kez bir arada görecek olmanın mutluluğunu yaşayışım bir yana, kitaplara, sadece onlara ait olacak bir oda tahsis edebilmiş olmak beni ayrıca etkiledi, farklı duygulara sürükledi ve kitapların raflara dizilme biçimi konusunda fazlasıyla belirleyici oldu.

Diğer evlerimde raflar, oturma salonumda, sıklıkla kullandığım koltuk hangisiyse, onun tam karşısına gelecek şekilde konum alırdı. Ve o dönemlerde kitapları daha çok, konularına göre tasnif ederdim. Bir bölüm felsefe, bir bölüm sosyoloji, edebiyat, tarih, bir bölüm şiir vs. kitaplarına ayrılmıştı. Oturma odası ile okuması birbirinden ayrılınca, kitapları yazarların birbiriyle yakınlık derecesine göre bir araya getirmeye başladım. Bu bilinçli bir seçim ya da davranış değildi başlarda. Böyle yaptığımın farkına çok sonra, tasnifimin ne şekilde olduğunu anlamak istercesine baktığımda vardım. Yine, genel olarak felsefe, edebiyat, tarih gibi bölümler bulunmaktaydı raflarda ama, çizgileri daha az belirgindi. Daha çok, yazarların birbirleriyle olan arkadaşlık, çağdaşlık, akımdaşlık bağlarını dikkate alır olmuştum. Musil'in yanında Broch, Joyce; Sartre'ın yanında Camus, Kierkegaard; Kristeva'nın yanında Fristone, Butler; Lüksemburg'un yanında Karl Kraus, Lenin, Marks; Darvin'in yanında Serol Teber, Dawkins; Benjamin'in yanında

Adorno, Horkmeimer, Habermas bulunsun istiyorum gibi, gibi, gibi... Ünlü İngiliz Filozof G. Berkeley gibi ben de, insan bilincinin dışında maddi bir gerçeklik olduğu fikrini reddeder hale mi geliyorum, bilmiyorum; ama benzer yazarların, kuramcıların çağdaşların bir arada, yakın raflarda bulunmasının, canlarının sıkılmasını önleyeceğine dair inanç geliştirmeye başladım. Bir odanın içinde yüzlerce farklı isim, farklı ruh, farklı düşünür var ve hepsinin ikamet adresi benimkiyle aynı... Oldukları yerlerden memnun kalsınlar, rahatsız olmasınlar, kendilerini evlerinde gibi hissedebilsinler diye onlara alabildiğine özenli davranıyor, yerlerini sevmelerini istiyor, canları sıkılmasın diye de benzer düşüncelere sahip, yaşadıkları dönemin kişileriyle raflarda da birlikte olmalarını sağlamaya çalışıyorum; yalnız, Musil belki Broch'u benim evimde de, Avusturya'da olduğu gibi, yakınında görmek istemeyecek, adının hemen yanında Joyce'un bulunmasından rahatsız olacak, keşke beni Spinoza'ya daha yakın bir yere yerleştirseydin ne işim var benim bunların arasında, zaten yaşarken de sinir oluyordum adımın bu ikisiyle aynı andan anılmasından, diyecek... Bunlar da çok olası.... Ama, ev sahibi olan ben, bu üç büyük ismi çok önemsiyor, birbirlerine çok yakıştırıyor, yan yana olmalarından dolayı büyük mutluluk duyuyor olduğum için zorunlu ikamet noktalarını gönlümce belirleme hakkına kendimi sahip görüyor ve yokluğumda kaynaşırlar belki umuduyla ayrı raflara düşmemeleri noktasında oldukça hassas davranıyorum. Berkeley'in "Biz yokken eşyalar, kalkıp yerlerinden odanın içerisinde dolaşmaya başlarlar mı?" diye sorması gibi ben de, başka bir yere gittiğim anda yazarlar birbirleriyle konuşup sohbet etmeye başlıyorlar mıdır merak eder oldum. Sonra da, merak edip hayalini kurmaya başladığım şeyin gerçek olduğuna inanmaya başladım.

Düşünsenize, ya Berkeley haklıysa... Ya gerçekten düşünceden başka bir gerçeklik yoksa yaşadığımız Dünya adlı gezegende, hatta evrenin tamamında! O zaman, içinde kitap bulunan bütün evler, kütüphaneler ne denli muhteşem bir yer haline dönüşürler! (Gerçi, benim için zaten hep öyleler de.) Bir taraftan Tanpınar bir taraftan Aristo, Platon, Zweig konuşuyor; bir taraftan Canetti başlıyor anlatmaya, Goethe, Lenz, onu dinliyor; bir taraftan Proust, bir taraftan Atay sesleniyor Muhammed'e, Muhammed İsa-'ya bakıp konuşuyor; Nietzsche ile dedikodu yapıyor Schopenhauer; Spinoza bir köşede sessizce, raflardan birinde kurduğu krallığından olan biteni izliyor... Hasbelkader kitaplığın içine sızmayı başarmış birkaç cahilse boş gözlerle "Ne oluyor burada, ne konuşuyor bunlar Gülşah odadan çıkar çıkmaz?" diye soru- yor yanında başka bir dangalağa. Çaldığım parçalar duygulandırıyor bazan onları, Celan eski günlerdeki gibi Bergman'ı dansa davet ediyor mesela... Ahmet Arif Leyla Erbil'i... Kafka yine çekimser kalıyor, Milena'yı kenardan kenardan süzüp duruyor... Böyle sürüp gidiyor günler onlarla birlikte belki de hep; belki de sahiden Berkeley haklı sadece maddenin özü ve kaynağı konusunda; belki de her şey bizim düşünebildiğimiz şekli ve kadarıyla mevcut bu gezegende, kim bilir...

W. Benjamin'nin kütüphanesini görüp her okurun maruz kaldığı "Bunların hepsini okudunuz mu?" sorusuna verdiği cevap çok manidar: "Kitaplar sadece okunmak için alınmaz, birlikte yaşamak için de alınır." Bu cümleyle, pek çok kitap kurdunun duygularına tercüman olmayı başarmış olması bir yana, burada önemli bir gerçekliğin altını da çiziyor düşünür; benim 'kitap ruhu' diye tabir ettiğim şeye vurgu yapıyor bir bakıma: Okumaya ömrümüzün vefa edemeyeceği kadar kitap alıyor olmanın altında yatan bilinçaltı neden, Benjamin'in dile getirdiği "Biz biraz da, onlarla 'yaşamak' istiyoruz"dan başka ne olabilir ki? Okurluk, zamanla, koleksiyonerliğe biraz da bu yüzden dönüşüyor olmalı: "Olsun, elimin altında bulunsun, okuyamasam da yanımda dursun." diye aldığımız kitapların ruhunu istiyoruzdur aslında; ruhunun evimize taşınmasını, bize yeni anlamlar kazandırmasını; tanışık olmayı yani, birlikte yaşıyor olmayı...

Rene Descartes, "İyi kitaplar okumak, geçmiş yüzyılların en iyi insanlarıyla sohbet etmek gibidir." der ya, bu yüzden bizler çoğu zaman, kitap dolu raflara bakarken, orada, saman kağıtlarından, karton kapaklardan, kuşe kağıtlardan ziyade, dokunur dokunmaz gerçeğe dönüşecek bir ruh, bir sima, bir 'dostun yüzünü' görüyoruz.

Ne demek istediğimi, ne anlatmaya çalıştığımı, hatta çok daha fazlasını kitaplarla birlikte yaşayanlar, kütüphane sahibi olan iyi bilir, biliyorum.

Hepinize bol kitap dolu bir yeni yıl, kitapsız kalmadan yaşayacağınız bir ömür diliyorum...

Milena'ya Mektuplar

Benim için değerin Milena, yaşadığımız bu dünyanın çok üstünde, sana günlük olarak yazdığım kağıt parçalarında yazılı değil.

Milena Jesenska ile Franz Kafka'nın aşkı tıpkı Romeo ve Juliet, Ferhat ile Şirin ve en çok da Werther ile Lotte'nin aşkı gibi kavuşamadıkça alevlenen ve sonunda efsaneye dönen bir aşktır. 3 yıl boyunca mektuplaşmalarla devam eden ve sadece birkaç kez görüşebildikleri halde böyle büyük bir sevgiyi kalplerinde yaşayabilen Milena ve Kafka... İşte bu onların hikâyesi;

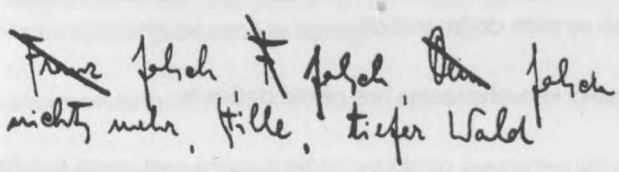
Milena, Yahudi düşmanı bir aristokrat olan babasının tüm karşı koymalarına rağmen, küçük yaşta Alman Yahudi edebiyatçı Ernst Pollak ile evlenmiştir. Ancak eşinin başka kadınlara bitmek bilmeyen ilgisi nedeniyle çok mutsuzdur. Kafka ise bu dönemde Julie Wohryzek ile nişanlıdır fakat kendisi bile neden bu kızla nişanlandığını bilmez. Sadece Julie, Kafka ile evlenmeyi çok istemiş ve o da kabul etmiştir. Kafka'nın Milena'ya mektuplarında bir kere bile adının geçmemesi, Julie'dan 'o kız' diye bahsetmesi bu ilişkiye bakışını zaten göstermektedir. Milena'yı sevdiğini söylemesine rağmen, Julie Kafka'dan vazgeçmez ta ki yaşamının sonlanacağı psikiyatri kliniğine yatırılıncaya kadar.

Genel olarak Kafka'nın sevgilisi olarak tanınan Milena iyi bir gazeteci, yazardır ve Orta Avrupa'da dönemin önde gelen entelektüellerindendir. Tribuna gazetesinde 1930 yılında ikili ilişkiler ve evlilik üzerine yazdığı Yuvadaki Şeytan adlı makalesinden bir bölüm; "İki varlık... iki küçük insan larvası... Yalnız, umutsuzluklarla karşı karşıya bırakılmış, kaçışı olmayan bir varoluşun mateminde... Ürkütürcesine kocaman ve korkunç dünyamızda iki ufacık insan, sabahın dokuz buçuğunda bir apartman dairesinde kapalı... Aynı soyadı, aynı beklenti ve aynı yazgı içinde kapalı iki zavallı... Ve, bunların sade ve sade ikisi oldukları için mutlu olmalarını mı beklersiniz? "

Yıl 1919, Kafka otuz altı, Milena ise henüz yirmi üç yaşında. Prag'da o zamanlar edebiyatçıların uğrak yeri olan bir kafede tesadüfen tanışırlar. Milena Viyana'da yaşamaktadır. Ana dili Çekçe'dir. Kafka ise Almanca konuşan Yahudi bir ailenin çocuğu olarak Prag'da doğmuş, Alman okullarında okumuş ve hikayelerini Almanca yazmaktadır. Milena'nın Kafka'ya yazdıklarını Çekçeye çevirmek istediğini söylemesi üzerine mektuplaşmaya başlarlar. Arkadaşça başlayan mektuplaşma zaman içinde aşka dönüşür. Elbette ki ilişkilerinin aşka dönüşmesinde, ikisinin de yaşadıkları yerde kendilerini yabancı hissetmeleri, despot babalarıyla olumsuz ilişkileri, eşleri ve sevgilileri ile duygusal olarak yaşadıkları tatminsizliklerin önemli rolü olmuştur. Milena'nın Kafka'ya yazdığı mektuplar ne yazık ki günümüze ulaşamamıştır. Elimizde sadece Kafka'nın Milena'ya yazdığı mektuplar vardır. Milena bu mektupları yıllarca saklamış, Almanların 2. Dünya Savaşının başlangıcında Çekoslavakya'yı işgali sırasında güvende olmalarını sağlamak için geri almak kaydıyla onları Kafka'nın dostu Willy Haas'a emanet etmiştir. Ancak Milena 1944 yılında ölünce mektuplar Haas'ta kalmış ve Haas 1952 yılında mektupları kitap olarak yayınlamıştır.

Mektuplarda sağlık problemleri önemli bir yer tutmaktadır. Kafka verem olmuş, akciğerlerindeki yara nedeniyle kan tükürmektedir ayrıca çok fazla süt içmesine rağmen uyuyamamaktadır. Kafka'nın doktoru ona "çok yaşamazsın" dediği halde Milena'ya hastalığının ciddiyetini belli etmemek için "Batı Avrupa'nın yarısı az çok ciğerlerinden hastadır" diye yazar. Aslında Kafka hastalığını başından geçen kötü ilişkilerle bağdaştırmaktadır. "Benim ruh sağlığım bozuk, akciğerlerimdeki hastalık ruhsal hastalığımın dışa vurmasından başka bir şey değil." der bir mektubunda.

Oldukça sık mektuplaşır Milena ve Kafka, bazı günler iki-üç mektup yazarlar birbirlerine. "Bir mektup, bir tek haber yetmiyor mu? Tabii ki yeter, ama başımı arkaya yaslayıp mektupları yudumlamak, durmadan içmek istiyorum." sözleriyle anlatır Kafka, Milena'nın mektuplarına nasıl susadığını. Bu sık mektup trafiğinden anlaşılan o ki 1920'lerde Avrupa'da mükemmel bir posta hizmeti verilmektedir. Mektuplar Prag-Viyana arası sadece 2 günde yerine ulaşır. Kafka yazdığı mektupları bazen F, bazen Franz K., bazen Franz, bazen Senin diye imzalamaktadır. Bir mektubunda belli ki kararsızlığa kapılmış ve bakın nasıl imzalamış .....

Gönderdiği mektuplardan Kafka'nın kişiliği ve ruh hali hakkında birçok şey öğrenebildiğimiz gibi onun vejeteryan olduğunu, o zamanlar 55.40 kilo geldiğini, süt içmeyi, yürüyüş yapmayı, plansız bir şekilde seyahatlere çıkmayı sevdiğini anlamaktayız.
Mektuplaşmaya başladıktan bir süre sonra aşklarının yavaş yavaş ilerlediğini izleyebiliriz. Önceleri Milena'ya 'siz' diye hitap eden Kafka, ilk defa 11 Haziran 1920 tarihli mektubunda 'sen' diye hitap etmeye başlamış ve yine bu tarihlerde Milena Kafka'yı Viyana'ya davet etmiştir. "Şu an itibariyle o teklif en gerçek, en mantıklı, beni koşulsuz olarak mutlu eden tek şey" şeklinde yanıtlar Kafka, Milena'nın davetini.

29 Haziran 1920'de Kafka çok sevdiği Milenasına dört günlüğüne de olsa kavuşur. Bu dört günü bakın Kafka nasıl özetler; "Günleri net bir biçimde şöyle sınıflandırıyorum: Birinci gün belirsiz, ikinci gün çok olumlu, üçüncü gün pişmanlıkla dolu, dördüncü günde iyi bir gündü."

Geri döndüğünde yazdığı mektuplardan anlıyoruz ki bu Viyana seyahati Kafka'yı çok mutlu etmiş. "Her şeye rağmen, mutluluktan ölünebiliyorsa, o zaman kesinlikle bu şekilde öleceğim. Ayrıca, ölüm döşeğindeki birisi, mutluluk sayesinde hayata tutunabiliyorsa o zaman ben de hayatta kalacağım."

Bu kısa Viyana kaçamağından sonraki mektuplarda yeniden ne zaman ve nasıl görüşecekleri ile ilgili planlar büyük yer tutmaktadır. Kafka'nın bürodaki işinden sağlık sorunları dışında izin almasının güçlüğü onu Viyana'ya gitmekten alıkoyar gibi görünse de tek neden bu değildir. Suçluluk duygusu her ikisinin de içine işlemiştir. Bir dahaki görüşmeleri yine 1920 yılında bir Ağustos günü Gmünd'de gerçekleşmiş ve sadece 5-6 saat sürmüştür. Bu kısa görüşme Kafka ve Milena ilişkisinde sanki bir kırılma noktası teşkil eder. Milena suçluluk duygusuyla Kafka'dan yavaş yavaş uzaklaşır, eşi Ernst Pollak ile ilgili olarak "Altüst olmasına ben neden oldum." diyerek hissettiği vicdan azabını belli eder. Kafka'da artan öksürük krizlerinden Milena'yı sorumlu tutar ve ondan bir daha mektup yazmamasını ister. "Bazı şeyler çok aşikâr, beraber yaşamayacağız, vücut vücuda aynı evi paylaşmayacağız, aynı şehirde bile oturmayacağız... Bu arada Milena, Viyana ve Prag arasındaki aşılması mümkün olamayan dalgaların sesini dinleyip, kendine ve bana bakarken bu söylediklerimi kabul etmelisin."

Mektupların sayısı iyice azalmıştır, ilk zamanlar günde 2-3 mektup yazarlarken sayı ayda 1 ve sonra yılda 1-2 ye düşer. 1922 Mart ayında Kafka'nın yazdığı mektupta Milena'ya tıpkı ilk tanıştıkları günlerde olduğu gibi yeniden "siz" diye hitap etmesi ilişkilerinin ne durumda olduğunu açıkça göstermektedir.
Son mektuplar 1923 yılında Berlin'den postaya verilmiştir. Henüz 24 yaşında muhafazakâr Yahudi bir aileden gelen Dora Dymant ile tanışan Kafka hayatının son zamanlarını Dora ile Berlin'de küçük bir villada diğer ilişkilerinden farklı olarak mutlu geçirmiştir.

Milena ise Hitler zamanında Yahudilere yardım ve yataklık ettiği gerekçesiyle toplama kampına kapatılmış ve özgürlüğüne kavuşamadan 1944 yılı mayıs ayında hayatını kaybetmiştir.

İşte bu hüzünlü hikâye Milena ve Kafka'nın hikâyesi... Kafka Milena'sına, o çok sevdiği kadına kavuşamadı belki ama "Yanımda yürüyordun Milena, düşünsene, yanımda yürümüştün." mektupları kaldı geriye sadece ve ölümsüz aşkları...

Yazan: BURCU BARAZ

Sabahçı Kahvesi

SILA MUTLU

Umay Umay'a... Her zaman...

Farklı hayat hikâyeleri olan, aynı denizin ve aynı duvarların adamlarıyla tanıştım.

Yine gün doğuyordu. Şair, sabahın ilk ışıklarının perde arasından duvarlara hafif hafif yansıdığı bu saatlere aşıktı. Daktilosunun sesini özgürce odanın içine yayar, sigarasının dumanını her dışarı üflediğinde hastalıklı bir tavırla konuştururdu karakterlerini. Hikaye yazar gibi şiir yazardı. Her hikâye de bir şiirden türemişti ona göre. Şiirler deniz gibiydi. Önce sesini ve kokusunu duyarak varlıklarına alışırdı insan, sonra eşsiz mavilikten bir parça ister ve ayaklarını suya sokardı. Gün sonunda da denize aşık olurdu. Bu aşk, hem gizemli hem de sevecen bir sonsuzluğa sahipti. Bu sonsuzluk küçük bir ışık tanesiyle başlar ve dönüşsüz bir karanlıkla da biterdi.

Şairin parmakları ve zihni uzun zamandır tutukluydu. Aylardır cebinde bir kağıt ve kalemle yaptığı yolculukların sonucu tertemiz kağıtlar olmuştu. Sandalyesinden kalktı, plaklarının olduğu çekmeceye doğru yürüdü. Namus Belası'nı aldı ve gramofona yerleştirdi. Cem Baba'nın sesini duymaya başlayalı çok olmamıştı ki müzik sustu. Güneş buruştu. Odanın duvarlarında bir ses yankılandı. Tanıdık ve bir o kadar da yabancı...

- Beni sen öldürdün.

Şair sesin sahibini bulmak için bakındı etrafına ama kimse yoktu. Yarattığın kadını tanıyamayacak kadar kaybettin bilincini. Ah, yazamıyorsun artık ve bu yüzden kalbim atmıyor. Sevmiyor musun artık beni? Kağıdına yakışmıyor muyum artık?

Şair bugüne kadar bütün şiirlerini içinde yaşattığı bir kadına yazmıştı. Bu kadın yeryüzünde asla var olmamıştı. Aşık olduğu bu kağıt kadını geçirdi zihninden dakikalarca. Kadının şeffaf ellerini sırtında hissetti. Sonra her şey normale döndü şair için. Sağ tarafında penceresi, sol tarafında da emektar masasını gördü. Sigarasının dumanı hala havada süzülüyordu. Müzik devam ediyordu. Gramofona yürüdü, şarkıyı susturdu ve sigarasını söndürdü. Sonra kapı eşiğine doğru birkaç adım attı.
Şair bir daha o dört duvara dönmedi.

Sokakta saatlerce yürüdü. Bir bileti veya arabası yoktu. Cebinde birkaç tane kağıt ve bir kalem vardı. Şair şehirden uzaklaşırken gün bitmiş ve gece başlamıştı. Yollar arabalar ile doluydu. Yol kenarındaki bariyerleri aştı ve dik bir yokuş indi. Denizin en gizemli hâli karşısındaydı. Gariptir ki, sahilde sarhoşlar veya genç çiftler yoktu. Sahil bomboştu. Ayakkabısı kumlara bata çıka ilerlerken ceketini çıkarıp omzunun üstüne attı. Çok geçmeden küçük ve acemi bir işçi tarafından yapıldığı belli olan derme çatma bir dört duvar gördü. Bu küçük evin önünde kendi halinde beş kayık vardı. Kahkaha sesleri çalınıyordu kulağına. Eve yaklaştıkça kahkahaların arasından müzik sesleri de duymaya başladı. Bir mekânda ne tür insanların olduğunu o mekânda çalan müziklere göre anlayabilirdi ve o evden Tanju Okan'ın sesi geliyordu.

Seni hayatımca sevdim.

Sana taptım, sana delirdim.

Derme çatma kapıyı tereddütsüz açtı. Başını içeri uzattığında evdeki beş ihtiyarın beşi de ona bakıyordu. Bir süre için iki tarafın da tanıdığı ses duyuldu ortalıkta. Sonra ihtiyarlardan birisi ayağa kalktı ve şaire doğru yürüdü.

Sabahçı kahvehanesine hoş geldin delikanlı.

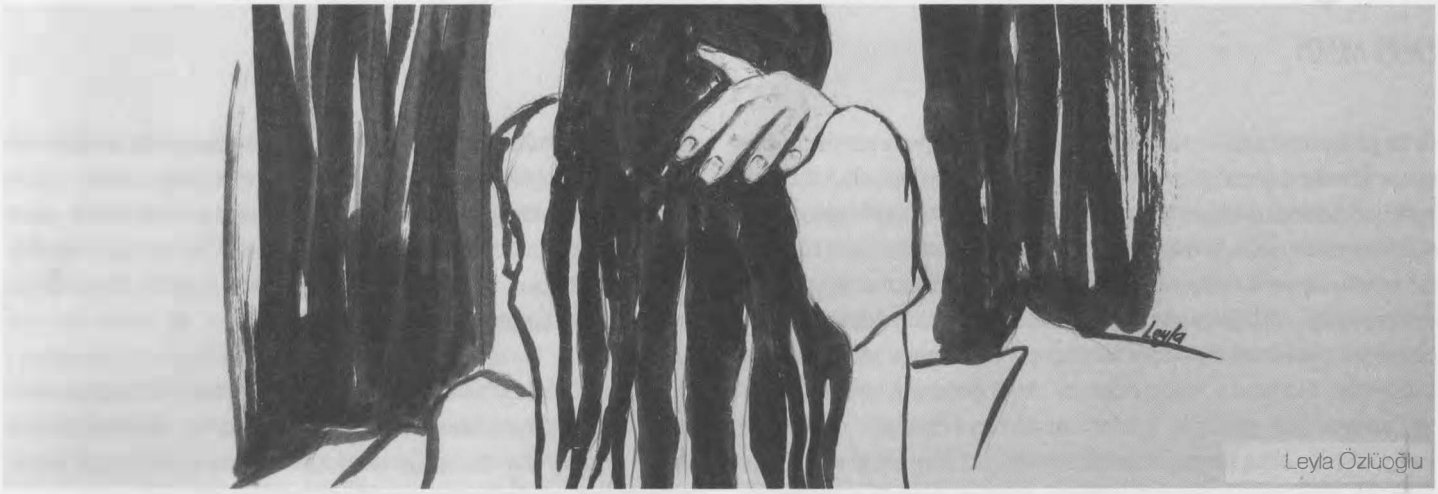
Şair kahvehaneye girişinden sadece yarım saat sonra kendini evinde gibi hissetmeye başladı. Kahkahalar durmak bilmiyordu. Çok geçmeden tekrar sabah oldu. Günün ilk ışıkları ahşap masalara hafif hafif dokunuyorken ihtiyarlardan birisi konuştu:

- Bize yol denizdir. Sen burada kal. Gün batmadan döneriz biz.

İhtiyar kapıdan çıkarken "Umarım dönebiliriz" diye mırıldandı. Bu mırıldanmayı kendinden başka kimse duymadı.

Tekne motorunun sesi denizi yardı. Beş tekne arka arkaya ilerlemeye başladı. İhtiyarlar deniz kokusuyla, rüzgârla sarhoş olup bir daha dönmemek istercesine gidiyorlardı sonsuzluğa. Hüznün ve sonsuzluğun birleşimi olan deniz de şiire benziyordu şaire göre.

Şair, ihtiyarların hepsi gittikten sonra en çok güneş alan masaya oturdu ve ceketinin cebinden bir kağıt alıp yazmaya başladı:
Merhaba sevgilim, bu bir şiir değil. Sana denizden yazıyorum. Belki de sana ulaşmak için mekân değiştirmem gerekiyordu. Varlığını her yerde hissedebiliyorum. Seni öyle seviyorum.

Leyla Özlüoğlu

Farklı hayat hikâyeleri olan, aynı denizin adamlarıyla tanıştım. Ben sana nasıl bağlıysam, onlar da denize aynı tutkuyla bağlılar. Ceketimin cebindeki kağıtlar sana dokunmamı sağlıyor. Kalemim, mürekkebinin bitmemesi için direniyor. Hep sana yazıyorum.

Şair, sevgilisine yazdıktan sonra saatlerce denizi izledi. Sonunda uzaktan bir teknenin geldiğini gördü. Tekneyi kullanan ihtiyar birkaç dakika sonra kahvehaneye girdi. Uzun süre şairle konuşmadı. Şair bu sessizliği bir soruyla bozdu:

- Dönmeyecekler mi?

İhtiyar buruk bir tebessüm etti.

Biz bugüne kadar her gecemizi yarın yokmuş gibi yaşadık. Bizi deniz birleştirdi ve ayıran da o olur. Ben yıllar önce kızımı verdim denize, bir diğerimiz kardeşini verdi, birimiz ise denizle büyüdü. Her birimizin hikâyesi farklı, ama aynı paragrafta birleştik.

Ruhumuzdaki aşkla denizci olduk biz. Bir sabah sahildeki beş sarhoş birleştik ve derme çatma bir ev yaptık. O eve "kahvehane" dedik. Hiç uyumadık ve eşikten çıktığımız anda beklemeyi kestik.

Sonra tekrar denize baktı. Dostlarının hepsini de bir gecede kaybedebileceğini hiç düşünmemişti. Zaman geçtikçe ölüyordu. Kapıya doğru yürüdü, dışarı çıktı. Denizden gelen rüzgâr, saçlarından önce ruhuna işliyordu.

Şair arkasından sesleniyordu ama ihtiyar duymuyordu. Teknesinin halatını aceleyle çözdü. O çok bilindik motor sesi, bu defa bir veda marşı gibi yayılıyordu sahile. Dolunayın şahitliğinde son defa döndü arkasını ve kahvehaneye doğru bağırdı:

- Biz her anımızı yarın yokmuş gibi yaşadık, biz her saniye vedalaştık!

Zaman ve mekân kavramı ihtiyarın teknesi uzaklaşırken yok oldu. Güneş defalarca doğup battı. Hiç kimse, eski yerine dönmedi. Gramofona plak koyan veya ışığı yakan olmadı. Defalarca uyuyup uyandı şair. Sonra kahvehaneye döndü, ceketinin cebinden bir kağıt aldı. Sigara paketinin yanına koyduğu kalemini eline aldı:

Ve bir gecede topladığım umutlarımı, bir güneşlik vakitte kaybettim
Gün ve gecede yazdım
Bir kadın yarattım
Rüzgâra, dalgalara ve sahillere yazdım
Şair duvarlar arasına sıkışmıştı ve bu dört duvar ona bir dünya sundu
Şairin yeri yoldur, şair zaman yolcusudur
Ve bu sahil, şairin son yolculuğudur

Kağıdı, kahvehanenin kapısına sıkıştırdı. Sahilde yürümeye başladığında ceketini yerde peşi sıra sürüklüyordu. Şairin kapıya astığı son şiiri, rüzgârın da yardımıyla denize doğru havalandı. Sonra şaire ne oldu, hiç bilinmez. Belki kendini denize sundu. Belki hayatını yollarda harcadı. Artık onun küçük dünyasında şiir ve deniz birbirine bağlıydı.
O da artık, denizin adamıydı.

"Etrafta yaşayanlar Ceket'in varlığına alışmıştı. Zarar gelmezdi ondan. Bütün gün sahilde oturup ceketinin cebinden bir şeyler çıkarmaya çalıştığı için adını 'Ceket' koymuşlardı. Şairmiş bir zamanlar, öyle diyorlar. Edebî bir ruhun parmakları birkaç dolunay boyunca tutuklu kalırsa o ruh, aklını yitirirmiş."

Döngü

EMRE AKSOY

Orta yaşlardaki adam, kanlar içinde yerde yatarken kadın da başucunda diz çökmüş, onun başını ellerinde tutuyordu. Adamın nefes alıp verişi gittikçe kısa, iki nefes alıp verme arasında geçen süre ise uzun olmaya başlamıştı. Kadın ona çıldırmış gibi bir şeyler söylüyor; ama adamın yüz ifadesinden artık onu duymadığı anlaşılıyordu. Yattığı yerde küçük bir kan gölü oluşmuştu. Kadına bir şeyler söylemek istedi; ama sadece bir tıslama çıktı dişlerinin arasından. Sonunda karşısındakine değil de sanki başka bir şeye bakıyor gibi görünen gözler kapanmaya başladı, nefes alıp verişi durdu. Kısa bir süre sonra adam, sol elini kadının yüzüne koymak istercesine havaya kaldırdı; ama el, hedefine ulaşamadan bir daha hiç kalkmayacak şekilde tekrar yerine düştü. Kadın yukarıya doğru bakıp delirmiş gibi bir çığlık atarak kollarında tuttuğu başı göğsüne bastırdı. Görüntü karardı, ortaya konulan bu yapıtta emeği geçenlerin isimleri aşağıdan yukarıya doğru geçmeye ve filmin müziği çalmaya başladı. Sinema salonunun loş ışıkları yandığında, Kerem başını koltuğa yaslamış, dram türündeki bu başarılı filmin etkisinden kurtulmaya çalışıyordu. Sinemaya Çiğdem ile geleceklerdi ama son anda Çiğdem'in işi çıkmıştı.

Sinema salonundan aceleyle çıkıp Kadıköy Çarşısı'nın kahve, nargile ve balık kokusuyla harmanlanmış dar sokaklarında gezinmeye başladı. "Bu semti seviyorum." Temmuz ayının sıcak ve nemli havası insanların ciğerlerine yapışıyor, nefes almalarını güçleştiriyordu. Gün batımında ufukları ateş rengine kestiren güneş, yüzüne vurduğu insanların kirpiklerinde sarı renkli toz parçacıkları olup parlıyordu. Pavyonların bulunduğu sokaktan geçerek iskeleye indi, meydandaki boş banklardan birine oturdu. Yan bankta bir çift oturuyordu. Erkek, kızın elini tutmuş ona bir şeyler anlatırken, utangaç bir gülümsemeyle önüne bakan kız, diğer eliyle göğsüne kadar inen bukleli saçlarının ucunu kıvırıyordu. Tıka basa insanla dolu bir vapur, genzinden çıkardığı o gür sesle iskeleye yanaştı, dertlerini döker gibi yolcularını iskeleye döktü. Gül satan çingene kadınlar, sarkık memelerinin üzerine yasladığı gül demetini kucaklarken bağırmaya başladı: "Güller bi lira bi liraaa!" Güneş karşı yakada Ayasofya'nın arkasına inerken, meydan sağa sola koşturan insanlarla doldu boşaldı. Vapur bir kere daha gürledi, yavaş manevralarla dönüp boğazın coğrafik dalgalarını yararak gözden kayboldu. Darmadağınık saçları ve kirli yüzündeki iri gözleriyle küçük bir kız çocuğu geldi, Kerem'in karşısında dikildi. Sadece nefesiyle besleniyor gibi görünen bu çelimsiz çingene kızın yüzünün yarısı gözden ibaretti. "Abi bi tane alsana" dedi, ince parmaklarıyla tuttuğu ıslak mendili uzatırken. Kerem cebinden beş lira çıkarıp kıza verdi. "Mendil sende kalsın." Kız parayı aldı, afallamış gibi baktıktan sonra avucunda sıkarak koşar adım uzaklaştı. Kerem'in gözleri kızın yere basan çıplak ayaklarına takıldı. Yan taraftaki çift oturduğu yerden kalktı, kalabalığa karışıp gözden kayboldu. Çiğdem çoktan eve gelmiş, Kerem'i bekliyordu. Yine geç kaldığı için ona kızgındı. Geldiğinde hesabını soracağım diye düşündü.

Güneş çoktan batmış, hava kararmıştı. Kerem oturduğu bankta kıpırdandı, kafasını kaldırıp gökyüzüne bakınca İstanbul'un ışıklarının dört bir yandan göğe vurduğunu, bunun da en parlak yıldızların bile görünmesini engellediğini fark etti. Sahte bir kızıllık tüm göğü kaplamış, bulutları gri bir renge büründürmüştü. Ay, bulutların arasında sıkışmış ve sıkılmış duruyordu. Usul şıpırtılarla sahili okşayan deniz, ufuktaki gri bulutlara dokunurken, Haydarpaşa tren garının sarışın bir kadının yumuşak saçlarına benzeyen ışıkları, üzerine düştüğü dalgaların uysal kımıldanışlarıyla ıpıl ıpıl görünüyordu. Kerem'i bir yazar müsveddesi kisvesine sokan o iç ses konuşmaya başladı. Kelimeler... Aklında fırıl fırıl dönüp zihninin duvarlarında yankılanmaya başladı. "Haydarpaşa'yı da yaktılar... Şu yedi tepeli güzel şehrin bu ihtişamlı binasına kirlenmiş fikirlerin aşağılık pazarlıklarını bulaştırdılar. Ne diyeyim ki sana İstanbul, ne diyeyim ilk aşkımın şehri? Dünyaya gelip de kendini Allah'ın vekili olarak tayin eden hemen herkesin üzerinde hak ettiği gözdesi, yedi uygarlığın merkezi, dört imparatorluğun başkenti." Olduğu yerde hafifçe yana yattı, arka cebindeki paketten bir sigara çekip ince dudaklarının arasına koydu. "Ne diyeyim ki sana insanoğlu? Anlamadığın her şeyden korkan, bu yüzden de onu ya lanetleyip ya da kutsayan insanoğlu... Yanlış olması muhtemel cevaplarla yaşamak yerine neden ömrünü arayış içinde geçirmek bu kadar korkunç geliyor sana? Neden sarılmıyorsun bizi bu kaybolmuşluğun içinde gerçeğin elinden deli olmaktan önleyen sanata? Ve işte gece vardiyasına başlayan işçiler... Özrümü bir rozet yapıp konteynerleri boşaltmak zorunda olan o mavi damarları pörtlemiş ellerinize bırakmak istiyorum. Çünkü biliyorum ki, o büyük yazarın da dediği gibi, 'dünyada bir tek suçlu varsa, herkes hep birlikte suçludur.' Sizden kaçmam, kendimden utandığım içindir. Ve bu anlatılan, kimsenin hikâyesi değildir."

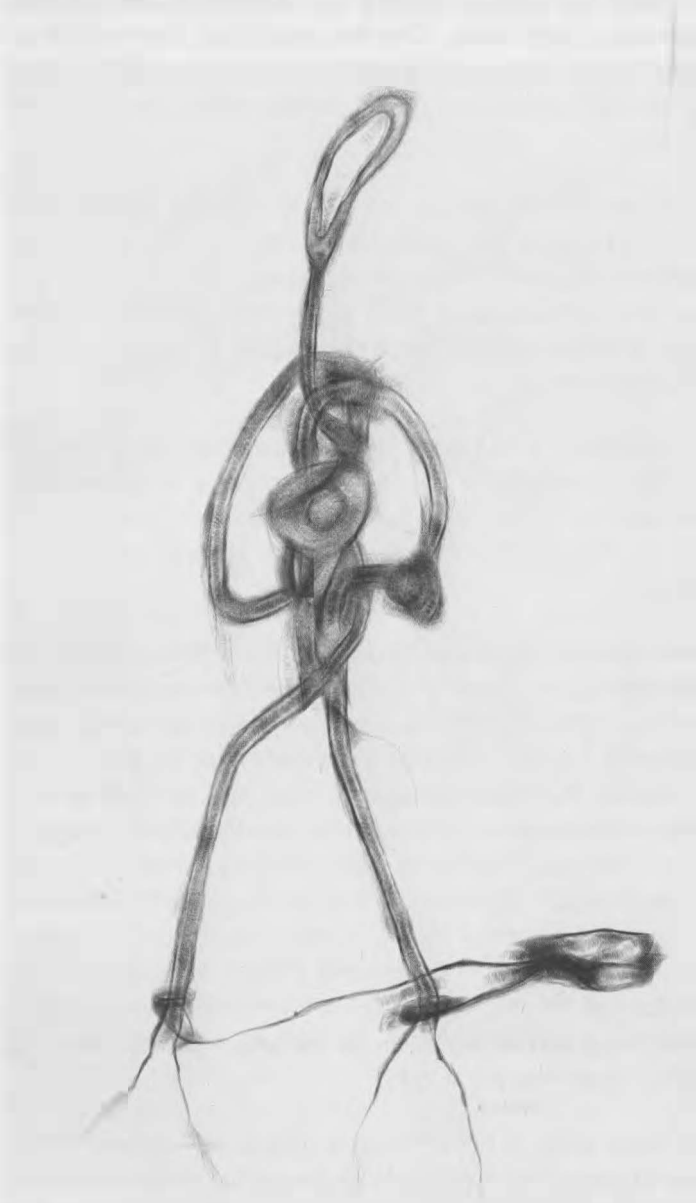
Meydan artık sakindi. Vapur seferleri bitmiş, işten gelen veya akşam vardiyasına giden insanlar çoktan kaybolmuştu. Bir süredir dudaklarında beklettiği sigarasını yaktı, karanlıkta yanan tütünün cayırdamasını dinledi. Ayağa kalkıp arkasındaki caddeye doğru yürüdü, bir taksiye atlayıp eve doğru yol almaya başladı.

Taksi bir sokaktan diğerine saptı, bazı ahşap evleri geçti. Alt geçitleri ve üst geçitleri de... Önünde seyyar midyecilerin bulunduğu büfeleri de geçti. Fısfıslı boyalarla boyanan duvarları da çoktan geçmişti. Evlerinin bulunduğu sokağa gelince taksi durdu. Taksiden inince terlemiş olduğunun farkına vardı. İnsanların evlerine erkenden çekildiği bu işçi mahallesinde sessizliği bozan, penceresi açık birkaç evden gelen müzik sesiydi şimdi. Sokak lambaları ya bozulmuş ya da kırılmıştı. Eski ahşap evlerin kasvetini düşürdüğü karanlık sokakta yürümeye başladı. Eve birkaç metre kala başını öne eğmiş yürürken birisinin "Pardon birader, bakar mısın?" dediğini duydu. Kafasını kaldırıp bakınca karşısında iki kişi gördü. "Bir sigara versene birader." dedi, iri cüsseli olan. Kerem, adamın ses tonundaki tehdit edici tavra aldırmadan cebinden sigara paketini çıkardı, adama vermek için kafasını kaldırırken karanlıkta sivri ucu parlayan metalin göğsüne doğru geldiğini görebildi. Kendini geriye doğru atmaya fırsat bulamadan bıçak göğsüne saplandı. Üzerine çullanan adamları itmeye çalışırken ciğerlerinde dayanılmaz bir acı hissetti. Nefesi kesilip yere yığılırken, adamlar Kerem'in ceplerini soyup karanlık sokaklardan birine dalıp yok oldular. Her şey bir anda oldu. Boğuşma seslerini duyan mahalleli balkona koştu, birkaç kadın çığlık attı, birkaç adam yerde yatanın yanına koşup sağa sola bağırdı. Kerem'in bilinci hala yerindeydi; ama çok güç nefes alabiliyordu. Sırt üstü yatarken göğsünde saplı duran bıçağı gördü. Artık elleri karıncalanıyor ve kesikli nefes alıyordu. Sesler karışmaya, görüntü bulanıklaşmaya başladı. Birden üzerine biri eğildi. Çiğdem'di bu! Gürültüyü duyup kalabalığı görünce o da dışarıya çıkmış olmalıydı.

"Kerem!" diye bağırdı Çiğdem, "Ne oldu? Ne?" Gördüğü şeye inanamıyormuş gibi şok içinde yüzünü Kerem'in yüzüne yaklaştırdı. Siyah, düz saçları şakaklarından kayarak yerde yatanın yüzünü kapladı. Sallanmaya başladı,

"Geçecek" dedi, fısıldar gibi, "şimdi hepsi geçecek." Gözlerinde biriktirdiği birkaç kristal, yerçekimine yenilerek Kerem'in ağzına damladı.

Şimdi Kerem yerde yatarken Çiğdem de başucunda diz çökmüş, onun başını ellerinde tutuyordu. Kerem'in nefes alıp verişi gittikçe kısa, iki nefes alıp verme arasında geçen süre ise uzun olmaya başlamıştı. Çiğdem, ona çıldırmış gibi bir şeyler söylüyor; ama Kerem'in yüz ifadesinden artık onu duymadığı anlaşılıyordu. Yattığı yerde küçük bir kan gölü oluşmuştu. Çiğdem'e onu sevdiğini söylemek istedi; ama sadece bir tıslama çıktı dişlerinin arasından. Sonunda karşısındakine değil de sanki başka bir şeye bakıyor gibi görünen gözler kapanmaya başladı, nefes alıp verişi durdu. Kısa bir süre sonra Kerem, sol elini Çiğdem'in yüzüne koymak istercesine kaldırdı; fakat el, hedefine ulaşamadan bir daha hiç kalkmayacak şekilde tekrar yerine düştü. Çiğdem yukarıya doğru bakıp delirmiş gibi bir çığlık atarak kollarında tuttuğu başı göğsüne bastırdı.

Rabia Kip

Amelie

GAMZE İYEM

Oysaki siz bayım bir sebze bile olamazsınız çünkü enginarın bile bir kalbi vardır.

Sinemanın büyüsüne inanır mısınız?

Ya imgelerin büyüsü ve ayrıntıda gizli yaşamlara?

Size her sahnesi bir yağlı boya tablosu kadar renkli olan, ayrıntılarıyla büyüleyici bir filmden bahsedeceğim. Mantık hatası aramayı anlamsız kılan, "Olur mu şimdi böyle, nasıl yani, ne alaka!" tepkilerinin gereksiz olduğu, bir yandan aklınızı karıştırırken bir yandan mutlu eden, kendine özgü, ince, duygulu bir film.

2000'lerin en etkileyici filmlerinden biri, hikâye anlatımına ve sinema biçimine yeni bir soluk getiren 'Le Fabuleux Destin d'Amélie Poulain' Türkçe adıyla 'Amelie' yönetmeni ve aynı zamanda senaristi Jean Pierre Jeunet'in tüm dünyada tanınırlığını arttırmış; sonraki yıllarda çekilen bazı filmlerin de öncüsü olmuş bir film.

Rastlantıların, tuhaflıkların ve aşırılıkların hiç eksik olmadığı, tüm karakterlerini hayalleri, özlemleri ve kırılganlıklarıyla resmederken eğlenceli halinden bir an bile taviz vermeyen bir film. Bu film her şeyden önce kesinlikle ezber bozan familyasından.

Peki nedir filmi böylesine farklı kılan? Bunu filmin giriş kısmından alıntılayarak daha iyi açıklayabilirim sanırım. Şöyle başlıyor film: "3 Eylül 1973'te saat 6'yı 28 dakika 32 saniye geçe, dakikada 14.670 kez kanat çırpabilen, mavi bir sinek Monmartre'da, St. Vincent sokağına kondu. Aynı saniyede bir restoranın terasında masa örtüsünün altından süzülen rüzgârla dans eden bardakları kimse fark etmiyordu. Yine aynı anda, 9'uncu bölgede Trudaine caddesi 28 numaranın 5'inci katında Eugene Coliere, en iyi arkadaşı Emile Maginot'nun cenazesinden döndükten sonra ismini adres defterinden sildi. Aynı anda Raphael Poulain'e ait olan bir X kromozomlu sperm Amandine Fouet Poulain'e ait olan bir yumurtayı döllledi. Dokuz ay sonra Amelie Poulain doğdu."

Bu kadar basit ve her an olmakta olan şeyleri masalsı bir anlatımla işliyor film. Yani filmde bir de dış ses unsuru var. Paralel zamanda yaşanan olaylar, tarih, saat hatta saniyeleriyle anlatılıp birbirine gayet başarılı şekilde bağlanıyor. Kısacası çok sıcak bir anlatıma ve kompozisyona sahip bir film. En özel tarafı ise günlük hayatta yaşadığımız anlık duyguların, örneğin; kalbin hızla atması, yerin dibine girmeyi istemek veya girmek, filmde gayet güzel yansıtılmış. Filmin amacı da bu zaten, Hollywood senaryolarının aksine bir şeyleri yoluna sokmak için büyük teknolojilere, zekaya, insan öldürmeye vs. gereksinim duymuyor Fransızlar ve bunu daha romantik hallediyorlar.

Filmin konusuna gelince, Amelie Poulain'a doktor olan babası kalp hastalığı teşhisi koyuyor ve diğer çocuklardan uzak yetiştiriyor. Oysa babasıyla uzak bir ilişkisi olan Amelie, bu sağlık kontrollerinde heyecanlandığı için kalp atışı hızlanmaktadır sadece. Küçükken annesi vefat ediyor, bu olayın sonucunda babası sessiz ve silik bir adama dönüşüyor. Amelie de bu yalnızlığın ortasında kendini eğlendirebilmek için oldukça ilginç ve derin bir hayal gücü geliştiriyor. 22 yaşına geldiğinde yalnız yaşıyor ve Paris'te bir kafede garsonluk yaparak hayatına devam ediyor. Hiç arkadaşı ve hayattan beklentisi olmayan bu utangaç ve sevimli genç kadının hayatı, kısa zaman içinde değişim içine giriyor ve filmin gelişme kısmı başlıyor. Hayatını küçük zevklere adamış ve hayal gücünü tamamen serbest bırakmış haldeyken Prenses Diana'nın öldüğü gün değişmeye başlıyor bu hayat. Bu olay da çok farklı ve vurucu bir şekilde işlenmiş filmde, bir ölüme yaratılan farkındalığı gördüğünde izleyip geçtiği haberlerden sonra kendini suçlu hissediyor insan. Haberden duyduğu şok ve birbirini izleyen birkaç olaydan sonra banyo fayansının arkasında bir çocuğun yıllar önce sakladığı metal bir kutu buluyor Amelie. Tabii ki kutunun sahibini aramaya başlıyor ve kutunun sahibini bulup o kişide yarattığı mutluluğu izlediğinde büyük keyif alıyor ve diğer insanların hayatlarında da güzel etkiler yaratabilmek için bir şeyler yapmaya karar veriyor. İşte film tam anlamıyla burada başlıyor, Amelie insanlara iyilik dağıtan bir meleğe dönüşüyor. Birçok kişinin hayatına dokunup onların mutluğuna sebep oluyor; ama bir süre sonra insanların mutluluğu Amelie'ye kendi yalnızlığını sorgulatıyor ve aşk, filmin kalbine oturan bir konu haline geliyor.

Aslında konu bu kadar basit; ama Jean-Pierre Jeunet bu basitliği filmin içindeki küçük ayrıntıları, saptamaları, kamera teknikleri ve görüntü efektleriyle şahaneleştirmiş. Yann Tier-

sen'in müzikleri ve Audrey Tautou'nun oynadığı Amelie karakteriyle çok sevimli, sıcak ve büyülü bir film...

Filmin amacı uzun bir giriş gelişme sonuç işlemek değil zaten; anlık olaylar nesneler ve etkileri seyirciye aktarılmak isteniyor ve öyle başarılı tasvir ediliyor ki bu, izledikten sonra hayatınızla ilgili uzun vadeli olaylara değil anın sizde yarattığı etkilere odaklanacaksınız. Filmin bilinçaltınıza fark ettirmeden işlediği o, mutluluğun küçük ayrıntılarda gizli olduğu ve başkalarının mutluluklarından mutlu olunabileceği inancını hissediyorsunuz. Bu da insan aklının derinliklerinden geçen birtakım düşüncelerin saf biçimde ifade edilmesi nedeniyle oldukça anlamlı; zamanı, olayları ve insanları çok güzel analiz eden, insanlara çok şey öğretecek nitelikteki bir film çıkarıyor karşımıza.

Filmin birkaç can alıcı sahnesinden bahsetmek istiyorum: Amelie'nin yolda yürüyen kör adamın koluna girerek etrafı tasvir ettiği ve bir dakikalığına da olsa o yaşlı adamın gözlerini açtığı bir sahne var mesela, oldukça etkileyici bir anlatımla işlenmiş. Sevdiği adamın kafeyi terk ettiği sahnede Amelie'nin birden suya dönüşüp yok olması gayet ütopik anlatılmış; ama o durumda hissedilen gerçekliği öyle güzel yansıtmış ki sinema perdesinde görülen en iyi hayal kırıklığı sahnelerinden birini izletiyor bize. Örneğin, Amelie'nin kulaklarını avuçlarıyla bir açıp bir kapayarak dünyayı diğer insanlardan farklı duyduğu sahne insanın içini ısıtan cinsten. Ve bazı sahnelerde yerinde kullanılmış animasyon harikaları filmi mükemmele doğru adım adım götürmüş.

Ayrıca filmin diyaloglarının içine ustaca serpiştirilmiş seyircinin hafızasına kazınan birkaç cümleyi de paylaşmak istiyorum:

"Sen olmasaydın bugünkü duygularım ancak dünkü duygularımın ölü kabuğu olurdu."

"Hayat asla sahnelenemeyecek bir oyunun sonsuz tekrarından ibaret."

"Oysaki siz bayım bir sebze bile olamazsınız çünkü enginarın bile bir kalbi vardır."

"Parmak gökyüzünü gösterirken; ancak aptallar parmağa bakar."

Amelie sinemanın ne kadar zor bir iş olduğunu kanıtlayan, olağanüstü müzikleri, özenle seçilmiş planları, oyunculuğu ve üstün kurgusu ile anlatmak istediğini tam da kendine yakışır bir masal tadında anlatan olağanüstü bir yapım, bir masal. Bir masalın gerçek olması...

Filmi izlerken hem iyi bir masal dinliyor hem de sanki birçok tablo içinde geziniyormuş gibi bir hisse kapılıyorsunuz. Bunların yanı sıra, resim ve edebiyat gibi sanat unsurlarıyla süslenmiş senaryo ve bu tarz filmlerde pek rastlanmayan, görsel efektlerle desteklenmiş sahneler de oldukça lezzetlendirilmiş. Kısacası Amelie, dünyanın en stil sahibi filmlerinden bir tanesi.

Her daim Amelie gülümsemesi gibi şirin ve umut dolu kalın.

Aylak Adam

BERK İLERİAK

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın roman ve öykücülüğünde 1950'li yıllar, tam olarak bir yol ayrımıdır. Bu ayrım şu şekilde iki ana yazar grubuna ayrılabilir: İlk olarak toplumcu gerçekçi köy romanı yazan, sol eğilimli yazarlar; ikinci olarak ise A Gazetesi bünyesinde ve Orhan Duru'nun önderliğinde, varoluşçuluk ile modernizm etkisinde olan yazarlar. Yusuf Atılgan da, tam olarak ikinci grup yazarların temsilinin bir parçasıdır.

2. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerini yaşayıp, olanca gücüyle bu etkileri ortadan kaldırmayı çabalayan, yabancılaşmış, bunalmış bireyin yarattığı tepki, modernizm akımıyla eserlere yansımıştır bu dönemde. Freud'un psikanalitik yöntemi sayesinde, bu bireyin bilinçaltına girmek de kolaylaşmıştır. Ayrıca, bütün bu düşüncelerin yanı sıra, tüm dünya varoluşçuluk felsefesi ile kendini ve yaptıklarını daha kapsamlı sorgulamayı öğrenmeye başlamıştır. Tüm bu fikir, edebiyat ve bilim akımları Yusuf Atılgan'ı etkilemiş ve kendisine Aylak Adam'ı yazdırmıştır. Karakter ve tipin gerçek bireye dönüşmesi yolunda belki de en büyük adımı atmıştır Yusuf Atılgan. Kitle tarafından tek tipleştirilmeye çalışılan o ötekileşmiş, bunalmış, saçma ve uyumsuz bir yaşama sahip kişinin başkaldırısı ilk cümleden son cümleye kadar kişinin umut ve sevgi arayışı olarak anlatılmıştır Aylak Adam'da.

Kitabın konusu ve eleştirisine geçmeden önce Yusuf Atılgan'ın hayatına değinmek gerekirse, Yusuf Atılgan, İstanbul Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü'nü bitirmiştir ve bir süre de edebiyat öğretmenliği yapmıştır. Hacırahmanlı Köyü'nde çiftçilikle uğraşmış, ayrıca hayatı boyunca katıldığı birçok yarışmadan ödül kazanmıştır. Aylak Adam ile Yunus Nadi Roman Yarışması'nda ikincilik kazanmış ve bu tarihten itibaren eserlerine ilgi artmıştır. Yazdığı Aylak Adam eseri, Türk edebiyatında çağdaş bireyi olanca trajedisiyle anlatan ilk roman olarak kabul edilir. Bir diğer ünlü eseri Anayurt Oteli ile yine yalnızlık bunalımını anlatmıştır. Ancak son eseri Canistan'ı tamamlayamadan İstanbul'da hayatını kaybetmiştir.

Aylak Adam, paralı ama zengin olmayan, sorumluksuz bir bohem hayat yaşayan, hayatın anlamını gerçek sevgiyle bağdaştıran C.'yi ve onun kitapta anlatılan dört mevsimdeki farklı yaşayış ile düşünce yapılarını konu almaktadır. C.'nin kitaptaki sevgi arayışı kitapta C. tarafından sarf edilen "Ya ararım ya yaşarım." cümlesiyle gözler önüne serilmektedir. Ana karakter C.'yi daha derinden incelemek gerekirse, yani çocukluğuna inersek, onun Oedipus Kompleksi yaşadığını anlayabiliriz. Çocukluğunda annesini kaybetmiştir; ancak çok sevdiği, onun için anne figürü olan teyzesiyle birlikte hayat sürerken, başına gelen travmadan sonra emlak zengini olan babasına karşı çok büyük bir nefret duygusu hissetmeye başlamıştır. Bu travmanın sebebi ise, babasının bir gün teyzesiyle cinsel ilişki yaşadığını görmesi üzerine ona nefret duymasıdır. Gördüklerinin ardından babasının üstüne atlayıp onu engellemeye çalışırken, babasının onun kulağını yırtması ise babasının onda bıraktığı bir izdir. Babasına karşı ikinci bir korkusu ise onun sert ve çok gür bıyıklarıdır. Bıyık bu yüzden C.'nin çocukluğundan beri en korku ve nefret duyduğu şeydir. Son olarak babasının evdeki her kadının, özellikle teyzesinin bacaklarına duyduğu cinsel istek, C.'nin baba nefreti yüzünden onu kadın bacaklarına karşı korkak bir hale getirmiştir. Bu üç şey (bıyık, kadın bacağı, kulak) kitabın leitmotiv'i (nesnelerin karakterize edimi ve sürekli tekrarlanıp motif haline gelişi) haline gelmiştir. Kitap boyunca yerli yersiz kulak kaşıntısı (gergin olduğunda) ve bacaklardan korku, bu leitmotiv'lerin göstergesidir. Özgür olsa da bunlar yüzünden varoluşçu bir tutsaklığın içindedir C..

Kitabın adı olduğu gibi kitap, aylaklığı geniş bir çerçevede konu edinir. Babası (para) sayesinde veya yüzünden -onun kendi olmasını engeller- aylak olan C., bir isim bile ona fazla olacağı için isimsizdir ve ona göre isim bir insanın onunla en az ilgili yanıdır. Ayrıca, isminin olmamasının bir diğer sebebi de babasının teyzesine yaptığından dolayı babasına karşı öç alma isteğidir; çünkü bu adı ona babası koymuştur. Atılgan'ın kitapta bahsettiği iki kavram ku-ya-ra (kumda yatma rahatlığı) ve a-da-ko (ağaç dalı kompleksi), C.'nin, hatta genişletmek gerekirse evrensel bireyin özgürlük probleminin sebebini açıklamaktadır. Özgürlük isteyen insanın toplum tarafından yabancılaştırılmasını, aykırılık ve uyumsuzluğuna bağlamaktadır. Aylak olan C.'yi de modernlikle tezat hale getirmektedir. Toplumun değerlerine karşı C.'nin tutumu, toplumun ve kültürünün saçma olduğudur. Burada işte yabancılaşır ve aykırı insan haline gelir. Kitaptaki varoluşçuluk da bu noktada gözler önüne serilmektedir.

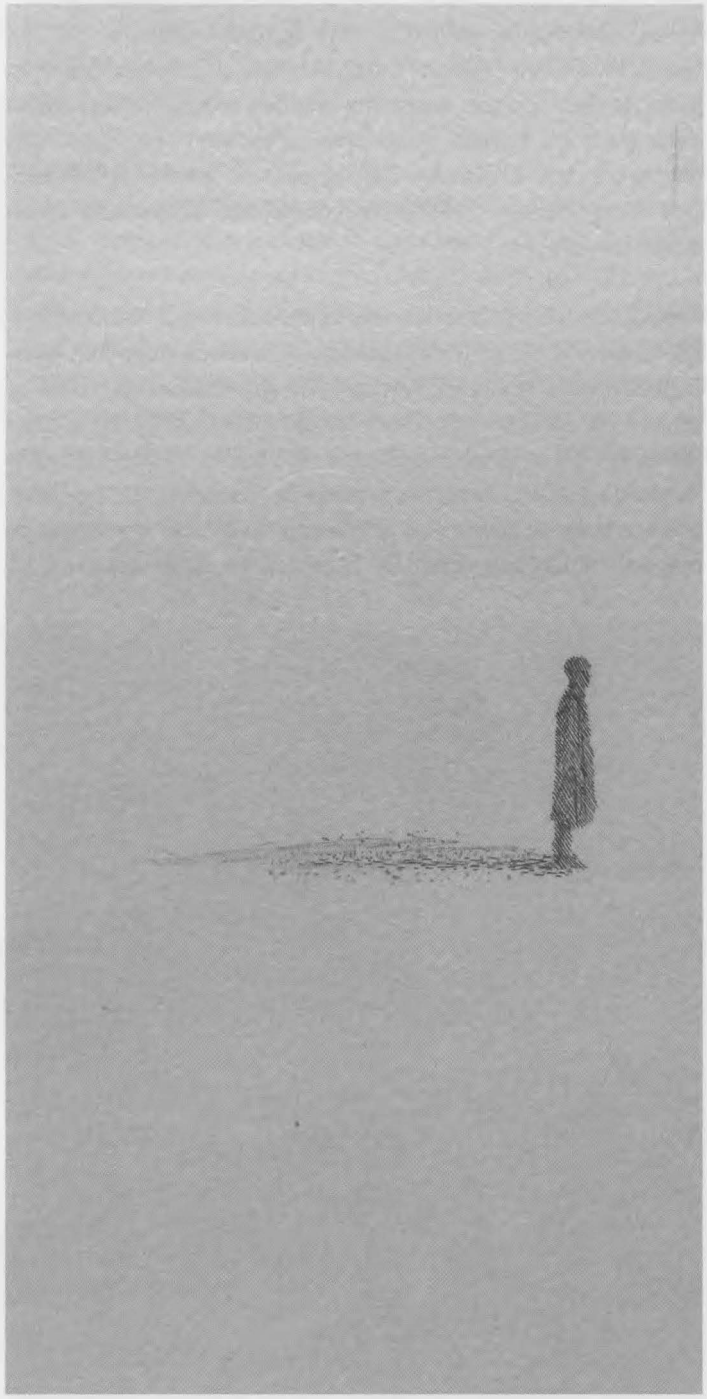
Kitaptaki ana olaylar C.'nin sevgi arayışı boyunca yaşadığı ilişkilerdir. Ona göre onun sevgi vereceği kişi, onu sıkıntıdan kurtaracak tek kişidir. Kitap C.'nin sıkıntısını tanımladığı iki cümleyle başlar "Birden kaldırımlardan taşan kalabalıkta onun da olabileceği aklına geldi. İçimdeki sıkıntı eridi." ve biter "Sustu, konuşmak lüzumsuzdu. Bundan sonra kimseye

ondan söz etmeyecekti. Biliyordu, anlamazlardı." Bu iki cümle umut arayışının C.'nin yenilgisiyle sonuçlandığını göstermektedir. İlk olarak sevgisini üniversiteli sade bir kız olan Güler'e vermiştir C.; fakat ayrılmıştır, onda bulamadığını ise yazın karşılaştığı eski sevgilisi ressam Ayşe'de aramış; ancak bu sefer de terk edilmiştir aylak olduğu için. Bu ilişkilerin başarılı olamamasının varoluşçu bakış açısıyla sebebi şudur: Kimse bir başkasına ulaşamaz; çünkü kimse kendi sınırlarına varamaz.

C.'nin yaşantısı dışında kitapta betimlenen daha birçok evrensel durum vardır. Örnek olarak sinemadan çıkan insanı anlatmıştır Yusuf Atılgan. İnsanın sinemadan romantik duygularla çıkıp içinde nasıl dünyayı değiştirme düşünceleriyle karşı karşıya kaldığını anlatılmıştır. Yerel durumlar teker teker tüm insanlığı tanıtan durumlar haline gelmiştir Yusuf Atılgan'ın anlatısıyla. Ayrıca kitapta bolca tekrarlanan elipaketliler sınıfı vardır. Bunlar, toplum tarafından tek tipleştirilmiş, duygusuz orta sınıf insanlardır. Burada toplumun C. ile tezadı anlatılmaktadır. Bunların yanı sıra, kitapta bir imkânsızlık vardır. Ne kadınlarla şansı yaver gider C.'nin ne de karşısına tek sevdiği garson çıkar en sevdiği restoranda. Bu imkânsızlıklar C.'nin umudunu yitirmesinde de çok büyük rol oynar.

Kitabın dilini incelemek gerekirse, altında derin anlamlar yüklü olmasına rağmen dil sade, süssüz ve benzetmesizdir. Kitaptaki dil ve anlatımın pekiştirilmesi için de çeşitli anlatım biçimleri ve anlatım teknikleri kullanılmıştır. Bunlar: bilinç akışı, iç monolog, iç çözümleme, diyalog, iç diyalog ve flashback teknikleri; ayrıca mektup ve günlük türleridir. Bu tekniklerle modernizmden postmodernizme doğru ince bir bağlantı sezilebilmektedir ve bu yollarla Yusuf Atılgan, romanını daha gerçekçi ve psikolojik kılmıştır. Kitaptaki tümcelerde neden sonuç ilişkileri, diğer modernistlerdeki gibi, önemli değildir; çünkü baskın olan şeyler duygu kıpırdanmalarıdır. Kitabın yapısı, dili ve anlatımı bu kıpırdanmalar üzerinedir ve bu doğrultuda psikolojik bir anlatı yapılmıştır.

Sonuç olarak Aylak Adam, çocukluğunda bilinçaltına itmiş olduğu anıların etkisinden kurtulmaya çalışan, paralı, düşsel sevdanın onun hayatını anlamlandıracağını savunan, sıkılgan ve mutsuz C.'nin varoluş mücadelesini anlatmaktadır. Kendini tamamlayacak kişiyi, ötekinin sıcaklığını bulamadıkça toplumdan uzaklaşan ve olayların dışında kalan insanı, karşı karşıya geldiği varoluşsal sorunları ve modernizmi tanımlamaktadır Aylak Adam ile Yusuf Atılgan. Bu yüzden Aylak Adam Türk edebiyatının en önemli yapıtlarından biri olmakla beraber, günümüz insanının da çok gerçekçi bir yansımasıdır ve yazınsal açıdan kült olmuş bir klasiktir.

KİTAP

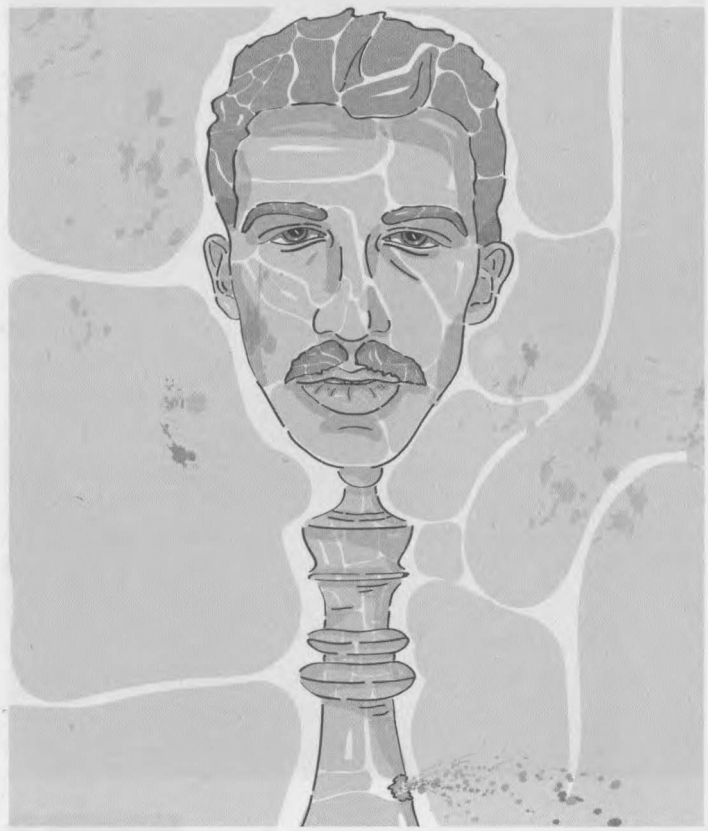
Satranç (Stefan Zweig)

OZAN KIRICI

Stefan Zweig'ın başeseri sayılabilecek bu kitabı elime aldığım gibi bitirdim. Zweig'la tanışıklığım, Satranç'tan daha öncelere dayanıyordu. 'Korku' adlı uzun öyküsünü de son sayfasına kadar nefes almadan okumuştum. Satranç, Zweig'a olan hayranlığımı pekiştirdi.

Eşiyle, Brezilya'da geçirdiği son günlerini anlatan Laurent Seksik'in romanı 'Stefan Zweig'ın Son Günleri'nde sevgilisi Lotte'yle Gestapo'dan kaçışlarını okumuş ve onların hayatlarına daha derin bir bakışla atabilmiştim. Peşinden kovalayan Nazi tehdidi de olsa ülkesinden kaçmış olmanın verdiği vicdan azabının etkisindeyken, ömrünün son günlerinde tamamladığı öykülerden biri Satranç.

Protagonist, yani yazarın satranç tahtasındaki siyah karakter olarak karşısında duran Mirko Czentovic, satranca doğuştan yeteneği olan, aslında satrançtan başka bir şeye kafası basmayan bir yarım akıllı dehadır. Onun karşısındaki adam ise Dr. B., Naziler tarafından gördüğü psikolojik işkence sonucu kitaptaki deyimle 'entelektüel ölümü' yaşamış, pratikte değil teoride satranç sanatında ustalaşmış biridir. Naif anlatıcımız ve Mr. Connor, Mirko'ya meydan okuduktan sonra Dr. B.'nin olaya dahil olmasıyla bir rekabeti başlatır ve romanın sonuna kadar soru işaretleriyle ve akıl oyunlarının etkisiyle sürükleniriz.

Kitaptaki merak unsuru, ilk andan son ana kadar dimdik ayakta tutuyor okuyucuyu. Kitabı, nereye giderseniz gidin, elinizden bırakamıyorsunuz. Tüm karakterlerin iç dünyasına Zweig'ın detaylı ve yormayan anlatımıyla rahatlıkla dahil olabiliyorsunuz. O kadar ki Zweig da Avusturyalı olduğu için onun bu hikâyede anlatılanları New York'tan Buenos Aires'e giden bir gemide gerçekten yaşadığı kanısına varıyorum. Bilmiyorum, herhangi bir gerçeklik payı var mı; fakat Zweig, her anı gerçekten yaşanmış gibi aktarabiliyor.

Yazarın insanların iç dünyasına girebilme yeteneğini, yaşadığı dönemin Freud'la başlayan Jung ve Adler ile ilerleyen psikolojik tahlillerine dayandırmak mümkün. Dr. B.'nin kendi 'entelektüel ölüm'ü karşısında verdiği tepki, Adler'in çaresiz durumlarda insanların verdiğini iddia ettiği mantıksız gibi gözüken; ama insanı ayakta tutan tepkilerden biri gibi duruyor. Onun karşısındaysa, mantığı ve toplumun takdir ettiği zekâsıyla Czentovic. İkisinin mücadelesinde kim kazanacak?

Satrançtan az anlasanız bile sizi içine çekip olaya katacak güçte bir kitap Satranç. Beğenmediğim tek yönü kısa olması diyeceğim ki bu da bir kusur değil, yazarın tercihi. Hikâye bittikten sonra devamını merak etmedim değil. Czentovic kariyerinde nasıl bir noktaya geldi, Dr. B. ne yaptı sonrasında? Karakterlerinin geleceklerini merak ettirecek kadar onları canlı kılabiliyorsa bir yazar, yarattığı dünyanın kukla ustası olmaktansa o dünyanın tanrısı olmayı başarmış demektir benim için. Bu yüzden Zweig için 20.yy.'ın en büyük yazarlarından biridir diyebilirim çok rahatlıkla. Yaşadığı sürgün yaşama rağmen, belki de bu hayattan kaçış olarak bilinçli seçtiği ve sürgünün beslediği kalemiyle, çağının ruhunu en iyi şekilde yansıtan ender yazarlardan biri ve bu kitap da onun kaleminden damlayan son mürekkep damlası olarak edebiyat tutkunu herkesin okuması gereken bir başyapıt.

"Siyah olan Ben, beyaz olan Ben'in yapacağı her hamleyi heyecanla bekliyordu..." Satranç, Stefan Zweig

DÜELLO

Satranç (Stefan Zweig)

DENİZ GÜL

Elime aldığım andan bıraktığım ana dek geçen sürede aklımda ne tek bir mekân ne de tek bir karakter kalmıştı. Kitabın sürükleyici olduğu doğruydu; fakat içinde siz fark etmeseniz de aslında birden fazla hikâye olan bu kitabı aklınızda belirli bir odak noktasına yerleştirerek okumanız imkânsızdı. Anladığım kadarıyla Stefan Zweig karısı ile birlikte ölmeden önce yazdığı bu kitabı hayatı boyunca yaşadığı süre kadar kısa tutmak istemiş; ama aynı zamanda yaşadıklarını anlatacak kadar dolu olması için de çalışmıştı.

Eğer kendini karakterle özleştirmekten keyif alıp hikâye boyunca o karakterin peşinden gitmek isteyen bir okuyucu iseniz bu kitabı okurken beklentinizi düşük tutmanız gerekebilir. Bunun sebebi 70 sayfalık bu kitabın içinde birbiriyle bağlantılı 3 karakter içeriyor olması. Siz daha kendinizi hangi karaktere daha yakın hissedeceğinizi düşünürken bitiveriyor kitap. Aynı zamanda karakterlerin geçmişlerini sadece kitaptaki ana olayla bağlantı kuracak kadar öğrendiğimiz için kendinizi belirli bir karaktere yakın hissederek kitaba devam etmeniz zorlaşıyor. Ana karakterlerimizden Dr. B.'nin adını kitap boyunca öğrenememek de bu bağı kurmayı zorlaştıran; fakat kitabın gizemini arttırarak sizi yine de okumaya sevk eden diğer bir etken.

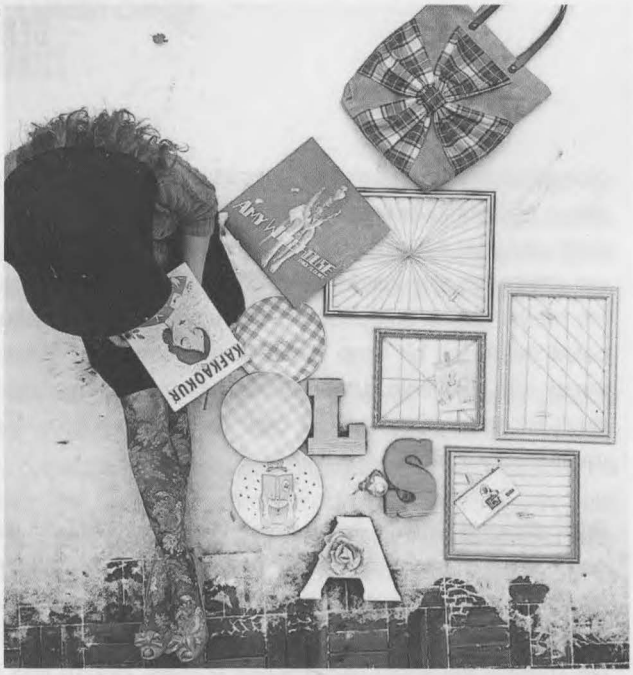
Satranç oyunu doğası gereği içerdiği kuralları ile etrafı tellerle çevrili bir gerçeklik yaratıyor. Zweig'ın Satranç'ı anlatırken kullandığı tanımlardan birkaçı demek istediğimi daha iyi anlatacaktır. Zweig"ın sözleriyle: "Satranç, insanoğlunun düşünüp bulduğu oyunlar arasında rastlantının her türlüsüne karşı koyar. Satranç, bir bilim, bir sanattır. Hem çok eski hem de yepyeni, düzeneği hem mekânik hem de düş gücüne bağlı, hem sabit geometrik bir alanla sınırlı hem de bileşimleri sınırsız, hem sürekli gelişen hem de kısır, hiçbir şeye götürmeyen bir düşünme, hiç bir şeyi hesaplamayan bir matematik, yapıtları olmayan bir sanat, maddesi olmayan bir mimari, bununla birlikte varlığıyla birlikte bütün kitap ve yapıtlardan daha dayanıklı olduğu su götürmez bir oyundur satranç. Başlangıcı ve sonu nerededir? Her çocuk onun temel kurallarını öğrenebilir, her acemi onda şansını dener; ama yine de bu değişmez dar karenin içinde özel ustalar yaratır satranç."

İşte tam da bu sebepten, satrancın kesin ve su götürmez bir gerçekliğe sahip olduğunu anladığınız anda elinizde tuttuğunuz romanın sadece kurgudan oluşan kelimeler bütünü olması rahatsız edici olabiliyor. Satrancın keskin gerçekliği hikâyeyi oluşturan rastlantısal olaylara geçit vermiyor. Bir örnekle anlatmak gerekirse, ana karakterlerimizden Dr. B.'nin sorguya götürüldüğü sırada, şans eseri yahut bir rastlantı sonucu askıda duran ceketin cebinden kitap aşırması durumu. Zweig'ın anlatışındaki ustalık okuyucunun hikâyeyi okuduğu sırada, daha kitabı bitirmeden, bu olayın hikâyenin belkemiği olduğunu anlamasına yol açıyor. Bu denli can alıcı bir olay kafamızda oluşan gerçeklik ve rastlantıya yer vermeyen akış içinde yerini bir türlü bulamıyor. Sorgulayıcı zihin merak ediyor, sorgusunu bekleyen bir hükümlü paltoda duran ceket cebinden bir kitap aşırabilir mi gerçekten? Kitaba devam etmek için hikâyenin kurgudan oluştuğunu hatırlayan zihin, merak duygusu ile bu küçük gerçek dışı olayı örtbas ediyor ve okumaya devam ediyor tabi.

Bilinçaltınızda küçük bir savaşa yol açan bu kitabın kitlesi gerçekçiler, sorgulayıcılar, materyalistler değil; fakat hayalperestler ve fantastik dünyanın içinde kaybolanlar da değil. Belirli bir alana sığdıramadığımız bu kitabın okuyucusu ne olursa olsun merak duygusuna sahip olup devam edenler. Benim gibi kitap boyunca hikâyenin kurgusu için gerekli olan rastlantısal olayların dikkatinizi dağıtmasına izin vermezseniz zevkli bir 70 sayfa sizi bekliyor olabilir. Bunun için kitabı elinize almadan önce gerçeklerinizi bir kenara koymanızı tavsiye ediyor ve iyi okumalar diliyorum.

@kafkaokur

@secdus

@aysenurrcelikk

@celade

@geezentee

@guluuk

@kalpbuyucusu

@zeynpptas

@yasminyoss

@mutlulukoyunu

@seynap

@rascits

@zemistan

@gokce_gokakin

@gamzeatakul

@iremzc

@dusbulutu

@tubikaa

#kafkaokur etiketi ile Instagram'da derginin fotoğrafını paylaşın, bir sonraki sayıda yayınlayalım...

Son Şeyler

Kafka Okur Fikir Sanat ve Edebiyat Dergisi

Yazı Gönder

Yazılarınızı, çizimlerinizi, öneri ve görüşlerinizi editor@kafkaokur.com adresinden bize ulaştırabilirsiniz.

Abonelik

Bireysel	(Yıllık) 48TL
Kurumsal	(Yıllık) 96 TL
Yurtdışı	(Yıllık) 48 EUR

Akbank IBAN
TR82 0004 6007 8588 8000 0645 62

-155 sf.1
İllüstrasyon: Beste Kopuz

Özgecan Aslan sf.2
İllüstrasyon: Tülay Palaz

Papatyalar ölmez bayım, Papatyaları öldürürler... Sf.2
Söz: Ayşegül Erözyürek (Ilazkız)

Frida Kahlo sf.4
Yazan: Özlem Gedizlioğlu

Yanılsama sf.8
Tasarım: Gökhan Dem

Kadınlık Çıkmazı sf.14
İllüstrasyon: Tülay Palaz

Çok Yaşa sf.10
Fotoğraf: Dilan Bozyel

ACZ sf.16
Yazan: Salih Samet Gür

'Tohum'OLUŞ sf.18
İllüstrasyon: Rabia Kip
Kaynakça: Ural, K. (2014) Tohumların Valsi. İstanbul: Şule.

Dile Gelmişsin İstanbul sf.19
İllüstrasyon: Muhammed Ali Üzen

Dünyevi Zevkler Bahçesi - Hieronymous Bosch sf.22
Alıntı yapılan kitaplar: Beagle, Peter S. The Garden of Earthly Delights. New York: Viking, 1982.
Aragon. Paris Peasant. Boston: Exact Change, 1994.
Blake, William. The Marriage of Heaven and Hell. New York City: Granary, 1993.
Fotoğraf: The Garden of Earthly Delights by Bosch High Resolution
Kaligrafi: Efkan Oğuz

Yitirmeler Diyarı sf.30
İllüstrasyon: Leyla Kanber

Kum Saati sf.31
Çizim: Itır Demir

Sabahattin Ali sf.34
İllüstrasyon: Hilal Kosovalı
Alıntı: Sabahattin Ali, Kürk Mantolu Madonna

Oğuz Atay sf.35
İllüstrasyon: Hilal Kosovalı
Alıntı: Oğuz Atay, Tutunamayanlar

Milena'ya Mektuplar sf.40
Yazan: Burcu Baraz
Resim: Songül Çolak

Sabahçı Kahvesi sf.43
İllüstrasyon: Leyla Özlüoğlu

Döngü sf.45
İllüstrasyon: Rabia Kip

Amelie sf.47
İllüstrasyon: Leyla Özlüoğlu

Aylak Adam Sf. 48-49
Kaynakça:
Aytaç, G. (2003). Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi. Say Yayınları.
Necatigil, B. (2004). Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü. İstanbul, Çemberlitaş, Türkiye: Varlık Yayınları.
Karabulut, M. (2012). Yusuf Atılgan'ın Aylak Adam Romanında Anlatım Teknikleri. Adıyaman Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı.
Özher, S. (2006). Çağdaş İnsanın Tutamak Arayışı: "Aylak Adam". Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(1), s. 121-129

Kitap Düello sf.50
İllüstrasyon: Özgün Demiröz

Kapak
İllüstrasyon: Tülay Palaz

Arka Kapak
İllüstrasyon: Erhan Cihangiroğlu

